

Bliki

TÍMARIT UM FUGLA

24

MAÍ 2003

Bliki er gefinn út af Náttúrufræðistofnun Íslands í samvinnu við Flækingsfuglaneðnd, Fuglaverndarfélag Íslands, Líffræðistofnun háskólans og áhugamenn um fugla. Birtar eru greinar og skýrslur um íslenska fugla ásamt smærri pistlum um ýmislegt sem að fuglum lýtur.

Ritnefnd: Guðmundur A. Guðmundsson (ritstjóri), Arnór Þ. Sigfússon, Arnþór Garðarsson, Daníel Bergmann, Gunnlaugur Pétursson, Gunnlaugur Þráinsson og Kristinn H. Skarphéðinsson.

Afgreiðsla: Náttúrufræðistofnun Íslands, Hlemmi 3, pósthólf 5320, 125 Reykjavík. – Sími: 590 0500. – Bréfasími: 590 0595. – Netfang: bliki@ni.is.

Áskrift: Ritið kemur út a.m.k. einu sinni á ári. Hvert hefti er verðlagt sérstaklega og innheimt með gíróseðli (gíróreikningur nr. 298220). Þeir sem þessa óska geta látið skrá sig á útsendingarlista og fá þá ritið við útgáfu.

Greinar, sem óskast birtar, skulu sendar ritstjóra *Blika* á Náttúrufræðistofnun. Höfundar fá 25 sérprent af greinum sínum endurgjaldslaust.

Veffang: <http://ni.is/bliki.htm>

© 2003 Bliki – ISSN 0256-4181

Ábyrgðarmaður: Guðmundur A. Guðmundsson.
Umbrot: Gunnlaugur Pétursson / Bliki
Litgreining: Bliki / Prentsmiðjan Gutenberg
Prentun og bókband: Prentsmiðjan Gutenberg

Bliki is published by the Icelandic Institute of Natural History in cooperation with the Icelandic Rarities Committee, the Icelandic Society for the Protection of Birds, the Institute of Biology (University of Iceland), and birdwatchers. The primary aim is to act as a forum for previously unpublished material on Icelandic birds, in the form of longer or shorter papers and reports. The main text is in Icelandic, but summaries and figure- and table texts in English are provided, except for some shorter notes.

Editorial board: Guðmundur A. Guðmundsson (editor), Arnór Þ. Sigfússon, Arnþór Garðarsson, Daníel Bergmann, Gunnlaugur Pétursson, Gunnlaugur Þráinsson and Kristinn H. Skarphéðinsson.

Circulation: Icelandic Institute of Natural History, PO Box 5320, IS-125 Reykjavík, Iceland. – Phone: +354-590 0500. – Fax: +354-590 0595. – E-mail: bliki@ni.is.

Subscription: *Bliki* appears at least once each year. Each issue is priced and charged for separately, hence there is no annual subscription. Those wishing to receive future issues of the magazine, will be put on the mailing list. Payment is by an invoice or postal giro (account no. 298220). Offers of exchange of bird journals, will be considered.

Articles and contributions should be sent to the editor. Authors of major articles receive 25 reprints, free of charge.

Note to foreign readers: The Icelandic letters Ðð, Þþ, Ææ, Öö and vowels with an acute accent (Áá, Éé, Íí, Óó, Úú, Ýý) are used in all Icelandic and foreign texts. In the reference lists “HEIMILDIR” Icelandic authors are listed by their Christian name, as is customary in Iceland.

Forsíðumynd – Front cover:

Æðarfuglar *Somateria mollissima* í Skerjafirði við Reykjavík.

Apríl 2003.

Ljósm. Daníel Bergmann.

Bliki er tvítugur

Bliki hóf göngu sína í maí 1983 og stendur því nú á tvítugu. Á þessum tuttugu árum hafa komið út 24 hefti með blönduðu efni um íslenska fugla. Bliki var fyrsta og er enn eina sérhæfða tímaritið um íslenska fuglafræði.

Vonir þeirra bjartsýnu manna sem hleyptu Blika af stokkunum á sínum tíma rættust og gott betur. Blika var vel tekið frá upphafi og í dag eru áskrifendur vel á fimmta hundrað. Talsverður áhugi er einnig utan landsteinanna og hafa að jafnaði 30-40 erlendir fuglaáhugamenn keypt Blika. Til viðbótar fá um 50 erlendir aðilar ritið í skiptum fyrir eintök af eigin útgáfu af svipuðum toga. Bliki hefur því verið mikil lyftistöng fyrir bókasafn Náttúrufræðistofnunar Íslands og þar með almenning.

Helsti hvatinnt að útgáfu Blika á sínum tíma var að skapa vettvang fyrir árlegar skýrslur, m.a. um flækingsfugla á Íslandi. Tvær fyrstu skýrslurnar um sjaldgæfa fugla á Íslandi (1979 og 1980) komu út sem fjölrit. Síðan hafa allar árlegar flækingsfuglaskýrslur verið gefnar út í Blika. Um fjöllum um flækingsfugla hefur verið ríkjandi efni, enda hafa 20 skýrslur komið út í 24 heftum, samtals 610 blaðsíður af 1648 (37%). Aðrar árlegar skýrslur sem boðaðar voru þegar Blika var fylgt úr hlaði fyrir réttum 20 árum, svo sem skýrslur um fuglamerkingar og vetrarfuglatalningar hafa því miður ekki birst í Blika enn sem komið er.

Annað efni hefur verið af fjölbreyttum toga, allt frá sögum af einstökum hreiðrum yfir í sérhæfðar fræðigreinar. Fjölbreytilegt og misþungt efni hefur gert flestum áhugamönnum um fugla kleift að finna eitthvað við sitt hæfi. Það hefur lengi verið draumur ritstjórnar að Bliki komi út að jafnaði tvisvar á ári og að flækingsfuglaskýrsla verði þar með í öðru hverju hefti. Dræmt framboð af efni hefur hins vegar hamlað því að sú sé raunin og útgáfutími tekið mið af því hvenær nægilegt efni hefur legið

fyrir. Meðgöngutími hvers heftis hefur verið að meðaltali 10,4 mánuðir (bil 3-22 mánuðir) eða rúmlega eitt hefti á ári. Því eru allir áhugamenn um fugla hvattir til að senda Blika efni til birtingar. Stuttir pistlar um skemmtileg atvik, lýsingar á fuglalífi einstakra svæða og greinar um niðurstöður stórra og smárra rannsókna á íslenskum fuglum eru alltaf vel þegnar (sbr. Ævar Petersen 1989. Efnisval í Blika. – Bliki 8: 1-2).

Útgáfa Blika hefur frá upphafi verið samstarf áhugamanna um fugla, Fugla-verndarfélag Íslands, Líffræðistofnunar háskólans og Náttúrufræðistofnunar Íslands. Öll vinna við gerð tímaritsins önnur en starf ritstjóra og prentun hefur verið sjálfboðastarf. Ritnefnd Blika var í upphafi skipuð fimm mönnum, en í dag sitja sjö manns í nefndinni. Alls hafa 11 aðilar verið

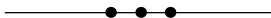
1. mynd. Æðarbliki prýddi forsíðu fyrsta heftis Blika eins og þess 24. Lógó Blika, teiknað af Jóni Baldri Hlíðberg, kom fyrst til sögunnar í 12. hefti. – Erling Ólafsson myndaði þennan æðarblika með 20 ára millibili.

í ritnefnd og tveir þeirra, Gunnlaugur Pétursson og Arnþór Garðarsson, frá upphafi. Ævar Petersen var formaður ritnefndar fyrstu ellefu árin og ritstýrði 14 fyrstu heftunum. Frá og með 15. hefti (mars 1995) hefur undirritaður verið ritstjóri.

Um leið og ég óska Blika velfarnaðar í framtíðinni vil ég nota tækifærið og þakka höfundum efnis fyrir gott samstarf. Ljósmyndurum og teiknurum sem hafa frá

upphafi leyft birtingu myndefnis síns endurgjaldslaust eru færðar bestu þakkir fyrir ómetanlegan stuðning. Ritnefndarmenn fyrir og nú fá bestu þakkir fyrir óeigingjarnt starf. Ekki má gleyma áskrifendum og öðrum lesendum. Án ykkar væri Bliki ekki til.

Guðmundur A. Guðmundsson
Náttúrufræðistofnun Íslands

Karl Skírnisson,
Arnór Þ. Sigfússon og
Sigurður Sigurðarson

Um stærð og árstíðabundnar þyngdarbreytingar æðarfugla á Skerjafirði

Í tengslum við rannsóknir sem einkum beindust að heilbrigði tegundarinnar voru 78 æðarfuglar veiddir á Skerjafirði á mismunandi árstímum árið 1993. Hér er annars vegar gerð grein fyrir mælingum á líkamsstærð þessara fugla og hins vegar árstíðabundnum þyngdarbreytingum sem koma fram hjá báðum kynjum en eru meira áberandi hjá kollum en blikum. Niðurstöðurnar eru bornar saman við innlendar og erlendar rannsóknir og þær ræddar í ljósi þekkingar á varpháttum tegundarinnar.

Inngangur

Árið 1993 hófust rannsóknir á heilbrigði æðarfugls *Somateria mollissima* á Skerjafirði þar sem athugaðir voru alls 78 fuglar. Sumum verkþáttum er lokið (Kristín Ólafsdóttir o.fl. 1998, Karl Skírnisson o.fl. 2000, Karl Skírnisson 2001) eða fyrstu niðurstöður hafa verið kynntar (Karl Skírnisson & Áki Á. Jónsson 1996, Karl Skírnisson o.fl. 1996, Sigurður Sigurðarson o.fl. 1996). Í þessari samantekt verða kynntar lengdarmælingar á goggi, væng og ristarlegg og þyngdarbreytingar kynjanna eftir árstíðum auk þess sem gerð er grein fyrir ýmsum athugunum á eggjastokkum og eistum fuglanna.

Höfundum er kunnugt um tvær heimildir frá Íslandi sem fjalla um viðfangsefni greinarinnar. Cramp & Simmons (1977) greina frá mælingum á fimm íslenskum eða grænenskum kollum og 17 blikum (undirtegundin *S. m. borealis*) og bera þær saman við mælingar á fullorðnum fuglum í Hollandi (*S. m. mollissima*) og við Færeyjar (*S. m. faeroensis*). Nýverið birtu María Harðardóttir o.fl. (1997) athuganir á þyngdartapi æðarkollna yfir álegutímamann í Æðey í Ísafjarðardjúpi.

Erlendis hafa þyngdarbreytingar eftir árstíðum einkum verið rannsakaðar á æðarfuglum við strendur Skotlands (Milne 1976) og við vesturströnd N-Ameríku (Korschgen

1977). Parker & Holm (1990) athuguðu ferli næringarefna og orkutap kollna á álegutíma á Svalbarða. Nokkuð hefur verið ritað um varplíffræði æðarfugls, bæði hér á landi (Finnur Guðmundsson 1932, Bjarni Sæmundsson 1936, Timmermann 1949, Kristinn H. Skarphéðinsson 1996, Ævar Petersen 1998) sem erlendis (til dæmis Gorman & Milne 1972, Milne 1974, 1976, Cramp & Simmons 1977, Korschgen 1977, Coulson 1984, Parker & Holm 1990, Bustnes & Erikstad 1991, Skorpung 1996). Niðurstöður rannsókna á fuglunum frá Skerjafirði eru ræddar í ljósi þessarar þekkingar.

Um lifnaðarhætti og atferli æðarfugls

Árstíðabundnar þyngdarbreytingar æðarfugls hér við land eru nátengdar lifnaðarhátum og atferli. Seinni hluta vetrar halda æðarfuglar sig iðulega í stórum og þéttum hópum (1. mynd). Kollur og blikar parast á vetrarstöðvunum og ráða kollurnar ferðinni eftir það. Fullorðnar kollur verpa oftast á sömu slóðum ár eftir ár, langflestar nálægt áttögundum (Milne 1974, 1976, Weakly & Mendall 1976, Ævar Petersen & Karl Skírnisson 2001). Eftir að hafa stofnað til hjónabands stóreykur kollan fæðunám, dyggilega studd af makanum sem bægir meðbiðlum, sem og óboðnum gestum, frá

1. mynd. Æðarfuglar *Somateria mollissima* á Skerjafirði. – Daníel Bergmann.

fæðustöðvunum. Fyrir bragðið eyða blikarnir hlutfallslega minni tíma í að éta sjálfir og léttast (Milne 1976). Síðustu vikurnar fyrir varpið þrefaldar kollan neysluna (Gorman & Milne 1972, Milne 1976). Með þessu móti freista kollur þess að safna nauðsynlegum forða, á formi fitu og vefja, sem dugar til eggmyndunar og bruna líkamans á álegutímanum.

Síðast í apríl, eða í byrjun maí, leitar æðarfuglinn upp í vörpin og kollan fer að huga að vali hreiðurstaðs og hreiðurgerð. Fyrstu eggjunum er oftast orpið í annarri viku maí og byrja kollurnar oftast að liggja á þeim þegar að þau eru orðin tvö til þrjú. Oftast verða eggin í hverju hreiðri fjögur eða fimm talsins og geta kollur verið að hefja varp nokkuð fram eftir júnímánuði (Ævar Petersen & Karl Skírnisson 2001). Egg æðarfugls eru tiltölulega fá en mikið er lagt í hvert og eitt þeirra og ungar æðarfugls því vel þroskaðir þegar þeir skriða úr eggjum. Fyrsta eggid er yfirleitt stærst en svo minnka þau eftir því sem

eggin verða fleiri. Þar sem stærstu eggin þurfa lengstan útungunartíma klekjust egg í sama hreiðri yfirleitt á svipuðum tíma, eftir um 22-26 daga samfellda álegu (Ævar Petersen & Karl Skírnisson 2001).

Kollurnar nærast ekki meðan á varpi og álegu stendur þótt stundum narti þær eitthvað í gróður í námunda við hreiðrin (Cramp & Simmons 1977). Hreiðrin eru yfirleitt ekki yfirgefin nema þegar fuglinn fær sér að drekka. Á varp- og álegutímanum er smám saman gengið á allan fituforða líkamans auk þess sem vöðvar og líffæri eins og fóarn, lifur og meltingarvegur rýrna verulega. Ef næringarforði kollu er lítill er öruggara fyrir hana að verpa ekki vegna þess álags sem fylgir varpi og álegu. Nái kollur ekki að safna tilteknum lágmarksforða, hugsanlega vegna slæmra fæðuskilyrða eða neikvæðra áhrifa sníkjudýra sem fuglarnir fá í sig með fæðunni, er talið að þær reyni ekki varp, eða þá að þær verpi seint á varptímanum (Bustnes 1996, Skorpning 1996, Coulson 1984). Þá er algengt að

kollur yfirgefi hreiður ef næringarforði þeirra er uppurinn (Korschgen 1977).

Kæling eggja hægir á fósturþroska og lengir útungunartíma. Á sama hátt stytir stöðug álega útungunartímann. Talið er að æðarfuglar hafi valið sveltiaðferðina til að stytta álegutímann sem frekast er kostur, auk þess sem stöðug álega felulitaðra kollnanna er mikilsverð vörn gegn eggjaræningjum (Parker & Holm 1990). Æðarkollan yfirgefur hreiðrið stuttu eftir að ungarnir hafa klakist úr eggjunum og fer strax með þá út á sjó.

Yfirleitt heldur blikinn sig hjá kollunni sem parast var við á vetrarstöðvunum þar til hún fer að liggja á eggjum. Nokkuð er mismunandi hversu snemma blikar yfirgefa vörpin. Yfirleitt halda þeir beint á felli-stöðvar þar sem flugfjaðrirnar eru felldar. Kollurnar fara nokkru síðar í felli en blikar. Fjaðrafellirinn tekur um átta vikur og eru fuglarnir þá saman í stórum hópum (Arnbór Garðarsson 1982, Ævar Petersen & Karl Skírnisson 2001).

Eftir að varpkollurnar koma með ungana út á sjó safnast ungar á svipuðu reki oft í allstóra hópa. Þeim er annað hvort veitt forsjá af varpkollunum sjálfum eða svonefndum fósturum. Fóstur geta verið ungar, ókynþroska kollur, kynþroska kollur sem ekki tóku þátt í varpi um vorið, kollur sem ekki lágu á eggjum, kollur sem urpu í hreiður annarra kollna um vorið en lágu ekki sjálfar á eggjum eða fuglar sem hættu af einhverjum orsökum við varp. Eitt aðalhlutverk fósturanna og ungamaðranna er að vara ungana við afræningjum og leiða þá á staði þar sem fæðuframboð er hagstætt (Pethon 1967, Gorman & Milne 1972, Bustnes & Erikstad 1991, Ævar Petersen & Karl Skírnisson 2001). Langsoltnar varpkollur eiga vegna þessarar samhjálpar oft kost á því að hverfa fljótlega til staða þar sem fæðuskilyrði eru hagstæð, til dæmis á gjöful kræklingamið. Ungarnir verða aftur á móti eftir ásamt fósturunum upp í landsteinum og lifa þar fyrstu vikurnar á krabbadýrum og síðar skeldýrum sem kafað

er eftir á grynningum (Pethon 1967, Arnbór Garðarsson o.fl. 1980).

Efni og aðferðir

Í fjögur skipti á árinu 1993 voru alls 78 æðarfuglar veiddir innst á Skerjafirði. Fyrst var safnað í febrúar, næst rétt fyrir álegutímann og í þriðja sinn í júní þegar kollur höfðu lokið varpi og voru komnar með ungana út á sjó. Síðast var veitt í nóvember. Fuglarnir voru skotnir með haglabyssu úr gúmmibáti árla morguns, óháð sjávarföllum, 10 kollur og 10 blikar í hvert sinn, nema í nóvember þegar átta blikar náðust. Væru fuglar paraðir í maí var reynt að ná báðum fuglunum.

Fuglarnir voru krufðir strax á veiðidegi. Aldur ungfugla var ákvarðaður út frá stærð *Bursa Fabricii*, þroska kynfæra og útliti búnings (Ævar Petersen 1998). Lengdir goggs (hyrni á efra skolti, miðlægt) og ristarleggs voru mældar með rennimáli með 0,1 mm nákvæmni en lengd vængjar (frá vænghnúa aftur á lengstu flugfjöldur) var mæld með vængmáli með 1 mm nákvæmni. Þyngd var ákvörðuð með 5 g nákvæmni.

Eggvísar sjást með berum augum sem rauðufylltar kúlur í eggjastokki kynþroska kollna. Þegar varptíminn nálgast stækka sumir eggvísanna þegar að rauða tekur að safnast fyrir í þeim. Stærsti eggvísirinn verður jafnan að fyrsta egginu sem fuglinn verpur og svo koll af kolli. Stærð eggvísar á tilteknum degi áður en varptíminn hefst gefur til kynna hversu langur tími líður þar til fuglinn getur orpið. Sé eggvísir aftur á móti lítill og óþroskaður ætlar fuglinn annað hvort alls ekki að verpa það árið eða þá að varp hefst mjög seint. Þann 11. maí var athugað hvort útlit æxlunarfæra kollna benti til að þær hefðu þá þegar hafið varp. Jafnframt var þvermál stærsta eggvísar mælt með rennimáli (með 1 mm nákvæmni). Lengd og breidd stærra (vinstra) eista blikanna var mælt með rennimáli með 1 mm nákvæmni.

Tölfræðiprófanir voru gerðar í forritinu Excel 4.0 fyrir PC.

Niðurstöður

Aldur

Allir fuglar sem veiddir voru í maí og í júní voru fullorðnir og kynþroska. Í nóvember voru sjö kollur og tveir blikar ungfuglar sem klakist höfðu úr eggjum þá um vorið og í febrúar voru þrír ungfuglar (veturliðar) meðal blikanna.

Athuganir á eggjastokkum

Stærð eggvísu í eggjastokkum var samþærileg í febrúar (þvermál $2,9 \pm 0,86$ mm) og júní ($2,6 \pm 0,42$ mm). Munurinn var ekki tölfærðilega marktækur (t-próf).

Engin þeirra kollna sem veiddar voru 11. maí hafði ennþá orpið. Glögg sambhengi kom í ljós milli þvermáls stærsta eggvísu og líkamsþyngdar kollnanna (2. mynd) ($r^2 = 0,77$, $P < 0,001$). Þvermál eggvísu hjá fjórum kollum sem ekki náðu 2000 g líkamsþyngd voru um og innan við 10 mm en þvermál eggvísu hjá sex kollum sem vógu á bilinu 2050 til 2450 g var á bilinu 26 til 53 mm.

Tómar eggblöðrur sýndu að allar kollurnar frá júní höfðu orpið. Þá bentu rýrleiki og megurð eindregið til þess að þær hefðu allar legið á eggjum.

Athuganir á eistum

Stærð eista var áþekkt í febrúar og nóvember (lengd á bilinu 10-15 mm). Í maí og júní voru eistun mun stærri en dreifing mælinga meiri (lengd frá 25-37 mm).

Stærðarmunur kynja

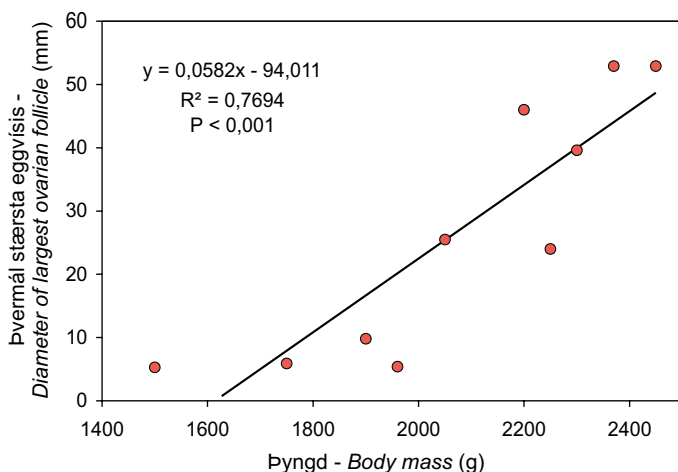
Lengdarmælingar á nefi, væng og ristarlegg (1. tafla) sýndu að blikar eru að jafnaði heldur stórvaxnari en kollur. Nef blika var að meðaltali ríflega 9% lengra en á kollum, ristarleggur þeirra var tæplega 5% lengri og vængur um 3,5% lengri. Stærðarmunur kynjanna var í öllum tilfellum marktækur (t-próf, $P < 0,001$).

Þyngdarbreytingar eftir árstíðum

Samanburður á meðalþyngd fullorðinna æðarfugla í einstökum söfnunarferðum leiddi í ljós verulegar árstíðasveiflur hjá báðum kynjum. Sveiflurnar voru þó mun meiri hjá kollum en blikum (3. mynd, 2. tafla).

Þyngsta kolla var 2450 g en sú léttasta ekki nema 1240 g. Var þyngri kollan veidd rétt fyrir, en sú léttari strax eftir álegutímann.

Frá 11. maí til 24. júní höfðu kollurnar léttst að meðaltali um 701 g (33%). Sé í

2. mynd. Samband líkamsþyngdar og þvermáls stærsta eggvísu rétt fyrir varptímann hjá 10 æðarkollum á Skerjafirði 11. maí 1993. – The relationship between the diameter of the largest ovarian follicle and the body mass prior to the egg laying period of 10 female Common Eiders on 11 May 1993.

1. tafla. Lengd goggs, vængs og ristarleggs (mm) fullorðinna æðarfugla frá Skerjafirði 1993. Staðalfrávik (S.D.), bil mælinga og stærð sýnis (N) eru tilgreind. – *Length of bill, wing and tarsus (mm) of adult Common Eiders from Skerjafjörður, SW-Iceland in 1993. Number (N), standard deviation (S.D.) and range are also shown.*

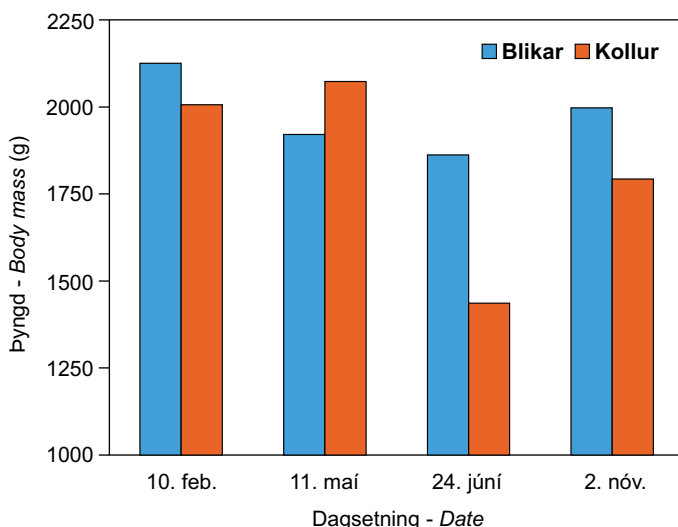
	Goggur – Bill			Vængur – Wing			Ristarleggur – Tarsus			N
	mm	S.D.	bil-range	mm	S.D.	bil-range	mm	S.D.	bil-range	
Kollur	49,6	2,4	45,4-56,2	286	6,2	273-298	48,7	1,6	45,6-52,9	32
Blikar	54,3	2,5	49,1-59,9	296	5,0	282-304	51,1	2,0	48,3-55,0	33

Þessum samanburði einungis miðað við 2270 g meðalþyngd kollnanna sem augljóslega voru í varphugleiðingum þann 11. maí (þvermál stærsta eggvísis á bilinu 26 til 53 mm, þyngd á bilinu 2050 til 2450 g, sbr. 2. mynd) þá léttust varpkollur að meðaltali um 37%. Munurinn var í báðum tilvikum marktækur (t-próf, $P < 0,001$).

Í nóvember var meðalþyngd þriggja fullorðinna kollna 1867 g en sjö ungra kollna 1757 g. Munurinn er ekki marktækur (t-próf) þannig að þyngdartölum kollna úr nóvember veiðiferðinni var slegið saman (2. tafla). Samanburður nóvembergildisins (1793 g) við febrúarþunga (2006 g) leiddi í ljós að kollurnar höfðu þyngst marktækt á þessu tímabili (t-próf, $P < 0,05$).

Tveir ungir blikar sem náðust í nóvember og þrír ungir blikar frá því í febrúar reyndust að meðaltali vera 73 g og 182 g léttari en fullorðnu blikarnir í hvort skiptið. Þessi þyngdarmunur var þó ekki tölfræðilega marktækur (t-próf) og var því þyngdargögnum ungra og fullorðinna blika slegið saman. Þyngsti fullorðni bliki í rannsókninni vóg 2350 g og var sá veiddur 10. febrúar. Sá léttasti vóg 1735 g og náðist hann 24. júní. Þegar á heildina er litið reyndust blikar frá því í febrúar vera hvað þyngstir og voru þeir marktækt þyngri (meðalþyngd 2124 g) en blikarnir sem náðust í maí (1921 g) (t-próf, $P < 0,01$) og júní (1862 g) (t-próf, $P < 0,001$) (3. mynd, 2. tafla).

3. mynd. Meðalþyngd 10 kollna og 10 blika (átta blika í nóvember) á mismunandi árstímum frá Skerjafirði. – *Average body mass of 10 female (red bars) and 10 male (blue bars; eight males in November) Common Eiders from Skerjafjörður, SW Iceland in different seasons in 1993.*

2. tafla. Meðalþyngd kollna og blika (g) frá Skerjafirði á mismunandi árstímum árið 1993. Staðalfrávik (S.D.), bil mælinga á hverjum veiðidegi og stærð sýnis (N) eru einnig tilgreind. – *Average body mass (g) of female and male Common Eiders from Skerjafjörður, SW-Iceland in different seasons in 1993. Number (N), standard deviation (S.D.) and range are also shown.*

Dagur – Date	Kollur – Females				Blikar – Males			
	g	S.D.	bil–range	N	g	S.D.	bil–range	N
10. febrúar	2006	194	1655-2250	10	2124	156	1920-2350	10
11. maí	2073	299	1500-2450	10	1921	148	1780-2200	10
24. júní	1436	125	1240-1640	10	1862	122	1735-2125	9
02. nóvember	1793	199	1450-2100	10	1997	146	1785-2250	8

Umræða

Upphaf varptíma

Sú staðreynd að engin kollnanna sem veidd var 11. maí hafði enn sem komið var orpið er í samræmi við rannsóknir á varplíffræði æðarfugls hér á landi. Árið 1982 hófst varp í Æðey til dæmis 12. maí og náði hámarki síðustu vikuna í maí. Ári síðar hófst varpið 11. maí en næstu tvö ár þar á eftir hófst varpið 5. maí (Ævar Petersen & Karl Skírnisson 2001).

Ásigkomulag, eggþroski og varpþátttaka kollna

Skömmu fyrir varptímamann (11. maí) var línulegt samband milli líkamsþyngdar og þess hversu eggþroski viðkomandi kollu var langt á veg kominn (2. mynd). Þyngstu kollurnar áttu með öðrum orðum styst eftir í að hefja varp. Hægt var að flokka kollurnar tíu í tvo hópa. Sex þeirra virtust í varphugleiðingum; tvær þær þyngstu voru raunar rétt komnar að því að hefja varp en fjórar voru heldur skemmra á veg komnar. Í hinum hópnum voru fjórar kollur. Þær voru allar heldur illa á sig komnar líkamlega. Smæð eggvísa benti ekki til að þær væru í varphugleiðingum. Þessar niðurstöður koma ekki á óvart og undirstrika samhengið milli ásigkomulags og varpþátttöku æðarfugla. Sambærileg niðurstaða hefur fengist við samanburð á þyngd og stærð eggvísa hjá 34 æðarkollum í N-Noregi (Skorping 1996).

Stofnvistfræðilegar rannsóknir á æðarfuglum sem stundaðar voru með merkingum og athugunum um 25 ára skeið á eyjunni Coquet undan austurströnd Englands sýndu að þar slepptu árlega 10-30%, allt upp í 65%, kynþroska kollna því að verpa (Coulson 1984). Var talið að kollurnar slepptu því að verpa þegar líkamlegt ástand þeirra væri lélegt. Bar raunar meira á því að kollur slepptu úr varpi eftir að þéttleiki æðarfugla á rannsóknarsvæðinu jókst en stofninn 2,5 faldaðist á athugunartímanum. Sérstaka athygli vakti að flestar ungar kollur sem voru að verpa í fyrsta sinn á svæðinu létu það eiga sig að verpa næsta ár á eftir. Líklegt er að svipaðir hlutir eigi sér stað við Íslandsstrendur en niðurstöðurnar frá Skerjafirði bentu til þess að 40% kollnanna hafi ekki ætlað að verpa vorið sem rannsóknirnar voru gerðar. Eru þær niðurstöður óneitanlega í góðu samræmi við áður nefndar athuganir Coulson (1984). Þó skal undirstrikað að hérlendu athuganirnar eru einungis byggðar á tíu kollum.

Æðarfugl er langlíf tegund sem verður tiltölulega snemma kynþroska og getur hver kolla orpið mörgum tugum eggja um ævina (Ævar Petersen & Karl Skírnisson 2001). Í stöðugum stofni þarf hvert par ekki að skila nema tveimur kynþroska fuglum til næstu kynslóðar. Því er ljóst að æðarfugl hefur ágætt svigrúm til að sleppa því einstök ár að verpa, hafi kollurnar ekki náð að fita sig í þeim mæli að tryggt sé að þær nái að

ljúka varpi og koma ungum sínum út á sjó. Gera má því skóna að sterkt val sé gegn því í stofninum að kollur hefji varp sé fyrirséð að þær drepist úr sulti á álegu-tímanum. Líklegt er að þessir sömu fuglar verði betur í stakk búnir til að taka þátt í tímgun stofnsins seinna þegar betur árar. Það að hluti kynþroska kollna sleppi því af og til að verpa hefur annars konar þýðingu því mikilvægt er fyrir stofninn sem heild að fóstrur séu til staðar til að veita ungunum forsjá þegar langsóltnar varpkollurnar koma með þá út á sjó og þurfa, að minnsta kosti sumar hverjar, lífsnauðsynlega að yfirgefa þá sem fyrst og halda til fæðustöðva þar sem auðvelt er að seðja hungrið (Gorman & Milne 1972, Bustnes & Erikstad 1991, Erikstad o.fl. 1993).

Hvers vegna ná sumar kollur ekki að fita sig nægilega til að reyna varp?

Ýmsir þættir geta valdið því að kollur ná ekki að fita sig það mikið að þær eigi möguleika á því að koma upp ungum. Í fyrsta lagi getur framboð á fæðu verið mismunandi milli ára. Nægir hér að nefna til dæmis að verulegur áramunur getur verið á framboði orkuríkrar fæðu svo sem loðnu og loðnuhrogna við strendur landsins. Gæði mikilvægra fæðutegunda, eins og snigla, eru einnig mismunandi eins og fram kemur í hér neðar, ekki aðeins milli svæða heldur einnig milli ára.

Í öðru lagi skiptir fjöldi fuglanna verulegu máli vegna innbyrðis samkeppni þeirra um fæðu. Milne (1976) sýndi fram á það á ósasvæði Ythan árinna í Skotlandi að meðalþyngd kollna og blika stóð í öfugu hlutfalli við fjölda fugla sem þar dvöldu að vetrarlagi. Þegar 650 fuglar héldu sig á svæðinu að vetrarlagi voru þeir að meðaltali um 350 g þyngri heldur en tiltekinn vetur þegar fuglarnir voru orðnir 1200 og samkeppni hafði greinilega vaxið verulega um tiltæka fæðu á svæðinu.

Í þriðja lagi er vitað að ákveðin sníkjudýr geta valdið slíkum meltingartruflunum að fuglarnir verða ófærir um að fitna þrátt fyrir margaldaða neyslu á orkuríkri fæðu.

Alkunna er að fjölmörg sníkjudýr, einkum þó ögður, bandormar, þráðormar og krókhöfðar lifa sem lurfur í helstu fæðutegundum æðarfugls (Galaktionov 1996, Karl Skírnisson o.fl. 2000, Karl Skírnisson, í undirbúningi). Þessar lurfur taka sér bólfestu á hinum ýmsu stöðum meltingarfæra (kirtilmaga, fóarni, skeifugörn, smáþörmum, botnlöngum og ristli) og vaxa þar í fullorðna orma. Sumar tegundirnar valda það miklum meltingartruflunum að fuglarnir þrífast illa, og sum sníkjudýrin geta leitt fugla til dauða. Iðulega standa neikvæð áhrif í réttu hlutfalli við fjölda ormannna (Bustnes 1996, Galaktionov 1996). Þreföldun fæðunáms kollnanna fyrir varptímamann leiðir augljóslega til margfaldraðrar upptöku á sníkjudýrum. Sé mikið af skaðlegum lurfum í fæðunni er sú hætta fyrir hendi að fuglinn nái alls ekki að þyngjast það mikið að hann geti tekið þátt í tímgun stofnsins.

Nýlegar rannsóknir hér á landi hafa sýnt að áramunur er á sýkingartíðni ögðulirfa í fjörusniglum, sníkjudýra sem lifa fullorðin í æðarfugli. Auk þess hefur komið í ljós að verulegur munur er á sýkingartíðni snigla á milli svæða og er sá munur fyrst og fremst talinn vera afleiðing mismunandi þéttleika æðarfugla á viðkomandi svæðum. Smit magnast nefnilega upp á stöðum þar sem fuglar halda sig í hópum og dvelja langtímum saman. Í ljós hefur komið að sýkingar af völdum agða eru algengari í sniglum sem lifa inni í höfninni í Grindavík heldur en í sniglum sem lifa í fjörum Skerjafjarðar. Ástæðan er rakin til þess að æðarfugl kemur á útmánuðum í stórum hópum inn í höfnina í Grindavík. Þar eru fuglarnir á höttunum eftir loðnu og loðnuhrognum sem lenda í sjónum við löndun fiskiskipa. Þegar svo margir fuglar eru samankomnir á tiltölulega afmörkuðu svæði berst gífurlegur fjöldi af eggjum sníkjudýranna út í umhverfið. Úr eggjunum skriða lurfur sem smita sniglana á svæðinu og því er smittíðnin talin vera svo há sem raun ber vitni (Galaktionov & Skírnisson 2000, Karl Skírnisson & Galaktionov 2002). Þetta þýðir jafnframt að gæði snigla sem fæða

4. mynd. Æðarpar *Somateria mollissima* á flugi. – Daníel Bergmann.

fyrir æðarfugl eru lakari í Grindavík en á Skerjafirði. Væntanlega gildir þetta sama um flestar fæðutegundir æðarfugla sem sníkjudýr nota sem millihýsla þótt lítið sé um rannsóknir til að styðjast við.

Í fjórða lagi er ekki óhugsandi að sjúkdómar af völdum veira, baktería og sveppa geti í einhverjum tilvikum komið í veg fyrir að fuglar fái þrífist eðlilega en nýleg samantekt um þessa hluti undirstrikar að lítið er vitað um sjúkdóma í æðarfuglum hér við land (Karl Skírnisson 2001).

Þyngdarbreytingar kollna um varp- og álegutímann

Kollur léttust að meðaltali um 33% frá 11. maí þegar varp var við það að hefjast fram til 24. júní þegar kollur voru nýkomnar á sjó með ungana. Sé miðað við meðalþyngd kollnanna sem tilbúnar voru til varps (2. mynd) léttust varpkollurnar raunar að meðaltali um 37%. Er þetta gildi nokkru hærra er fékkst við athuganir á kollum sem vigtaðar voru á hreiðrum á árunum 1982-1984 í Æðey en þær léttust að meðaltali

um 19 grömm á dag og alls um 27% yfir álegutímann (María Harðardóttir o.fl. 1997).

Þyngdarbreytingar íslenskra æðarkollna á varptíma eru svipaðar erlendum athugunum. Á Svalbarða reyndist þyngdartap kollna um álegutímann vera um 46% (Parker & Holm 1990). Skoskar athuganir sýndu fram á um 40% þyngdartap (Milne 1976) og í Maine í Bandaríkjunum léttust kollur um 32% á álegutímanum (Korschgen 1977). Rannsóknirnar á Svalbarða sýndu að lípíðar í líkama æðarkollna minnkuðu á þessum tíma um 81% og prótein rýrnuðu um 37%. Af tiltækri heildarorku fyrir varp eyddu Svalbarðakollurnar 34% til framleiðslu eggja, 35% orkunnar gengu til þurrðar við áleguna og einungis 32% orkunnar voru eftir þegar að eggin klöktust (Parker & Holm 1990). Breytilegt hlutfall þyngdartaps í þessum rannsóknum getur átt sér margvíslegar skýringar, svo sem mun á umhverfishita á rannsóknarsvæðunum, mismunandi útungunartíma, mismunandi möguleikum fuglanna á því að safna forða-

næringu auk þess sem mismunandi mæli-aðferðum var beitt til að reikna út þessi gildi.

Ljóst er að varptíminn veldur miklu álagi á kollurnar. Bæði hér á landi sem erlendis finnst iðulega skinhóraðar, dauðar æðarkollur í vörpum þegar líða tekur á varptímann og er talið að sumir fuglar hreinlega svelt til bana eða þá að móttöðuafli þeirra verði svo lítið að sýkingar verði þeim auðveldlega að fjörtjóni (Karl Skírnisson 2001, Ævar Petersen & Karl Skírnisson 2001). Coulson (1984) sýndi fram á að 44% árlegra dauðsfalla í stofni sem hann rannsakaði á Coquet eyju við austurströnd Englands urðu í júní og 15% til viðbótar urðu í júlí.

Árstíðabreytingar á þyngd blika

Mun minni árstíðasveiflur eru á líkamsþyngd blika heldur en kollna. Blikarnir léttast frá febrúar fram í maí og virtust halda áfram að léttast meðan kollurnar lágu á eggjum en voru farnir að þyngjast aftur í nóvember. Þessum niðurstöðum svipar mjög til þyngdarbreytinga blika á ósasvæði Ythan árinna í Skotlandi en þar léttust blikar jafnt og þétt frá desember fram í apríl og áfram, þótt hægar væri, fram í lok júlí (Milne 1976).

Athuganir á eistum

Eistu blikanna voru af svipaðri stærð í nóvember og febrúar. Vekur athygli að engin ummerki kynþroska eru enn farin að sjást hjá blikum í febrúar.

Flestir blikar voru horfnir af Skerjafirði í lok júní og þeir væntanlega farnir á fellistövar. Eistu blika sem enn héldu til á svæðinu voru ekkert farin að rýrna, sé miðað við mælingarnar fá 11. maí. Bendir það til þess að blikarnir hafi enn verið frjóir. Niðurstöður frá Æðey hafa sýnt að kollur eru þar að verpa fram til 20. júní (Ævar Petersen & Karl Skírnisson 2001). Því er ekki óeðlilegt að frjóir blikar haldi til í námunda við vörpin ef ske kynni að síðbúnar kollur vildu parast.

ÞAKKIR

Umhverfisráðuneyti veitti leyfi til veiða á æðarfuglunum. Félagar úr Hjálparsevit skáta í Garðabæ sigldu á gúmibáti sveitarinnar með skipurleggjendur verkefnisins til veiða. Þorvaldur Þór Björnsson aðstoðaði við veiðar. Æðarræktarfélagið styrkti hluta þessara rannsókna. Arnþór Garðarsson og Guðmundur A. Guðmundsson lásu handrit greinarinnar og komu með ýmsar gagnlegar ábendingar. Þessum aðilum er þakkað verðmætt liðsinni.

HEIMILDIR

- Arnþór Garðarsson 1982. Andfuglar og aðrir vatna-fuglar. – Rit Landverndar 8: 77-116.
- Arnþór Garðarsson, Ólafur Karl Nielsen & Agnar Ingólfsson 1980. Rannsóknir í Öndundarfirði og víðar á Vestfjörðum 1979: Fuglar og fjörur. – Fjölrit Líffræðistofnunar nr. 12. 65 bls.
- Bjarni Sæmundsson 1936. Fuglarnir. – Bókavarslun Sigfúsar Eymundssonar, Reykjavík. 699 bls.
- Bustnes, J.O. 1996. Factors influencing the prey choice of marine birds in multiple prey situations. – Bulletin of the Scandinavian Society for Parasitology 6: 1-15.
- Bustnes, J.O. & K.E. Erikstad 1991. Parental care in the common eider (*Somateria mollissima*): factors affecting abandonment and adoption of young. – Canadian Journal of Zoology 69: 1538-1545.
- Coulson, J.C. 1984. The population dynamics of the Eider Duck *Somateria mollissima* and evidence of extensive non-breeding by adult ducks. – Ibis 126: 525-543.
- Cramp, S. & K.E.L. Simmons (ritstj.) 1977. The birds of the Western Palearctic. Vol. 1 – Oxford University Press, Oxford.
- Erikstad, K.E., J.O. Bustnes & T. Moum 1993. Clutch-size determination in precocial birds: A study of the common eider. – Auk 110: 623-628.
- Finnur Guðmundsson 1932. Beobachtungen an isländischen Eiderenten (*Somateria mollissima*). – Beiträge zur Fortpflanzungsbiologie der Vögel. 8: 85-93.
- Galaktionov, K.G. 1996. Impact of seabird helminths on host populations and coastal ecosystems. – Bulletin of the Scandinavian Society for Parasitology 6: 50-64.
- Galaktionov, K.G. & K. Skírnisson 2000. Digeneans from intertidal molluscs of SW Iceland. – Systematic Parasitology 47: 87-101.
- Gorman, M.L. & H. Milne 1972. Creche Behaviour in the Common Eider *Somateria m. mollissima* L. – Ornis Scand. 3: 21-26.
- Karl Skírnisson 2001. Um sjúkdómsvalda og slysfarir æðarfugla. – Bls. 55-69 í: Jónas Jónsson (ritstjóri). Æðarfugl og æðarrækt á Íslandi. Mál og Mynd, Reykjavík.
- Karl Skírnisson & Áki Á. Jónsson 1996. Parasites and ecology of the common eider in Iceland. – Bulletin

- of the Scandinavian Society for Parasitology 6: 126-127.
- Karl Skírnisson & K.G. Galaktionov 2002. Life-cycles and transmission patterns of seabird digeneans in SW Iceland. – *Sarsia* 87: 144-151.
- Karl Skírnisson, Áki Á. Jónsson, Arnór Þ. Sigfússon & Sigurður Sigurðarson 1996. Seasonal changes of the food composition and condition of the common eider in Iceland. – *Bulletin of the Scandinavian Society for Parasitology* 6: 127-128.
- Karl Skírnisson, Áki Á. Jónsson, Arnór Þ. Sigfússon & Sigurður Sigurðarson 2000. Árstíðabreytingar í fæðuvali æðarfugla á Skerjafirði. – *Bliki* 21: 1-14.
- Korschgen, C.E. 1977. Breeding stress of female eiders in Maine. – *Journal of Wildlife Management* 41: 360-373.
- Kristinn H. Skarphéðinsson 1996. The common eider – Some ecological and economical aspects. – *Bulletin of the Scandinavian Society for Parasitology* 6: 90-97.
- María Harðardóttir, Jón Guðmundsson & Ævar Petersen 1997. Þyngdartap æðarkollna *Somateria mollissima* á álegutíma. – *Bliki* 18: 59-64.
- Milne, H. 1974. Breeding numbers and reproductive rates of Eiders at the Sands of Forvie Natural Reserve, Scotland. – *Ibis* 116: 135-154.
- Milne, H. 1976. Body weights and carcass composition of the Common Eider. – *Wildfowl* 27: 115-122.
- Kristín Ólafsdóttir, K. Skírnisson, G. Gylfadóttir & Th. Jóhannesson 1998. Seasonal fluctuations of organochlorine levels in the common eider (*Somateria mollissima*) in Iceland. – *Environmental Pollution* 103: 153-158.
- Parker, H. & H. Holm 1990. Patterns of nutrient and energy expenditure in female Common Eiders nesting in the High Arctic. – *Auk* 107: 660-668.
- Pethon, P. 1967. Food and feeding habits of the common eider. – *Nytt Mag. Zool. (Oslo)* 15: 97-111.
- Sigurður Sigurðarson, Slavko Helgi Bambir & Karl Skírnisson 1996. Pathological studies on common eiders from Skerjafjörður, SW-Iceland. – *Bulletin of the Scandinavian Society for Parasitology* 6: 125-126.
- Skorping, A. 1996. Why should marine and coastal bird ecologists bother about parasites? – *Bulletin of the Scandinavian Society for Parasitology* 6: 98-102.
- Timmermann, G. 1949. Die Vögel Islands. – *Vísindafélag Íslendinga* nr. 28, Reykjavík.
- Weakly, J.S. & H.L. Mendall 1976. Migrational homing and survival of adult female eiders in Maine. – *Journal of Wildlife Management* 40: 15-21.
- Ævar Petersen 1998. Íslenskir fuglar. – *Vaka-Helgafell*, Reykjavík. 312 bls.
- Ævar Petersen & Karl Skírnisson 2001. Lifnaðarhættir æðarfugls á Íslandi. – *Bls.* 13-45 í: Jónas Jónsson (ritstjóri). *Æðarfugl og æðarrækt á Íslandi. Mál og Mynd*, Reykjavík.

SUMMARY

Size measurements and seasonal variation in body mass of Common Eiders in Skerjafjörður, SW-Iceland

We describe size measurements of the subspecies of Common Eider (*Somateria mollissima borealis*) occurring in Iceland, seasonal variation in body mass and measurements of ovarian follicles and testis in a total of 78 birds shot under licence on four different sampling dates in 1993, (10 February, 11 May, 24 June and 2 November). Ten females and ten males were sampled on each occasion except in November, when eight males were sampled. The bill of the males was on average 9% longer, tarsus 5% longer and the wing 3.5% longer than those of the females (Table 1).

Seasonal weight changes were observed in both sexes. Fluctuations, however, were much more prominent in the females than the males (Fig. 3). From May 11 (pre laying) to June 24 (post-breeding) females lost on average 700 g of the body mass (33%). Prior to the incubation period (May 11) undeveloped ovarian follicles of four out of ten females indicated that they were not going to breed in the spring (Fig. 2). Highly significant relationship was observed between the diameter of the largest ovarian follicle and the body mass of the females before the egg laying period (Fig. 2), stressing the value of nutrients and energy required for both producing and incubating clutch of eggs, which are drawn entirely from endogenous reserves of the females. We compare our results to findings obtained in similar studies abroad, relate the findings to the knowledge on the breeding strategy of the common eider and discuss the role of food availability, bird density and the quality of the food.

The role of parasitic infections is also discussed. Under certain circumstances molluscs and crustaceans, the main food of common eiders, can be heavily contaminated with larval stages, of dozens of harmful, intestinal parasitic species (trematodes, cestodes, nematodes and acantocephalans), which may hinder the necessary weight gain of females in spite of their up to threefold increased food intake prior to the breeding season.

Karl Skírnisson, Tilraunastöð Háskóla Íslands í meinafræði / Institute for Experimental Pathology, Laboratory of Parasitology, University of Iceland, Keldur, IS-112 Reykjavík.
 Arnór Þ. Sigfússon, Náttúrufræðistofnun Íslands / Icelandic Institute of Natural History, pósthólf / P.O.Box 5320, IS-125 Reykjavík.
 Nýtt pósthólf / Present address: Skaftahlíð 28, IS-105 Reykjavík.
 Sigurður Sigurðarson, Rannsóknardeild dýrasjúkdóma / Central Veterinary Laboratory, Keldur, IS-112 Reykjavík.

Af varpvistfræði álfra í uppsveitum Árnessýslu 1996

Fylgst var með álfum á 300 km² athugunarsvæði í uppsveitum Árnessýslu frá miðjum mars til loka september 1996. Reynt var að tímasetja hvenær álfirnar dreifðu sér á óðul sín og hvenær þær yfirgáfu þau aftur. Dreifing óðala var kortlögð og reyndist nokkuð hnappdreifð. Alls fundust 34 virk álfahreiður auk tveggja para sem sáust með unga en varpstaður þeirra fannst ekki. Egg voru talin í hreiðrum um vorið og fjölskyldustærð var könnuð tvisvar um sumarið til að meta varpárangur.

Inngangur

Álfir *Cygnus cygnus* (1. mynd) er útbreidd milli 45. og 70. gráðu norðlægrar breiddar frá Íslandi vestri að Kyrrahafi í austri (Cramp & Simmons 1977). Álfir er dreifður varpfugl í votlendi um allt land frá sjávarmáli og upp í um 700 m hæð (Arnþór Garðarsson & Kristinn H. Skarphéðinsson 1984). Varpstaði velja þær sér yfirleitt við opið vatn þar sem votlendisgróður er ríkulegur. Vetrarstöðvar íslenskra álfra eru aðallega á Bretlandi og Írlandi en

einnig dvelur nokkuð af fuglum í SV-Noregi, Danmörku og á Íslandi yfir veturinn (Arnþór Garðarsson 1991). Talið er að íslenski stofninn telji nú tæplega 21.000 fugla að vetri (Cranswick o.fl. 2002).

Álfir hefur verið rannsökuð nokkuð hérlandis. Stofnstærð og útbreiðsla hefur verið athuguð (Arnþór Garðarsson & Kristinn H. Skarphéðinsson 1984), sem og ferðir þeirra (Arnþór Garðarsson 1991, Penny-cuick o.fl. 1996, 1999). Varpvistfræði þeirra

1. mynd. Álf *Cygnus cygnus* á dyngju. – Daníel Bergmann.

hefur verið rannsökuð í Skagafirði og á Jökuldalsheiði (Rees o.fl. 1991, Ólafur Einarsson 1996, Ólafur Einarsson & Rees 2002). Varpvistfræði hefur einnig verið rannsökuð í Finnlandi (t.d. Haapanen o.fl. 1977, Haapanen 1991, Othonen & Huhtala 1991).

Hér var fylgst með álfum á athugunarsvæði í uppsveitum Árnessýslu frá því um miðjan mars til loka september 1996. Reynt var að tímasetja hvenær álfirnar dreifðu sér á óðul sín og hvenær þær yfirgáfu óðulin aftur. Varpþéttleiki var metinn og egg og ungar talin til að meta varpárangur. Þá var metið hve mikið af álfum á svæðinu reyndi varp. Markmiðið var að afla grunnupplýsinga um varpvistfræði álfta á þessu svæði og eru niðurstöðurnar bornar saman við sambærileg gögn annars staðar frá. Varp álfta á athugunarsvæðinu hafði verið kortlagt 1990 (Jóhann Óli Hilmarsson o.fl. 1991).

Athugunarsvæði

Athugunarsvæðið (2. mynd) var í ofanverðri Árnessýslu (norðan 64°00'N og austan 20°45'V). Laugardals- og Biskupstungnahreppar voru kannaðir að mestu leyti auk austasta hluta Grímsnesshrepps. Norðurmörk svæðisins voru þar sem vegir 35 og 37 mætast við bæinn Múla í Biskupstungum. Vesturmörk voru þjóðvegur 37 en að auki voru jarðirnar Mosfell, Reykjanes, Hagi og Sel í Grímsnesi teknar með. Austurmörk mörkuðust af Hvítá ofan óss Stóru-Laxár í Hreppum. Svæðið er víðast hvar í um 60-80 m hæð yfir sjávarmáli og stærð þess mældist um 300 km².

Votlendi er töluvert á svæðinu og má sérstaklega nefna Höfðaflátir, vestan Vörðufells sem eru með stærstu óröskuðu hallamýrum á Suðurlandi, Pollengi við Tungufljót gegnt Bræðratungu sem er gulstaraengi og mikilvægt fyrir votlendisfugla og Almennung við Geysi sem er ein síðasta óraskaða mýrin á Suðurlandi (Þóra Ellen Þórhallsdóttir o.fl. 1998). Athyglisvert kerfi af tjörnum og lífríkum mýrum gengur upp eftir miðjum Biskupstungum frá suðvestri til norðausturs, (u.þ.b. frá 64°12'N, 20°30'V til 64°16'N, 20°21'V). Um þriðj-

ungur álfanna varp á þessu svæði. Framræsla hefur þó leikið þetta svæði grátt og eru flestar tjarnir leirbrúnar að lit vegna leirburðar þó sumar séu enn lítt spilltar. Sumarhúsabyggðir sækja einnig að svæðinu sem annars er nokkuð afskekkt. Stöðuvötn (>1 km²) á athugunarsvæðinu eru tvö, Apavatn (14 km²) og Laugarvatn (1,5 km²). Að auki eru tjarnir á bilinu 1-20 ha um 20 talsins. Fallvötn eru stór. Brúará, ein vatnsmesta lindá landsins og Tungufljót, sem rennur úr Sandvatni, renna í gegnum svæðið. Hvítá sem rennur úr Langjökli dregur mörk svæðis að austan.

Hrosshagavík (64°09'N, 20°29'V) er grunn vík sem gengur inn úr Tungufljóti rétt sunnan við Pollengi. Vatnagróður (t.d. þráðnykra, *Potamogeton filiformis*) er þar ríku- legur og álfir og rauðhöfðaendur *Anas penelope* safnast þar fyrir á haustin í talsverðum mæli (rauðhöfðaendurnar eru yfirleitt um 200-400 í lok ágúst. Óbirt gögn).

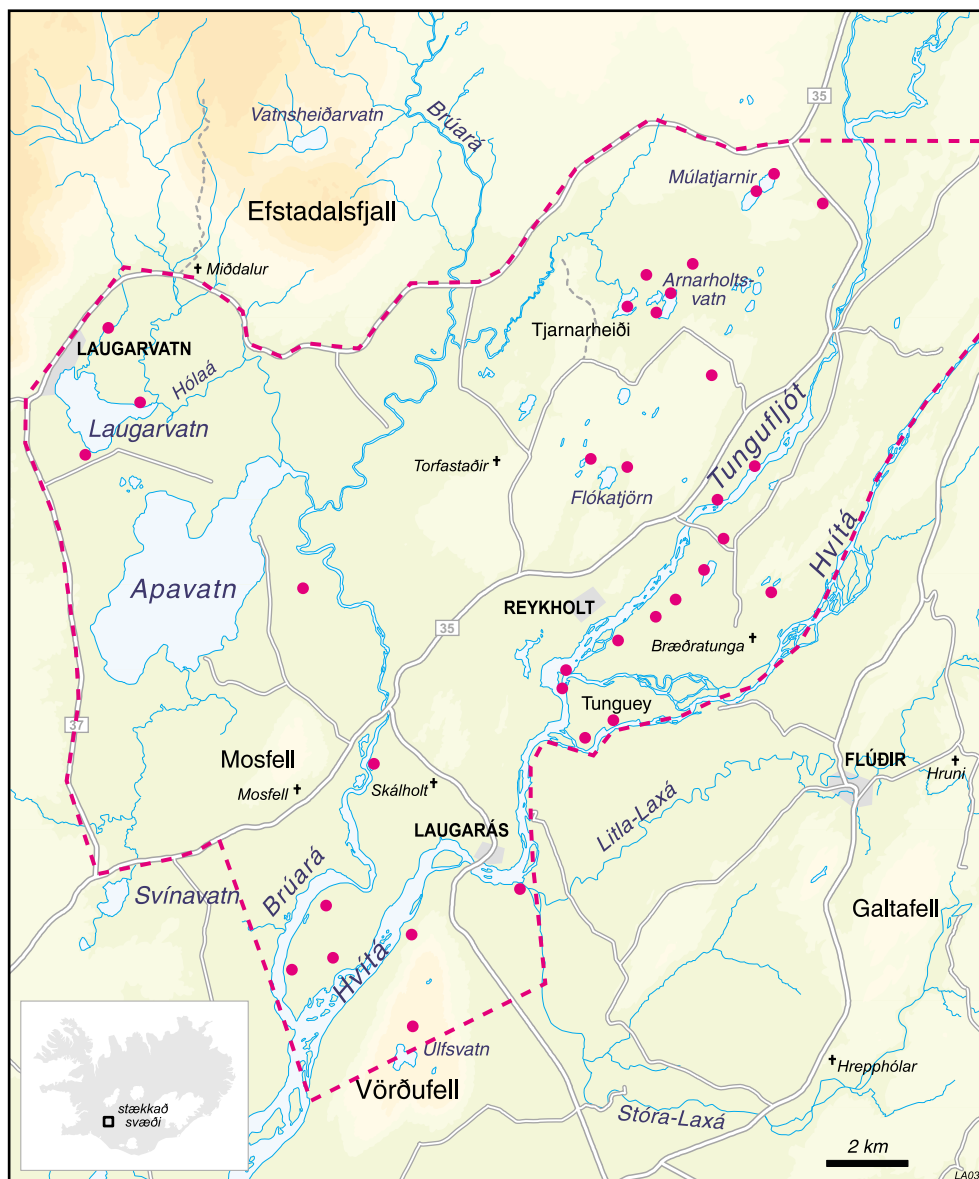
Aðferðir

Farið var yfir svæðið gangandi og á bíl. Flest óðul voru þekkt frá fyrri árum (Jóhann Óli Hilmarsson o.fl. 1991) og voru skoðuð. Við athuganir var reynt var að tryggja að sæist ofan í allar lægðir og á aðra staði þar sem álfir gátu hugsanlega leynst. Farið var yfir svæðið sex sinnum frá 19. mars til 13. apríl til að áætla komutíma á svæðið og meta hvort álfir voru sestar að á óðulum. Ef álfapör voru ein á þekktum eða líklegum varpstöðum voru þau talin vera komin á óðul. Ef álfir voru hinsvegar í ætisleit í hópum eða dormandi á ám (eins og gerðist í kulda) voru þær ekki taldar á óðulum. Varpþéttleiki var reiknaður sem fjöldi para með hreiður á km². Einnig var reiknuð vegalengd frá hverju hreiðri í það hreiður sem næst var með hjálp forritsins Nobleteck. Þessi nálgun á varpþéttleika gefur til kynna hvort hreiður eru hnappdreifð eða jafndreifð ef stærð svæðis er höfð til hliðsjónar.

Rúmmál eggja var mælt með því að sökkva þeim í vatn í 1000 ml bikarglasi sem áður hafði verið fyllt upp að 400 ml og

hækkun vatnsyfirborðsins var lesin af upp á næstu 10 ml. Lengd og breidd eggja voru mæld með rennimáli. Egg voru mæld úr 29 hreiðrum, alls 116 egg. Alls voru 32 hreiður athuguð og egg í þeim talin. Í fáein hreiður var ekki fært með tiltækum aðferðum og úr þeim voru aðeins ungar taldir.

Reikna má rúmmál eggja með formúlunni: $\text{lengd} \times \text{breidd}^2 \times 0,512 = \text{rúmmál}$ (þar sem 0,512 er fasti fyrir svanaegg; Stonehouse 1966). Þessi aðferð hefur verið notuð til að mæla rúmmál álfthareggja (Rees o.fl. 1991) og var rúmmál reiknað á þennan máta til samanburðar við mælt rúmmál.

2. mynd. Staðsetning 34 af 36 álfthareiðrum á athugunarsvæðinu sumarið 1996 (rauðir punktar). Vagnúmer eru innrömmuð. – Location of 34 nests of the 36 Whooper Swan pairs known to have bred in the study area in 1996 (filled red circles).

Við ungatalningar var gert ráð fyrir að þar með eða án unga á tilteknu óðali væri sama þar og varp þar. Ef nokkur þör urpu á sama svæði mátti oftast greina á milli þeirra með beinum samanburði á stærð unga. Einnig voru goggmynstur nokkurra para teiknuð, en mynstur gulu og svörtu litanna getur verið mismunandi eftir einstaklingum (Brazil 1981, Ohtonen 1988).

Eftir að varptími hófst var heildarfjöldi fugla og dreifing geldfugla skoðuð tvisvar. Fyrst 20. júní og aftur 20. júlí. Talsverður fjöldi álftra sem ekki heldur til á svæðinu yfir varptímamann kemur þar við vor og haust og voru þessar dagsetningar valdar m.t.t. þess að einungis svæðisbundnir fuglar yrðu taldir. Svæðið er ekki landfræðilega afmarkað og því fer ekki hjá því að nokkur tilflutningur á fuglum verði milli þess og nærliggjandi svæða.

Nokkuð var til af athugunum í dagbókum frá 1985-1995 sem stuðst var við svo sem fjöldi og útbreiðsla vetrarfugla en til að áætla komutíma á svæðið er nauðsynlegt að hafa hugmynd um fjölda fugla sem dvelur yfir veturinn.

Niðurstöður

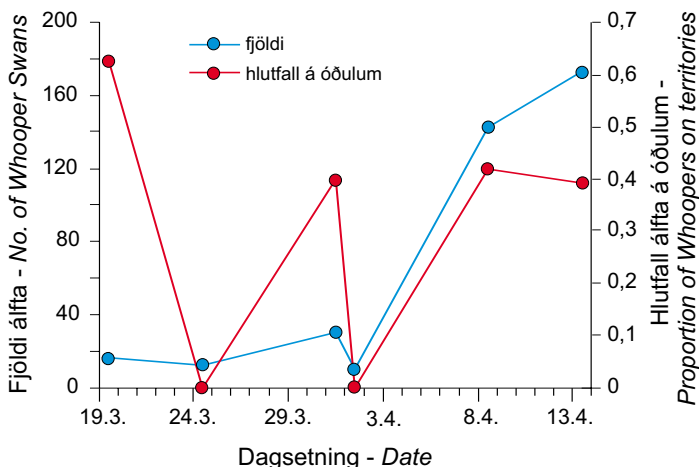
Komutími á óðul

Fyrsti athugunardagur var 19. mars 1996 (3. mynd). Frost var (-2°C) og heiðskírt og

flestar tjarnir og vötn ísi lögð utan stöku vakir. Alls fundust 16 álftrir á svæðinu, þrjú þör voru á ám eða í kartöflugörðum en fimm þör voru á hugsanlegum óðulum (þ.e. þekktum eða líklegum varpstöðum við ár og tjarnir) en óðalsatferli sást ekki. Þann 24. mars var kaldara (-5°C) og meira af vatni ísi lagt en 19. mars. Svipað fannst af álftrum (12 fuglar) en þær voru nú allar á ám en engar á líklegum óðulum. Í lok mars hlýnaði og þann 31. mars sáust um 30 fuglar á neðsta hluta svæðisins. Í byrjun apríl gerði hret og þær álftrir sem þegar voru komnar hurfu af svæðinu. Þann 8. apríl var hiti 8°C , mikil leysing og fáfarnari vegir illfærir. Alls sáust 143 álftrir, þar af 11 þör á hugsanlegum óðulum. Þann 13. apríl sáust álftrir róta í hreiðurdýngjum á þremur stöðum á athugunarsvæðinu. Alls fundust 173 álftrir þennan dag og álftrir komnar á flest óðul (3. mynd). Álftrir í hópum voru 105 og voru aðallega á túnnum.

Samsetning stofns

Þann 20. júní 1996 voru taldar 240 álftrir (1. tafla). Þar af voru 68 (28,3%) með egg eða unga. Þaraðar álftrir sem héldu sig sér en voru hvorki með egg né unga voru 66 (27,5%). Fuglar í hópum og stakir fuglar voru 106 (44,2%). Ekki var reynt að telja þör innan hópanna en eitthvað af fuglum í hópum hefur vafalítið verið parað. Geld-

3. mynd. Komutími álftra á athugunarsvæðið og hlutfall af heildarfjölda sem voru á óðulum. – Spring arrival of Whooper Swans to the study area and the proportion of swans in the area located on breeding territories (the proportion seems to drop in low temperatures as swans congregate in flocks).

1. tafla. Samsetning álfstafnsins á athughugunarsvæðinu. – *Composition of the Whooper Swan population in the study area.*

Flokkur – <i>Category</i>	20. júní 1996		20. júlí 1996	
	n	%	n	%
Paraðar með egg/unga – <i>Paired with eggs/cygnets</i>	68	28,3	42	29,6
Paraðar án eggja/unga – <i>Paried without eggs/cygnets</i>	66	27,5	24	16,9
Fuglar í hópum/stakir – <i>Swans in flocks/single</i>	106	44,2	76	53,5
Alls – <i>Total</i>	240	100,0	142	100,0

fuglar héldu sig á þessum tíma aðallega í mýrum en líka lítillaga í túnnum (2. tafla). Samkvæmt þessu má ætla að um þriðjungur álfanna hafi reynt varp.

Þann 20. júlí voru heldur færri fuglar á svæðinu eða 142. Paraðar álfir með unga voru 42 (29,6%), paraðar álfir en unga lausar voru 24 (16,9%) og fuglar í hópum eða stakir voru 76 (53,5%). Geldfuglar voru farnir að færa sig af útjörð á vötn til fjaðrafellis. Á Apavatni var eini fellihópurinn á svæðinu með 72 fugla 20. júlí og 80 fugla 5. ágúst (2. tafla).

Varphéttleiki

Á svæðinu fundust 34 álfthreiður og var varphéttleikinn því 0,11 pör/km² (2. mynd). Meðalfjarlægð milli hreiðra næstu nágranna var 1,3 km $\pm$ 0,93 staðalfrávik. Hreiður voru yfirleitt nokkuð hnappdreifð meðfram ám og stöðuvötnum en tveir hreiðraklasar voru áberandi þéttastir (hvor með 5 hreiðrum) og voru báðir í Biskupstungum. Annar var í Pollengi en meðal-

fjarlægð í næsta hreiður þar var aðeins 0,6 km $\pm$ 0,12. Hinn klasinn var við Arnarholts- og Bólsvötn en þar var meðalfjarlægð 0,7 km $\pm$ 0,11. Stysta vegalengd milli hreiðra var í lítilli eyju við Tunguey í Biskupstungum en þar voru 350 m milli tveggja hreiðra.

Í könnun á varpútbreiðslu álfta á svæðinu árið 1990 fundust 38 hreiður innan svæðisins (Jóhann Óli Hilmarsson o.fl. 1991) en það er mjög svipaður fjöldi og 1996. Ef tekin eru til öll þekkt varpóðul á svæðinu frá fyrri árum voru þau 49 (Jóhann Óli Hilmarsson o.fl. 1991 og óbirt gögn). Sumarið 1996 voru 69% þeirra (34 af 49) setin af varpfuglum.

Egg

Meðallengd 116 eggja úr 29 hreiðrum var 113 mm $\pm$ 4,2 staðalfrávik, meðalbreidd var 72 mm $\pm$ 3,2, mælt meðalrúmmál var 306 ml $\pm$ 27,0 og reiknað meðalrúmmál var 303 ml $\pm$ 28,2 (3. tafla). Sú aðferð sem beitt var við rúmmálsmælingar virðist vera

2. tafla. Dreifing geldra álfta eftir landgerð. – *Distribution of non-breeding Whooper Swans by habitat type.*

Gerð lands – <i>Habitat type</i>	20. júní 1996		20. júlí 1996	
	Fuglar	%	Fuglar	%
Ræktað land ¹ – <i>Cultivated land</i>	47	27,6	0	0
Úthagi – <i>Pastures and marshes</i>	125	72,4	28	28
Vötn – <i>Lakes</i>	0	-	72	72 ²
Alls – <i>Total</i>	172	100,0	100	100

¹ Allar álfir á ræktaðu landi fundust í túnnum. – *All Whooper Swans found were in hayfields.*

² Apavatn.

3. tafla. Mælingar á 116 eggjum úr 29 álfthreiðrum og niðurstöður fervikagreiningar á breytileika stærðar eggja innan og á milli hreiðra. Fervikagreining sýnir að meiri breytileiki er milli hreiðra en innan þeirra á öllum mældum stærðum. – *Measurements of 116 Whooper Swan eggs from 29 nests and result of an ANOVA comparing egg size variation within and between nests (eggs significantly more variable between nests for all measurements).*

	Lengd <i>Length</i> (cm)	Breidd <i>Width</i> (cm)	Mælt rúm- mál (ml) <i>Measured</i> <i>volume (ml)</i>	Rúmmál (ml) skv. fasta <i>Calculated</i> <i>volume (ml)</i>
Meðaltal – <i>Mean</i>	11,3	7,2	306	303
Staðalfrávik – <i>S.D.</i>	0,42	0,32	27,0	28,2
Bil – <i>range</i>	10,5-12,5	6,4-7,7	230-360	258-358
$F_{28,87}$	7,6	19,5	17,6	18,3
P	<0.001	<0.001	<0.001	<0,001

sambærileg við það að reikna rúmmál út frá lengd, breidd og fasta eins og oftast er gert (sbr. Ólafur Einarsson 1996, Rees o.fl. 1991). Fylgni milli mældra gilda og reiknaðra var góð ($r=0,96$, $n=116$, $P<0,001$). Fervikagreining sýndi að breytileiki í stærð eggja innan hreiðra var marktækt minni en breytileiki í stærð milli hreiðra (lengd: $F_{28,87}=7,55$, $P<0,001$; breidd: $F_{28,87}=19,5$, $P<0,001$; mælt rúmmál: $F_{28,87}=17,6$, $P<0,001$; reiknað rúmmál: $F_{28,87}=18,3$, $P<0,001$; 3. tafla).

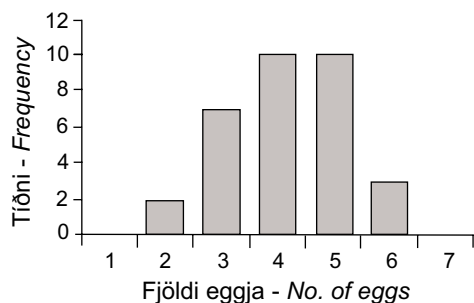
Meðaleggjafjöldi í hreiðri var $4,2 \pm 1,08$, $n=32$ (4. mynd). Ekki reyndist vera marktækt samband milli stærðar eggja og eggjafjölda, þ.e. mælds meðalrúmmáls eggja og

urptar úr hverju hreiðri ($r=-0,07$, $n=28$, $P>0,10$).

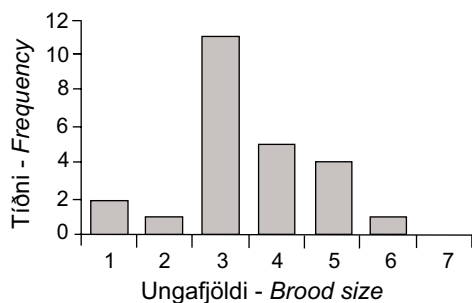
Fyrstu ungar sáust 24. maí (í Pollengi). Ef gert er ráð fyrir 35 daga útungun og 48 klukkustundum á milli eggja (Cramp & Simmons 1977) má ætla að viðkomandi álfthafi orpið fyrsta eggj um 10. apríl (5 eggja hreiður).

Ungar

Ungar voru taldir dagana 23. júní til 4. júlí og fundust 24 pör með unga á óðulum (5. mynd). Sex varppör höfðu misst undan sér og fundust ungalaus á óðulum, þannig að alls fundust 30 varppör. Meðalungafjöldi var $2,7 \pm 1,77$. Tvö pör sem egg voru skoðuð

4. mynd. Fjöldi eggja í 32 álfthreiðrum á athugunarsvæðinu árið 1996. – *Clutch size in 32 Whooper Swan nests in the study area in 1996.*

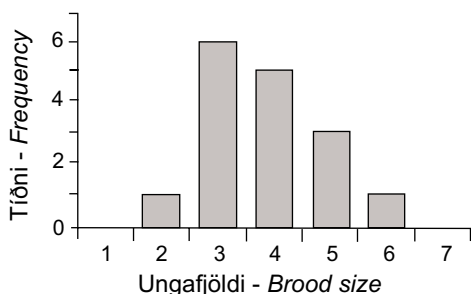
5. mynd. Fjöldi unga hjá 24 álfthörum 23. júní til 4. júlí 1996 á athugunarsvæðinu. – *Brood sizes of 24 Whooper Swan pairs between 23 June and 4 July 1996.*

4. tafla. Fjöldi og stærð unghópa álfta á athugunarsvæðinu (23. júní til 4. júlí 1996) sem komu úr hreiðrum með misstóra urpt. – *Number and sizes of Whooper Swan broods (between 23 June and 4 July 1996) that hatched from clutches of different sizes.*

Urpt <i>Clutch</i>	Ungafjöldi – <i>Brood size</i>							Fjölskyldur <i>Families</i>
	0	1	2	3	4	5	6	
2	0	2	0					2
3	1	0	0	4				5
4	2	0	1	3	2			8
5	3	0	0	4	0	2		9
6	0	0	0	0	1	1	1	3
Alls – <i>Total</i>	6	2	1	11	3	3	1	27

hjá fundust ekki aftur og er líklegt að annað hvort hafi varp misfarist eða þau hafi fært sig á önnur svæði með ungana. Í tveimur öðrum tilfellum var ekki vitað hvaða par um var að ræða, þ.e. ekki var vitað úr hvaða hreiðrum tveir unghópar komu. Í 4. töflu má sjá yfirlit yfir hve stórir unghópar voru 24. júní til 4. júlí miðað við eggjafjölda í hreiðrum.

Meðalfjöldi unga 26. ágúst var $2,7 \pm 1,95$ ($n=22$) en 22 varppör fundust (6. mynd). Tekin eru með þau sex pör sem höfðu misst alla sína unga í fyrri ungatalningu. Mörg pör héldu til á óðulum sínum yfir sumarið og var unnt að fylgjast með viðveru þeirra og afföllum unga (4. tafla). Ekki var

6. mynd. Fjöldi unga hjá 16 álftapörum á athugunarsvæðinu 26. ágúst 1996. – *Brood sizes of 16 Whooper Swan pairs on 26 August 1996.*

marktækt samband milli afkomu unga og mælds meðalrúmmáls eggja úr hverju hreiðri ($r=-0,07$, $P>0,05$, $n=24$).

Í 5. töflu sést varpárangur miðað við tiltekna urpt dagana 23. júní - 4. júlí. Pör með tveggja eggja urpt voru að jafnaði með einn unga á tilgreindum tíma, pör með þriggja til fimm eggja urpt voru að jafnaði með 2,2 til 2,5 unga og pör með sex eggja urpt voru með 3 unga. Afföll voru hlutfallslega minnst hjá þeim pörum sem urpu þremur eggjum.

Ungum hafði ekki fækkað hjá þeim pörum sem á annað borð fundust með unga þegar ungar voru taldir í annað sinn þann 26. ágúst (22 pör, sjá viðauka). Þetta bendir til að afföll á stálpuðum en ófleygum ungum hafi verið lítil. Átta pör sem verið höfðu með í fyrri ungatalningunni um mánaðamótin júní/júlí fundust ekki aftur. Þá þegar höfðu sex þeirra misst alla unga sína.

Brottför af óðulum

Þann 14. september fundust sjö pör með unga óðulum á athugunarsvæðinu eða um 20% varppara. Þessi pör höfðu að meðaltali $3,0 \pm 1,34$ unga. Sama dag voru 232 álftrir í Hrosshagavík. Þar af voru 26 pör með unga. Meðalfjöldi unga á par var $3,3 \pm 1,08$. Þann 27. september voru álftrir í vikinni orðnar 352 og voru 28 pör með unga ($2,9 \pm 1,18$ ungar á par).

5. tafla. Varpárangur álfta miðað við urpt. – *Breeding success Whooper Swans in relation to clutch size.*

Urpt <i>Clutch</i>	Egg alls <i>Sum of eggs</i>	Fjöldi unga ¹ <i>Sum of cygnets</i>	Árangur ² <i>Success</i>
2	4	2	0,50
3	15	12	0,80
4	32	18	0,56
5	45	22	0,49
6	18	9	0,50
Alls – <i>Total</i>	114	63	0,55

¹ Fjöldi unga er heildarfjöldi unga 23. júní til 4. júlí sem klöktust úr eggjunum í 2. dálki. – *Sum of cygnets between 23 June and 4 July that hatched from the eggs in column 2.*

² Hlutfall klakinna unga miðað við fjölda eggja. – *Sum of cygnets divided by total eggs.*

Umræða

Jafnan dvelur nokkuð af álfum á athugunarsvæðinu árið um kring (óbirt gögn). Ef hlánar að vetri koma iðulega álfir inn á svæðið á óðul sín og t.d. saúst ný álfaspör á ís á hreiðurtjörn í hláku 23. janúar 1991. Árferði hlýtur að ráða miklu um komutíma staðfugla á óðul, þ.e. hvað mikið af álfum leggur í að dvelja á sjálftu svæðinu og einnig hvort álfir sem dveljast veturlangt á nálægum svæðum flytja sig til. Greinilegt var að álfum var farið að fjölga í lok mars en hraðasta fjölgunin varð fyrstu viku aprílmánaðar. Þær álfir sem voru á svæðinu seinni hluta mars virtust almennt vera farnar að líta á óðul sín þegar veður leyfði. Þegar kaldara var söfnuðust fuglar í hópum á ám og vötnum (sjá 24. mars og 1. apríl, 3. mynd). Milli 8. og 13. apríl lækkaði hlutfall fugla á óðulum lítillega en það hefur e.t.v. verið vegna komu geldfugla á þessum tíma (3. mynd).

Samsetning stofns framan af sumri var með svipuðu móti og sést hefur annars staðar, bæði á Íslandi og í Finnlandi (Arnbór Garðarsson & Kristinn H. Skarp-héðinsson 1984, Haapanen 1991, Rees o.fl. 1991). Um þriðjungur stofnsins voru varpör, stök en geld pör um þriðjungur og afgangurinn geldfuglar í hópum (1. tafla). Algengt er meðal stórvaxinna og langlífra fugla sem verða kynþroska seint að aðeins hluti stofns standi undir ungaframleiðslunni

en stærri hluti stofns eru geldir árgangar á mismunandi stigum.

Heildarfjöldi fugla á svæðinu var talinn tvisvar á varptíma (2. tafla) og hafði álfum í öllum flokkum fækkað milli 20. júní og 20 júlí sem bendir til nettó útflutnings á þessum tíma. Hlutfall álfta sem voru með egg eða unga og hlutfall álfta í hópum hækkaði og hlutfall dreifðra para lækkaði á þessum tíma. Það skýrir þetta mynstur ef geld pör sem eru stök í upphafi varptíma sækja í hópum þegar líður á sumar.

Til samanburðar við eggjamælingar (3. tafla) voru meðaleggjastærðir í Skagafirði á árunum 1988 og 1990-92 ($n=643$); lengd: 113 mm $\pm 4,4$ staðalfrávik, breidd: 72 mm $\pm 2,1$ og rúmmál (reiknað): 296,3 ml $\pm 22,3$. Meðaleggjastærðir á Jökuldalsheiði árin 1991-92 voru ($n=169$); lengd: 113 mm $\pm 3,8$, breidd: 70 mm $\pm 2,3$ og reiknað rúmmál 285,3 ml $\pm 19,7$ (Ólafur Einarsson 1996). Samanburður á eggjastærðum fyrir einstök ár (t-próf fyrir rúmmál eggja) leiddi í ljós að egg á því svæði sem hér var skoðað voru marktækt stærri en egg í Skagafirði og á Jökuldalsheiði að undanskildum árunum 1988 og 1992 fyrir Skagafjörð (Skagafjörður: 1988, $t_{158}=0,48$, $P>0,05$; 1990, $t_{275}=4,19$, $P<0,001$; 1991, $t_{289}=2,12$, $P<0,05$; 1992, $t_{337}=1,5$, $P>0,05$; Jökuldalsheiði: 1991, $t_{227}=4,28$, $P<0,001$; 1992, $t_{170}=6,7$, $P<0,001$). Eggjafjöldi ($4,2 \pm 1,08$, $n=32$) var á milli þess sem var í Skagafirði á árunum

7. mynd. Álft *Cygnus cygnus* með unga. – Daníel Bergmann.

1988 og 1990-1992 ($4,7 \pm 1,14$, $n=160$) og á Jökuldalsheiði 1988 og 1991-1992 ($4,0 \pm 0,89$, $n=74$) (Ólafur Einarsson 1996). Hvað einstök ár varðar var eggjafjöldi í Skagafirði á bilinu 4,5-4,8 og á Jökuldalsheiði á bilinu 3,7-4,1 fyrir tilgreind ár.

Hér má nefna að athugandi varð vitni að því 30. júní að álft á hreiðri varð fyrir truflun veiðimanna og lá hún ekki á eggjum (þemur gráunguðum) í átta klukkustundir (frá kl. 9 að morgni til kl. 17 síðdegis). Hiti var á bilinu $9-12^{\circ}\text{C}$ og skúrir og ekki var breitt yfir eggin. Þessi álft kom upp öllum sínum ungum. Þetta sýnir að álfar-egg þola heilmikið volk og er ólíklegt að vatnsprófið hafi haft nokkur áhrif á varparangur álfanna.

Dagana 23. júní til 4. júlí var meðalpar búið að tapa 38,7% af hugsanlegum afkvæmum (miðað við eggjafjölda 4,22 og ungfjölda 2,59). Miðað var við 27 þör þar sem bæði eggja og ungfjöldi voru þekktir. Rees o.fl. (1991) komust að þeirri niðurstöðu að 34,0% hugsanlegra afkvæma töpuðust milli maí og ágúst í Skagafirði

sumarið 1988. Svipuð afföll (um 30%) hafa fengist fyrir hnúðsvani fram að því að ungarnir verða fleygir (t.d. Krivonsov 1991).

Ýmsar ástæður hafa verið tilgreindar sem líklegar til að hafa áhrif á varparangur svana. Scott (1991) bendir á að hjá dvergsvönum lækki varparangur tímabundið ef fugl neyðist til að skipta um maka, ennfremur skipti atgervi karlfuglsins máli (sérstaklega stærð) e.t.v. vegna þess að það bæti aðgengi að fæðu á vetrum og að betri óðulum og fæðusvæðum á sumrin. Þetta er ekki ólíklegt þar sem sýnt hefur verið fram á meðal farfugla að áhrif vetrarafkomu geta birst á varpstöðvum (Marra o.fl. 1998, Gill, o.fl. 2001). Sýnt hefur verið fram á hjá pólskum hnúðsvönum að þeir sem verpa fyrr á vorin, verpa stærri og fleiri eggjum og framleiða fleiri unga. Varptími ræðst af fæðuframboði og fæðuframboð ræðst af veðurfari (Czapulak & Wieloch 1991). Hjá snjógæsum *Anser caerulescens* hefur staðbundið fæðuframboð á varpslóðum bæði áhrif á eggjafjölda og lífslíkur unga. Slakt

fæðuframboð og aðgengi að fæðu endurspeglast í minni varpárangri (Cooch & Cooke 1991). Ekki er ólíklegt að þetta eigi líka við um álftrir. Staðbundið fæðuframboð hefur áhrif á hve mikið kvenfuglarnir geta lagt í eggin og einnig á þroska unganna. Fæðuframboð hefur þannig áhrif bæði á eggjafjölda og ungaafkomu. Talið er að fæðuframboð á vetrarstöðvum geti líka haft áhrif á varpárangur snjógæsa og annarra arktískra gæsa, þ.e. að söfnun á prótíni fyrir farflug geti ráðið því hve mikla orku kvenfuglinn hefur aflögu í eggjaframleiðslu á varpstöðvunum (t.d. Cooch & Cooke 1991). Álftrir í Finnlandi sem verpa við tjarnir og vötn hafa mælst með betri varpárangur en þær sem verpa í mýrum og þurfa að ferðast með ungana á fæðuslóðir (Othonen & Huhtala 1991).

Ytri þættir svo sem veðráttu og ýmis- konar truflun geta líka haft áhrif á varpárangur álftra. Að minnsta kosti eitt hreiður flæddi og eitt par afrækti líklega vegna truflunar veiðimanna. Þáttur veðráttu og afleiðinga hennar (t.d. flóða) í afföllum er væntanlega mjög mismunandi milli ára. Truflun af völdum manna og dýra er líkleg til að bitna á sömu óðulum ár eftir ár þar sem umferð er meiri. Mörg álfthahreiður eru hins vegar óaðgengileg vegna vatns eða fjarlægðar frá vegum og fá að mestu að vera í friði og því er hlutur truflunar í afföllum álftra trúlega lítill ef á heildina er litið.

Afföll geta orðið við klak (þ.e. mismunurinn á eggjafjölda á klaktíma og fjölda unga sem yfirgefa hreiður). Egg geta verið ófrjó, unginn getur dáið í egginu vegna kælingar eða annars og egg geta verið „fúl“. Þetta stafar þáttum eins og heilbrigði fósturs, frjósemi og umhyggju foreldra. Arnþór Garðarsson (1976) áætlaði að um 28% afföll yrðu á eggjum heiðagæsar *Anser brachyrhynchus* í Þjórsárverum af þessum ástæðum. Hann tilgreinir líka um 15% afföll af eggjum vegna afráns. Þessir þættir eru líklegir til að valda afföllum hjá álftrum einnig. Afrán er þó líklega lítið á álftrar-eggjum þar sem álftrir eru mjög harðsnúnar

við hreiður. Með fyrirbyggjandi gögnum er erfitt að leggja mat á hvað stjórnaði varpárangri á þessu athugunarsvæði sumarið 1996. Víst er þó að um flókið samspil ofangreindra þátta er að ræða.

ÞAKKIR

Þetta verkefni var á sínum tíma unnið til 5 eininga við Líffræðiskor Háskóla Íslands undir handleiðslu Arnþórs Garðarssonar. Kann ég honum bestu þakkir fyrir margháttaða leiðsögn og ráðgjöf. Gunnar Tómasson aðstoðaði við útvinnu. Höskuldur Búi Jónsson og Lovísa G. Ásbjörnsdóttir aðstoðuðu við kortgerð. Guðmundur A. Guðmundsson, Ólafur Einarsson og Þorkell Lindberg Þórarinnsson lásu handrit og færðu margt til betri vegar.

HEIMILDIR

- Arnþór Garðarsson 1976. Stofnstærð og framleiðsla heiðagæsar (*Anser brachyrhynchus*) í Þjórsárverum 1971-1974. – Bls. 33-85 í: Þjórsárver, framleiðsla gróðurs og heiðargæsar. Rannsóknir unnar af Líffræðistofnun Háskólans fyrir Orkustofnun. Orkustofnun raforkudeild, Reykjavík.
- Arnþór Garðarsson 1982. Andfuglar og aðrir vatnafuglar. – Rit Landverndar 8: 77-116.
- Arnþór Garðarsson 1991. Movement of Whooper Swans *Cygnus cygnus* neckbanded in Iceland. – Bls. 189-194 í: Sears, J. & Bacon, P.J. (ritstj.) Proceedings of 3rd IWRB International Swan Symposium, Oxford, 1989. Wildfowl Supplement No. 1.
- Arnþór Garðarsson & Kristinn H. Skarphéðinsson 1984. A census of the Icelandic Whooper Swan population. – Wildfowl 35:37-47.
- Brazil, M.A. 1981. Geographical variation in the bill patterns of Whooper Swans. – Wildfowl 32: 129-131.
- Cooch, E.G. & F. Cooke 1991. Demographic changes in a Snow Goose population: Biological and management implications. – Bls. 168-189 í: Perrins, C.M., J.-D. Leberton & G.J.M. Hirons (ritstj.), Bird Population Studies: Relevance to Conservation and management. Oxford University Press, Oxford.
- Cramp, S. & K.E.L. Simmons 1977. Handbook of the Birds of Europe the Middle East and North Africa. The Birds of the Western Palearctic. 1. bindi. – Oxford University Press, Oxford.
- Cranswick, P.A., K. Colhoun, Ó. Einarsson, J.G. McElwaine, A. Garðarsson, M.S. Pollitt & E.C. Rees 2002. The status and distribution of the Icelandic Whooper Swan population: Results of the international Whooper Swan census 2000. – Waterbirds 25 (Supplement): 37-48.
- Czapulak, A. & M. Wieloch 1991. The breeding ecology of the Mute swan *Cygnus olor* in Poland - preliminary report. – Bls. 161-166 í: Sears, J. & P.J. Bacon (ritstj.), Proceedings of 3rd IWRB Inter-

- national Swan Symposium, Oxford, 1989. Wildfowl Supplement No. 1.
- Gill, J.A., K. Norris, P.M. Potts, T.G. Gunnarsson, P.W. Atkinson, & W.J. Sutherland 2001. The buffer effect and large-scale population regulation in migratory birds. – *Nature* 412: 436-438.
- Haapanen, A., M. Helminen & H.K. Suomalainen 1977. The summer behaviour and habitat use of the whooper swan, *Cygnus cygnus*. – *Finnish Game Res.* 36:49-81.
- Haapanen, A. 1991. Whooper Swan *Cygnus c. cygnus* population dynamics in Finland. – *Bls.* 137-141 í: Sears, J. & P.J. Bacon (ritstj.), Proceedings of 3rd IWRB International Swan Symposium, Oxford, 1989. Wildfowl Supplement No. 1.
- Jóhann Óli Hilmarsson, Einar Ó. Þorleifsson & Ingólfur Guðnason 1991. Könnun á votlendi á Suðurlandi 1990. Fuglar. – Skýrsla til Pokasjóðs Landverndar.
- Krivonov, G.A. 1991. Mute Swans, *Cygnus olor*, breeding in the Volga delta, USSR. – *Bls.* 157-160 í: Sears, J. & P.J. Bacon (ritstj.), Proceedings of 3rd IWRB International Swan Symposium, Oxford, 1989. Wildfowl Supplement No. 1.
- Marra, P.P., K.A. Hobson, & R.T. Holmes 1998. Linking winter and summer events in a migratory bird using stable-carbon isotopes. – *Science* 282: 1884-1886.
- Ohtonen, A. 1988. Bill patterns of the Whooper Swan in Finland during autumn migration. – *Wildfowl* 39: 153-154.
- Ohtonen, A. & K. Huhtala 1991. Whooper Swan *Cygnus cygnus* egg production in different nesting habitats in Finland. – *Bls.* 256-259 í: Sears, J. & P.J. Bacon (ritstj.), Proceedings of 3rd IWRB International Swan Symposium, Oxford, 1989. Wildfowl Supplement No. 1.
- Ólafur Einarsson 1996. Breeding biology of the whooper swan and factors affecting its breeding success, with notes on its social dynamics and life cycle in the wintering range. – Ph. D. ritgerð, University of Bristol.
- Ólafur Einarsson & E.C. Rees 2002. Occupancy and turnover of Whooper Swans on territories in northern Iceland: Results of a long-term study. – *Waterbirds* 25 (Supplement): 202-210.
- Pennycuik, C.J., Ó. Einarsson, T.A.M. Bradbury & M. Owen 1996. Migrating whooper swans *Cygnus cygnus*: Satellite tracks and flight performance calculations. – *J. Avian Biol.* 27: 118-134.
- Pennycuik, C.J., T.A.M. Bradbury, Ó. Einarsson & M. Owen 1999. Response to weather and light conditions of migrating whooper swans *Cygnus cygnus* and flying height profiles, observed with the Argos satellite system. – *Ibis* 141: 434-443.
- Rees, E.C., J.M. Black, C.J. Spray & S. Þórisson 1991. Comparative study of breeding success of Whooper Swans *Cygnus cygnus* nesting in upland and lowland regions of Iceland. – *Ibis* 33:365-373.
- Scott, D. K. 1991. Factors affecting breeding success in Bewick's Swans *Cygnus bewickii*. – *Bls.* 188 í: Sears, J. & P.J. Bacon (ritstj.), Proceedings of 3rd IWRB International Swan Symposium, Oxford, 1989. Wildfowl Supplement No. 1.
- Stonehouse, B. 1966. Egg volumes from linear dimensions. – *Emu* 65: 227-228.
- Þóra Ellen Þórhallsdóttir, Jóhann Þórisson, Svafa Sigurðardóttir, Kristín Svavarsdóttir og Magnús H. Jóhannsson 1998. Röskun votlendis á Suðurlandi. – *Bls.* 131-142 í: Jón. S. Ólafsson (ritstj.) Íslensk votlendi, verndun og nýting. Háskólaútgáfan.

SUMMARY

Breeding ecology of Whooper Swans on a study site in South Iceland in 1996

Aspects of Whooper Swan *Cygnus cygnus* ecology were studied in 1996 on a 300 km² study site in S-Iceland (Fig. 2). Swans started to arrive at their breeding territories in late March (Fig. 3). During early spring the proportion of swans on territories seemed to be higher in warmer weather with swans congregating in flocks in low temperatures (Fig. 3). Around 70% of previously known breeding territories in the area were occupied in 1996. The breeding density was 0.11 pairs/km². Mean distance to nearest neighbour nest was 1.3 km $\pm$ 0.93 S.D. and nests showed a clumped distribution within the study area. Almost 30% of swans in the area attempted breeding (Table 1). A similar proportion were scattered non-breeding pairs where some held territories and 44 % were non-breeders in flocks (Table 1).

Mean clutch size in 32 nests was 4.2 $\pm$ 1.08 S.D. (Fig. 4). Mean brood size in the period 23 June to 4 July was 2.7 $\pm$ 1.77 (n=30; Fig. 5). On 26 August, 22 pairs with cygnets were found and none had lost any cygnets between 23 June and 4 July, suggesting low cygnet mortality during this age (Fig. 6). On 27 September 20% of breeding pairs were still on their territories. The only moulting flock in the area was on Lake Apavatn with 72 swans in the end of July (Table 2). In autumn, whooper swans congregate on Hrosshagavík, a shallow vegetation rich inlet, in the river Hvítá. On 27 September 353 swans were in the inlet including 28 pairs with broods (mean broodsize 2.86 $\pm$ 1.18).

Tómas Grétar Gunnarsson, Líffræðistofnun háskólans / Institute of Biology, University of Iceland, Grensásvegur 12, 108 Reykjavík. Nýtt pósthfang / Present address: School of Biological Sciences, University of East Anglia, Norwich NR4 7TJ, England (t.gunnarsson@uea.ac.uk).

Viðauki. Hreiður og varpárangur álfta í uppsveitum Árnessýslu 1996. Urpt, ungafjöldi úr tveimur talningum og meðalrúmmál eggja fyrir einstök pör. – **Appendix.** *Nests and breeding success of Whooper Swans in a study area in S-Iceland 1996. Clutch, brood size from two counts and egg size for individual pairs.*

Hreiður Nest no.	Urpt Clutch	Ungar Cygnets 23.6.-4.7.	Ungar Cygnets 26.8.	Meðalrúmmál eggja í ml. Mean vol. of eggs (ml)
1	3	3	-	273,3
2	6	5	5	298,3
3	3	3	3	333,3
4	5	3	-	304,0
5	5	3	3	-
6	4	0	0	292,5
7	3	-	-	280,0
8	4	3	-	295,0
9	4	4	4	-
10	4	-	-	350,0
11	6	6	6	308,3
12	3	0	0	296,6
13	6	4	4	278,3
14	5	-	-	294,0
15	-	-	-	-
16	3	-	-	313,3
17	4	-	-	322,5
18	4	0	0	342,5
19	5	0	0	326,0
20	-	4	4	-
21	3	3	3	266,6
22	2	1	-	330,0
23	4	3	-	327,5
24	2	1	-	290,0
25	3	3	-	336,6
26	4	3	3	290,0
27	4	2	2	317,5
28	5	3	3	286,0
29	5	0	0	254,0
30	5	5	5	336,0
31	5	3	3	322,0
32	5	0	0	330,0
33	5	5	-	-
34	4	4	4	272,5
35	-	5	5	-
36	-	4	4	-
Meðaltal – Average	4,2	2,7	2,7	305,7
Staðalfrávik – S.D.	1,08	1,77	1,95	25,34
n	32	30	22	29

Sjaldgæfir fuglar á Íslandi 2000

Í þessari skýrslu eru birtar allar tiltækar upplýsingar um 96 tegundir flækingsfugla, sjaldséðra vetrargesta og varpfugla sem sáust hér á landi og innan íslenskrar efnahagslögsögu árið 2000. Ein ný tegund, mjallhegri, sást að þessu sinni.

Inngangur

Hér birtist 22. skýrslan um sjaldséða fugla hér á landi og sú 20. í Blika. Þær hafa verið gefnar út síðan 1979. Flækingsfuglanefnd hefur yfirfarið allar athuganir sem hér birtast. Nefndin er sjálfstæður fulltrúi fuglaskoðara líkt og í öðrum löndum Evrópu og á tvo fulltrúa í ritnefnd *Blika*.

Í þessari skýrslu er getið 93 tegunda flækingsfugla sem sáust á Íslandi og innan efnahagslögsögu landsins árið 2000. Auk þess eru upplýsingar um þrjár erlendar undirtegundir af jafn mörgum tegundum íslenskra varpfugla eða fargestar (austræn blesgæs, austræn margæs og hvítfálki). Samtals sáust því 96 tegundir sjaldgæfra fugla hér á landi árið 2000 sem talið er að séu hingað komnar af sjálfdáðum. Einnig er getið tveggja tegunda andfugla, svartsvans og taumgæsar sem eru taldar hafa sloppið úr haldi í V-Evrópu. Í skýrslunni er auk þess getið bjarthegra frá 1999 og nokkurra annarra viðbóta frá fyrri árum.

Amerískar urtendur eru nú taldar í fyrsta sinn sérstök tegund, en við höfum fylgt Bretum (*British Ornithologist's Union*) að málum varðandi slíkar skiptingar tegunda í tvær eða fleiri sjálfstæðar tegundir. Þessi nýja tegund hefur hlotið heitið rákönd á íslensku.

Lýsingar og gögn

Almennt gildir sú regla að ekki þarf að lýsa eftirfarandi tegundum, nema þær komi fyrir utan hefðbundins tíma eða á óvenju-legum stöðum: gráskrofa, gráhegri, brand-

önd, ljóshöfðaönd, rákönd, taumönd, skeiðönd, æðarkóngur, kynblendingur æðarkóns og æðarfugls, hvinönd, sefhæna, bleshæna, grálóa, vepja, rúkragi, skógar-snípa, lappajaðrakan, fjöruspói, ískjói, fjallkjói, dvergmáfur, hringdúfa, snæugla, múrsvölungur, landsvala, bæjasvala, hettusöngvari, gransöngvari, glókollur, gráspör á Hofi í Öræfum, fjallafinka og barrfinka. Sama gildir um silkitoppu, glóbrysting, dvergkráku, bláhrafn og krossnef í þeim árum þegar þeirra verður vart í miklum mæli. Undantekningar eru kvenkyns ljóshöfðaendur, rákendur og taumendur. Einnig ískjóar, fjallkjóar og dvergmáfar sem ekki eru fullorðnir. Öðrum flækingsfuglum þarf að lýsa eitthvað og þeim mun meira þess sjaldgæfari sem tegundin er eða torgreindari frá skyldum tegundum.

Árið 2000 voru ekki dæmdar athuganir á þeim tegundum sem getið er hér að framan. Ekki voru heldur dæmdar athuganir á brúnöndum, garðsöngvurum, laufsöngvurum og bókfinkum. Dómnefndin fór yfir 219 athuganir og voru 162 þeirra samþykktar (74%). Nefndin fékk engar upplýsingar um hami sem bárust Náttúrufræðistofnun Íslands árið 2000.

Nefndin

Að þessu sinni sátu eftirfarandi sjö menn í dómnefndinni: Björn Arnarson, Gaukur Hjartarson, Gunnar Þór Hallgrímsson, Gunnlaugur Þráinsson, Ólafur Einarsson, Yann Kolbeinnsson og Örn Óskarsson.

Á hverju ári er einn nýr maður kosinn í nefndina í stað þess sem lengst hefur starfað í henni samfelld og tveir varamenn að auki. Kosning til nefndarstarfa fyrir árið 2001 hefur þegar farið fram (sjá nánari lýsingu á kosningunni í inngangi skýrslu fyrir 1996). Hallgrímur Gunnarsson kemur í stað Ólafs Einarssonar, en Kjartan G. Magnússon og Skarphéðinn Þórisson eru varamenn til eins árs.

Yfirlit 2000

Sjaldgæfir varpfuglar. Glókollur bættist í hóp íslenskra varpfugla árið 1999 þegar par varp í Hallormsstaðarskógi. Sumarið 2000 urpu glókollar á Tumastöðum í Fljótshlíð og Stálpastaðaskógi í Skorradal. Syngjandi fuglar sáust einnig í Grímsnesi og margir fuglar í Hallormsstaðarskógi um haustið þar sem þeir hafa e.t.v. orpið. Glókollar lifa í grenitrjám og er vonandi að sá vísir sem risinn er af greniskógum dugi til að framfleyta stofni glókolla í framtíðinni. Varp brandandar eykst hægt en örugglega. Nú urpu nokkur pör í Borgarfirði, eitt par í Eyjafirði, eitt á Melrakkaslétu og eitt í Norðfirði. Gráspörvavarpíð í Örafum er óbreytt. Eðardrottning sást með þrjá unga við Höfn í júní, faðirinn sennilega æðarbliki. Syngjandi sportittlingur, gransöngvari, laufsöngvari og fjallafinka sáust um vorið en ekkert benti til varps.

Vetrargestir, fargestir og algengir flækningar. Nærri sjötíu gráskrofur sáust hér við land árið 2000, jafnmargar og 1995, flestar frá hafrannsóknaskipum. Heldur færri gráhegrar sáust en undanfarin ár, en fjöldi æðarkóna og hvinanda var í meðallagi síðustu tuttugu ára. Vepjur voru fáar. Fjöldi lappajaðrakana var svipaður og síðustu fimm ár og um fimmtíu fjöruspóar dvelja hér að jafnaði yfir veturinn. Tæplega fimmtíu ískjóar sáust og tæplega þrjátíu fjallkjóar. Fremur fáar snæuglur sáust. Landsvölur og bæjasvölur sáust í meira mæli en oft áður og er þetta fjórða mesta landsvöluár frá upphafi og annað stærsta bæjasvöluárið. Silkitoppur voru fremur fáar. Meira sást af ýmsum söngvurum árið 2000 en venjulega. Aldrei hefur sést jafn mikið

af netlusöngvurum, garðsöngvurum, hettusöngvurum og laufsöngvurum, ef örfá ár eru undanskilin (sjá umfjöllun um einstakar tegundir). Fjöldi gransöngvara var hins vegar í meðallagi. Grágrípar og flekkugrípar slógu öll fyrri met. Sama er að segja um bókfinkur, aldrei hafa þær sést jafnmargar á einu ári, en fjallafinkur voru hins vegar óvenju fáar.

Undirtegundir. Austræn blesgæs sást þriðja árið í röð. Fimm austrænar margæsir fundust, en engin vestræn margæs að þessu sinni. Amerískar urtendur eru nú taldar í fyrsta sinn sérstök tegund, rákönd, en fjórar slíkar sáust. Fjórir hvítfálkar sáust einnig.

Nýjar tegundir. Ein ný tegund sást árið 2000. Þann 1. maí fannst mjallhegri *Egretta alba* við Beruvík yst á Snæfellsnesi. Þessi tegund verpur slitrótt í S-Evrópu og austur í Asíu alla leið til Ástralíu, en einnig frá suðurhluta N-Ameríu til suðurhluta S-Ameríku. Mjallhegrum hefur fjölgað nokkuð í V-Evrópu á síðustu árum að sumar og vetrarlagi og er því orðið líklegt að þeir sjáist hér en áður var. Þessi fugl var af austrænu undirtegundinni *alba*.

Aðrir sjaldgæfir flækingsfuglar. Nokkrar sárasjaldgæfar tegundir sáust hér árið 2000. Kúfönd sást í annað sinn og músvákur og klapparmáfur í þriðja sinn. Vestræn korpönd, leirutíta og svartsvanur sáust í fjórða sinn. Fjórar taumgæsir sáust en áður höfðu sést fjórar. Býþjór sást í fimmta sinn og heiðatittlingur í sjötta sinn. Sjöunda og áttunda tígulþernan sást. Dulþröstur og seljusöngvari fundust hér í níunda sinn og austrænar blesgæsir eru nú orðnar tíu. Af öðrum sjaldgæfum flækkingum má nefna blikönd, tvo fjallváka, förufálka, lyngstelk, trjáamáf, gulerlu, tvo blábrystinga og græningja. Hér er einnig getið sjötta bjarthegrans, sem sást árið 1999.

Skýringar við tegundaskrá

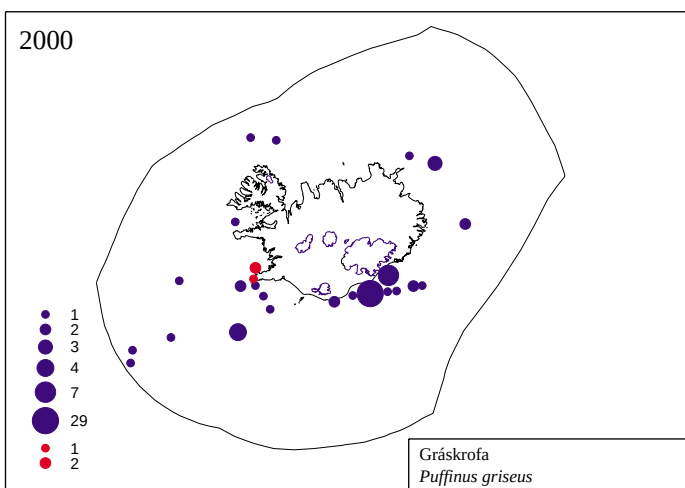
Þrjár tölur í sviga fyrir aftan tegundarnafn merkja: (1) Fjöldi fugla sem sást fyrir 1979. Ef fjöldinn er ekki þekktur er sett bandstrik (-). (2) Fjöldi fugla á árunum 1979 til 1999. (3) Fjöldi fugla sem sást

2000. – Þessar tölur eru *lágmarksfjöldi* einstaklinga að mati skýrsluhöfunda. Í sumum tilvikum getur reynst erfitt að ákvarða fjölda einstaklinga, en lagt er nokkurt mat á það með skýringum, s.s. „e.t.v. sami fugl“ (þá talið sem tveir fuglar), „sennilega sami fugl“ eða „sami fugl“ (þá talið sem einn fugl). Við hverja tegund er getið útbreiðslusvæðis hennar og nokkur orð eru um viðburði ársins.

Sýslur eru í stafrófsröð, en athuganir innan þeirra eru yfirleitt í tímaröð. Til einföldunar er kaupstöðum skipað undir sýslur, Kjósarsýslu undir Gullbringusýslu og Hnappadalssýslu undir Snæfellsnessýslu. Mánuðir eru í tölustöfum.

Fyrir hverja athugun er getið um stað (sýsla er feitletruð, staður er skáletraður), fjölda fugla (ef fleiri en einn), kyn (♂ = karlfugl, ♀ = kvenfugl) og aldur, ef þekkt er, og dagsetningu eða tímabils er fuglinn sást. Að lokum eru finndur innan sviga eða þeir sem tilkynnt hafa fyrst um viðkomandi fugl eða fugla. Notaðir eru upphafsstafir þeirra sem koma fyrir oftast er fimm sinnum. Táknid □ merkir að fuglinn hafi verið ljósmyndaður (eða kvikmyndaður) og a.m.k. einn nefndarmaður hafi séð myndina. Táknid ☆ merkir að fugli hafi verið safnað, „fd“ merkir að fugl hafi fundist dauður, „fnd“ að hann hafi fundist nýdauður og „fld“ fundist löngu dauður.

1. mynd. Fundarstaðir og fjöldi gráskrofa *Puffinus griseus* við Ísland árið 2000. Rauðu punktarin eru fugla sem sást af landi, en þeir bláu fuglar sem sást frá skipum. – Location and number of records of Sooty Shearwater *Puffinus griseus* around Iceland in 2000. The red dots are birds seen from land and the blue dots birds seen from ships.

Tegundaskrá 2000

Sefgoði *Podiceps grisegena* (18,17,1)

A-Evrópa, Síbería og nyrsti hluti N-Ameríku. – Einn sefgoði sást á árinu.

Gull: Staður við Grindavík, 20.2. □ (GÞH, HG ofl).

Hettuskrofa *Puffinus gravis* (26,6,3)

S-Atlantshaf. Leitar til N-Atlantshafs utan varptíma. – Hettuskrofa hefur ekki sést síðan 1994, enda sjást þær afar sjaldan frá landi.

Á sjó: (61°48'N, 28°58'V)–(63°36'N, 23°28'V), 31.7.-2.8. (SR). – (65°08'N, 26°17'V), 12.8. (JS, KL). – (66°22'N, 10°17'V), 31.8. (JS, KL).

Gráskrofa *Puffinus griseus* (56,309,69)

Suðurland. – Aldrei hafa sést jafnmargar gráskrofur á einu ári, nema 1995 en þá sást sami fjöldi. Þær sjást stundum frá landi í hagstæðum vindáttum, en flestar þó frá skipum. – 1. mynd.

Gull: Hafurbjarnarstaðir á Miðnesi, 26.8. (YK). – Reykjanes, 26.8. (GH, GÞH, YK). – Garðsör, 27.8. (GH, YK).

Á sjó: (62°37'N, 23°22'V), fjórar 25.7. (SR). – (61°54'N, 28°28'V), 31.7. (SR). – (61°38'N, 28°29'V), 31.7. (SR). – (63°40'N, 23°30'V), tvær 1.8. (SR). – (62°20'N, 26°40'V), 1.8. (SR). – (63°39'N, 26°29'V), 11.8. (JS, KL). – (65°07'N, 23°59'V), 13.8. (JS, KL). – (67°04'N, 23°27'V), 19.8. (JS, KL). – (67°02'N, 21°48'V), 20.8. (JS, KL). – Út af Ingólfshöfða, ellefu 29.8., níu 30.8., tvær 31.8., þrjár 1.9., þrjár 2.9. (Helgi Ö. Kristinsson). – (66°39'N, 14°07'V), 30.8. (JS, KL). – (66°22'N, 12°40'V), þrjár 31.8. (JS, KL). – (65°00'N, 11°28'V), tvær 2.9. (JS, KL). – (63°38'N, 13°54'V), 4.9. (JS, KL). – (63°37'N, 14°17'V), tvær 4.9. (JS, KL). – (63°33'N, 15°29'V), 4.9. (JS, KL). – (63°33'N, 15°53'V), 4.9. (JS, KL). – (63°31'N, 16°40'V), 4.9. (JS, KL). – (63°28'N,

2. mynd. Austræn margæs *Branta bernicla bernicla* ásamt margæsum *B. b. hrota* við Bessastaði á Álfanesi, 10. maí 2000. – Yann Kolbeinsson.

17°29'V), 4.9. (JS, KL). – (63°23'N, 18°28'V), tvær 4.9. (JS, KL). – (63°08'N, 21°43'V), 5.9. (JS, KL). – (63°28'N, 22°14'V), 5.9. (JS, KL). – (63°41'N, 22°34'V), 5.9. (JS, KL). – *Út af Hálsum í Suðursveit*, 10.9., 14.9., tvær 26.9., 27.9., tvær 28.9. (Helgi Ö. Kristinsson).

Bjarthegri *Egretta garzetta* (0,6,0)

Slitrótt í sunnanverðri Evrópu, Afríku og Asíu. – Hér er getið eins bjarthegra sem kom á bát árið 1999.

1999: Á sjó: *Suður af Eldey*, um 12.-17.11.1999 ☆ (Páll Kristjánsson).

Mjallhegri *Egretta alba* (0,0,1)

S-Evrópa, S-Asía, suðurhluti N-Ameríku og S-Ameríka. – Mjallhegri hefur ekki sést áður hér á landi. Þessi kom frá Evrópu.

Snæf: *Beruvík undir Jökli*, 1.-5.5. □ (Birgir Þórbjarnarson ofl), austræna undirtegundin *alba*.

Gráhegri *Ardea cinerea* (620,1031,41)

Evrópa, Asía og sunnanverð Afríka. – Að þessu sinni er fjöldinn heldur undir meðallagi.

Árn: *Laugarás í Biskupstungum*, 28.11.1999 til 14.2. (Elsa Marisdóttir, Gunnar Tómasson ofl), 15.-30.10. (Ingólfur Guðnason). – *Núpar í Ölfusi*, sjö 6.1. (EÓÞ, JÓH ofl). – *Þóróddsstaðir í Ölfusi*, 11.-14.3. (Sigurberg Kjartansson). – *Selfoss*, þrír 28.9., 3.10., 19.-22.10. (Gróa V. Ingimundardóttir ofl).

Eyf: *Hánefsstaðir í Svarfaðardal*, veturinn 1999-2000 (Kristján E. Þórarinnsson). – *Laugaland í Eyjafirði*, 25.2. (skv Jóni Magnússyni), 28.12. (Jón S. Benjamínsson). – *Ytri-Tjarnir í Eyjafirði*, fullu 12.6. (Þorsteinn Ingólfsson ofl). – *Reykhus í Eyjafirði*, 29.11.-1.12. (Páll Ingvarsson ofl).

Gull: *Hvaleyrri í Hafnarfirði*, tveir ungf 4.12.1999 til 26.2. (YK ofl), tveir ungf 22.11.-3.12. (HG, Ólafur Torfason ofl), þrír ungf 9.-25.12., tveir 26.-31.12.

(Ingibjörn T. Hafsteinsson, KM ofl). – *Vogar á Vatnsleysuströnd*, tveir 7.10. (GH, GP, YK). – *Kópavogur*, 8.10. (Birgir Þórbjarnarson). – *Mógilsá í Kollafirði*, 7.-8.11. (Jóhann Gestsson). – *Skógtjörn á Álfanesi*, 13.-16.11. (Jytte Frimannsson). – *Hvassahraun*, 14.-19.11. (Böðvar Þórisson ofl).

N-Múl: *Hofsá í Vopnafirði*, 24.10. (Ívar Kristinsson ofl).

Rang: *Tumastaðir og nágr í Fljótshlíð*, fullu og ungf 20.10.1999 til 17.2., 21.-29.3. (HÓ ofl). – *Skúmsstaðavatn í V-Landeyjum*, 22.10. (HÓ). – *Stóridalur undir Eyjafjöllum*, ungf 18.11. (HÓ). – *Seljaland og nágr undir Eyjafjöllum*, 23.12. (Kristján Hálfðanarson, Sigurveig J. Þorbergsdóttir ofl).

Rvík: *Grafarlækur*, 16.2. (Amar Eypórsson).

A-Skaft: *Hof í Örafum*, 5.1. (Einar Sigurðsson). – *Hrollaugsstaðir í Suðursveit*, fullu 27.2.-20.3. (BA). – *Hestgerði í Suðursveit*, 26.3. (BA, BB). – *Salthöfði í Örafum*, fjórir um mánaðamótin sept/okt (Gísli Jónsson). – *Hjarðarnes í Nesjum*, 1.10. (BA). – *Höfn*, þrír 14.10., 17.10. (BB ofl).

V-Skaft: *Steig í Mýrdal*, lok sept, 22.12. (Ásrún Guðmundsdóttir).

Skag: *Syðri-Húsabakki í Skagafirði*, tveir 2.10. (Haraldur Ólafsson).

Snæf: *Rif*, 17.-23.5. (Páll Stefánsson).

Vestm: *Heimaey*, 20.5. (IS).

N-Þing: *Syðralón á Langanesi*, 29.9. (GG).

S-Þing: *Hagi og nágr í Aðaldal*, ungf 19.12.1999 til 20.3. (Atli Vigfússon ofl). – *Ærvíkurbjarg við Skjálfa-nda*, tveir 1.4. (GH). – *Laxamýri í Reykjahverfi*, 15.4. (GH), var búinn að sjást fyrr um veturinn. – *Miðhvamur í Aðaldal*, tveir 17.4. (GH), höfðu sést við Haga haustið 1999. – *Sílaekur í Aðaldal*, um miðjan sept (Vilhjálmur Jónasson). – *Hraun í Aðaldal*, 18.-23.10. (Hólmgrímur Kjartansson ofl).

Hnúðsvanur *Cygnus olor* (0,4,0)

S-Skandinavía, M-Evrópa, M-Asía allt til Kína.

– Fuglinn í Kelduhverfi og Öxarfirði hefur nú sést í fimm ár.

N-Þing: *Skjálftavatn í Kelduhverfi*, fullu ♂ 3.-4.6., 31.8. og 4.11. (GÞH, HG, YK ofl). – *Skógalón í Öxarfirði*, fullu ♂ 8.11. (GH).

Blesgæs *Anser albifrons albifrons* (0,9,1)

Þessi undirtegund verpur í norðanverðu Rússlandi. – Af þessum tíu fuglum hafa sjö sést á síðustu fimm árum.

Rang: *Þykkvibær*, 8.4. (GÞH, GP, Ríkarður Ríkarðsson, YK).

Kanadagæs *Branta canadensis* (25,90,2)

Norðurhluti N-Ameríku. Verpur víða villt og hálfvillt í Evrópu. – Mjög áhugavert er að vita hvort kanadagæsir komi frá Ameríku eða hvort þær séu af evrópskum uppruna. Því ættu at-
hugendur að gera eins góðar lýsingar og hægt er og reyna að greina þær til undirtegundar. Í því sambandi skiptir stærð mestu máli. Einnig ætti að koma fram með hvaða gæsum þær eru.

Rang: *Þykkvibær*, 10.4. (ÓE).

A-Skaft: *Skálafell í Suðursveit*, 24.4. (BA).

Margæs *Branta bernicla bernicla* (0,36,5)

Túndrur Síberíu. Þessi undirtegund margæsar hefur vetursetu í Danmörku, Hollandi, SA-Englandi og Frakklandi. – Hugsanlega er um sömu fugla að ræða frá ári til árs á Álfanesi.

Gull: *Bessastaðir á Álfanesi*, tvær fullu 10.5. □ (YK), 2. mynd.

Mýr: *Akrar á Mýrum*, þrjár 6.5. (GP, HG, Mats Hjelte).

Brandönd *Tadorna tadorna* (25,83+,-)

NV-Evrópa, slitrótt í S-Evrópu og Mið-Asíu. – Brandendur hafa nú orpið í Borgarfirði og Eyjafirði í nokkur ár. Nú fundust þær einnig verpandi í Norðfirði og á Melrakkaslétu. Það er orðið erfitt að átta sig á því hvaða fuglar eru að flækjast til landsins og hverjir eru hluti varpstofnsins. Einungis örfár brandendur hafa sést hér að vetrarlagi þannig að þær eru að öllum líkindum farfuglar, en ekki er vitað hvar þær hafa vetursetu.

Borg: *Grjóteyri og nágr í Andakíl*, átta 18.4., fjórir ♂ og þrír ♀ 29.4., tuttugu 1.5., níu 6.5., þrettán 15.5., tvær 29.5., þar með 7 unga 5.7., þar með 21 unga 17.7., tvær fullu og einn ungf 10.9. (ýmsir). – *Hvanneyri*, þar 1.-11.5. (EÓÞ, HÍÓ, JÓH ofl). – *Neðri-Hreppur í Andakíl*, þar 8.5. (Einar Jónsson), sáust í nokkra daga.

Eyf: *Gásir við Eyjafjörð*, ♂ 19.-28.5. (YK, ÞLÞ ofl), þar með tíu stálpaða unga 5.7. (Sverrir Thorstensen).

Gull: *Garðskagi og nágr*, fullu ♀ 28.9.1999 til 22.1. (HG ofl), fullu ♀ 26.8. til 24.2.2001 (GH, GÞH, GP, YK ofl). – *Arfadalsvík við Grindavík*, ungf 29.9.-7.10. (AG ofl).

N-Múl: *Ketilsstaðir í Jökulsárhlíð*, ungur ♂ 7.6. (EÓÞ, HWS). – *Unaós í Hjaltastaðapinghá*, þar 11.-12.6.

(EÓÞ, Guðmundur A. Guðmundsson, HWS).

S-Múl: *Stekkjatún í Álfafirði*, 3.-5.5. (Peter Potts ofl). – *Norðfjarðarflugvöllur*, fullu um vorið til 6.6., þar með fjóra ungf 13.9. (Ágúst Blöndal).

Mýr: *Borgarnes*, þrjár 27.4., 11.-15.5. (Harry Ashcroft ofl). – *Ferjubakk í Borgarfirði*, átta í byrjun maí (Þorkell Fjeldsted). – *Ótilgreindur varpstaður í Borgarfirði*, yfirgefið hreiður með 6 eggjum fannst um 15.5. (Þorkell Fjeldsted).

N-Þing: *Sauðaneslón á Langanesi*, þar 9.5. (GG). – *Ásmundarstaðir á Melrakkaslétu*, þar 15.5., ♂ 4.6., ♀ 4.-29.11. (GH ofl). – *Ótilgreindur varpstaður á Melrakkaslétu*, þar með átta unga um sumarið (Eiríkur Þorsteinsson).

S-Þing: *Flatey á Skjálfanda*, tvær 27.8. (Jóhannes Jóhannesson, Vilhjálmur Jónasson).

1999: **Borg:** *Heynes við Akranes*, þar 5.10.1999 (Atli Marinósson).

Ljóshöfðönd *Anas americana* (28,83,7)

Norðurhluti N-Ameríku. Árviss hér á landi og víðar í Evrópu. – Tveir til þrír ljóshöfðar hafa haft vetursetu á Innnesjum í nokkur ár. Annars er fjöldinn svipaður frá ári til árs.

Gull: *Arnarnesvogur*, fullu ♂ 4.12.1999 til 16.1. (YK), stakur ♂ sást af og til 20.2.-26.4., ♂ að auki 12.-24.4. (Jóhann H. Nielsson, Þórdís Gústavsdóttir ofl). – *Kópavogur*, ♂ 30.-31.1. (Ríkarður Ríkarðsson ofl), fullu ♂ 25.-26.3. (YK), sami og í Arnarnesvogi um áramótin, ♂ í maí (Sigmundur Ásgeirsson). – *Laxárvogur í Hvalfirði*, fullu ♂ 8.3. (EÓÞ, JÓH). – *Bessastaðatjörn á Álfanesi*, fullu ♂ 3.-9.9. (SR ofl). – *Kasthúsatjörn á Álfanesi*, fullu ♂ 15.9. (GÞH, YK), sami og á Bessastaðatjörn. – *Njarðvík*, fullu ♂ 16.9. til amk 24.2.2001 (GÞ, YK ofl). – *Gerðar í Garði*, fullu ♂ 18.10. (EÓÞ, JÓH). – *Sandgerði*, ♂ 19.11. (YK).

Rvík: *Fossvogur*, fullu ♂ 10.3. (GÞH), ♂ 17.9.-27.11. (EBR ofl).

A-Skaft: *Hestgerði í Suðursveit*, fullu ♂ 18.4. (BA).

Vestm: *Heimaey*, ♂ 9.-10.5. □ (Hávarður B. Sigurðsson, IS ofl), 3. mynd.

N-Þing: *Brekka í Núpasveit*, ♂ 5.7. (AÖS).

S-Þing: *Mývatn*, ♂ á Neslandavík 16.5., 5.-6.6. og 7.7. (Árni Einarsson, YK, ÞLÞ ofl), ♂ á Kírtartjörn 28.6. (YK) og ♂ við Grímsstaði 12.7. (YK), sennilega var bara einn fugl á Mývatni þetta sumar.

Rákönd *Anas carolinensis* (5,66,4)

Norðurhluti N-Ameríku. Rákönd er árviss í Evrópu og einnig hér á landi. Rákönd er nú í fyrsta sinn sérstök tegund í þessum skýrslum, en var áður talin undirtegund urtandar. Einungis er hægt að greina steggi frá urtönd. – Nú fundust fjórir steggi, sem er heldur undir meðallagi.

Gull: *Miðhús í Garði*, ♂ 9.5. (Terry Townshend, YK). – *Grímsstaðir í Kjós*, ♂ 15.5. (Björn Hjaltason).

S-Þing: *Mývatn*, ♂ við Hrauney 24.5. (YK, ÞLÞ), ♂ í Helgavogi 1.6. (YK), ♂ í Neslandavík 3.-8.6. (GÞH, HG, YK), sennilega er um tvo fugla að ræða.

3. mynd. Ljóshöfði *Anas americana* með rauðhöfðakollu *A. penelope* á Heimaey, 9. maí 2000. – Sigurgeir Jónasson.

Brúnönd *Anas rubripes* (3,21,0)

Norðausturluti N-Ameríku. – Einungis sást steggurinn sem búinn er að vera í Garði og nágrenni síðan 1993.

Gull: Gerðar í Garði, ♂ 17.10.1999 til 31.5. ☐ (GþH ofl), 4. mynd, ♂ 9.9. til amk 1.3.2001 (Gþ, YK ofl).

Kynblendingur brún- og stokkandar

Anas rubripes × *platyrhynchos* (0,0,1)

Í fyrsta sinn sást hér kynblendingur brúnandar og stokkandar.

Gull: Járngerðarstaðir í Grindavík, ♂ 20.2. (Gþ, KM, YK).

Taumönd *Anas querquedula* (10,40,2)

Evrópa og Asía. – Nær árviss vorgestur. Tvær sáust í þetta sinn, báðar á Norðurlandi.

Skag: Garðsvatn í Hegranesi, ♂ 20.5. (ÓE).

S-Þing: Sílalækur í Aðaldal, ♂ 3.6. (GH, YK).

Skeiðönd *Anas clypeata*

Evrópa, N-Asía og norðanverð Ameríka. – Sást nokkuð víða að þessu sinni, en varp var ekki staðfest.

Árn: Eyrarbakki, ♂ 24.4., amk fjórir ♂ 28.4. (Ingólfur Guðnason).

Eyf: Tjörn í Svarfaðardal, tveir ♀ /ungf 14.8. (JÓH, Oddný A. Jóhannsdóttir).

Gull: Gerðar í Garði, par 9.5. (Terry Townshend, YK).

– Bakkatjörn á Seltjarnarnesi, ♂ 12.5. (Jón E. Jónsson).

– Breiðabólstaður á Álftanesi, ♂ 13.-23.5. og aftur í júní (Coletta Bürling, Kjartan R. Gíslason ofl). – Kasthúsatjörn á Álftanesi, ♀ 3.-9.9. (SR ofl).

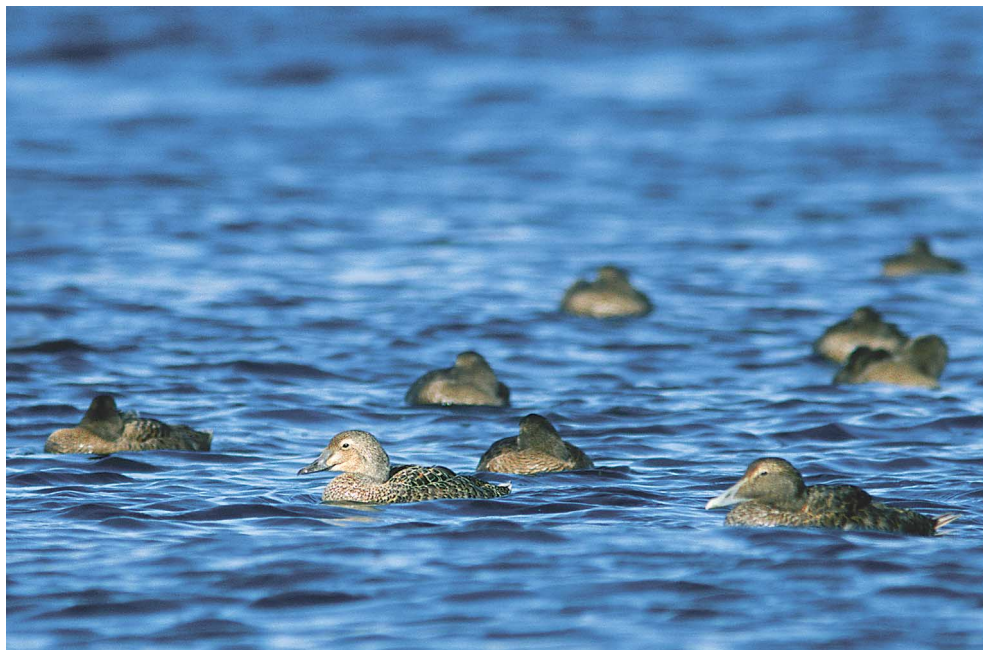
N-Múl: Nýjagras í Hjaltastaðapinghá, þrír ♂ 12.6. (HWS ofl). – Nýpslón í Vopnafirði, ♂ 30.6. (EÓÞ, JÓH).

S-Múl: Djúpivogur, ungf 16.8. (JÓH, Oddný A. Jóhannsdóttir).

A-Skaft: Höfn, par 15.-19.4. (BB ofl). – Fornustekkar

4. mynd. Brúnandarsteggur *Anas rubripes* ásamt stokkandarkollu *A. platyrhynchos* í Gerðum í Garði, 20. maí 2000. – Jóhann Óli Hilmarsson.

5. mynd. Æðardrottning *Somateria spectabilis* með æðarfuglum *S. mollissima* við Garðskaga, 27. ágúst 2000. – Yann Kolbeinsson.

í Nesjum, par 30.4.-1.5. (BA ofl). – *Kríutjörn í Nesjum*, ♂ 30.4. (BA).

Skag: *Hjaltastaðir í Blönduhlíð*, ♂ 15.5. (ÓE).

N-Þing: *Miðtún á Melrakkaslétu*, par 13.5. (GÖB). – *Víkingavatn í Kelduhverfi*, par 21.5. og 23.6. (YK, ÞLB). – *Hóll í Kelduhverfi*, þrjár 17.8. (GH).

S-Þing: *Mýrarvatn í Aðaldal*, ♀ 15.4. (GH). – *Mývatn*, ♂ 22.-30.5., tveir ♂ 1.6., par 5.6., tvö pör 6.6. og ♂ 8.6. í Helgavogi (GH, YK, ÞLB ofl), ♂ í Teigasundi 9.6. (Árni Einarsson, YK), ungf á Krítartjörn 19.-23.8. (Árni Einarsson, John S. Barclay, YK). – *Sandur í Aðaldal*, par 3.6. (GH, YK). – *Sílalækur í Aðaldal*, ♂ 3.6. (GH, YK).

Kynblendingur skeið- og stokkandar

Anas clypeata × *platyrhynchos* (0,1,1)

Í annað sinn sást hér kynblendingur skeiðandar og stokkandar.

N-Þing: *Brekka í Núpasveit*, ♀ 4.6. (GH, YK).

Skutulönd *Aythya ferina* (63,131,2)

Miðbik Evrópu og Asíu. – Óvenjufáar skutulendur sáust, einungis tveir karlfuglar og báðir voru í Mývatnssveit.

S-Þing: *Mývatn*, ♂ á Syðriflóa 20.5. (Árni Einarsson, YK, ÞLB), ♂ við Kálfaströnd 23.5. (YK, ÞLB), ♂ á Neslandatanga 31.5.-5.6. (Claire Purdy, Mark Purdy ofl), ♂ 19.6.-12.7. (YK) og annar ♂ að auki við Reykjahlíð 6.7. (Thomas Roger), ♂ í Álfavogi 24.6.

(YK, ÞLB). – *Sandvatn í Mývatnssveit*, ♂ 12.8., 6.9. (YK, ÞLB).

Hringönd *Aythya collaris* (3,27,2)

N-Ameríka. – Hringönd er sjaldséð hér og tveir fuglar sáust nú auk eins frá fyrra ári.

Árn: *Úlfjótuvatn í Grafningi*, ♂ 30.10.1999 til 25.3. (EBR, GP, GP, YK ofl).

Gull: *Ellidaárvogur*, ungar ♂ 3.-9.12. (HIÓ ofl).

S-Þing: *Mývatn*, ♂ við Kálfaströnd 30.5. (Hugues Dufourny ofl), ♂ í Neslandavík 30.5. og 19.6. (Hugues Dufourny ofl), sami og við Kálfaströnd.

Kúfönd *Aythya affinis* (0,1,1)

N-Ameríka. – Kúfönd sást nú í annað sinn hér á landi.

Snæf: *Rif*, ♂ 11.5. □ (YK).

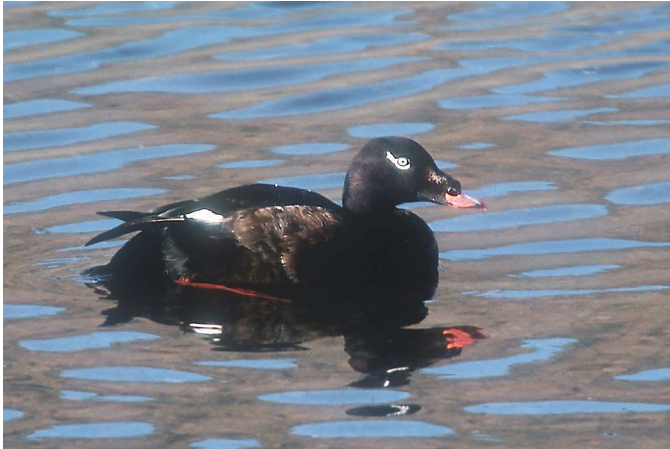
Æðarkóngur *Somateria spectabilis*

(174,665,32)

Nyrstu héruð N-Ameríku og Síberíu, Grænland og Svalbarði. – Að þessu sinni var fjöldi æðarkónga nærri meðaltali síðustu 20 ára. Kvenfugl með þrjá unga sást við Höfn í júní.

Árn: *Hlíðarvatn í Selvogi*, fullu ♂ 23.5. (Hugues Dufourny ofl). – *Eyrarbakki*, ársгамall ♂ 17.6. (Alistair Crowle).

V-Barð: *Örlygshöfn*, fullu ♂ 26.5. (Hugues Dufourny ofl). – *Ósafjörður í Patreksfirði*, fullu ♂ 3.6. (AG). –

6. mynd. Vestræn korpönd *Melanitta fusca deglandi* í Reykjarfirði í Suður-fjörðum, 23. júní 2000. – Jóhann Óli Hilmarsson.

Fossfjörður í Suðurfjörðum, ♂ 7.8. (GH). – *Sunnnes í Suðurfjörðum*, fullu ♂, ♂ á öðru sumri og ♀ 7.8. (GH).

Eyf: *Krossanes við Akureyri*, fullu ♂ 21.2. (Sverrir Thorstensen), tveir fullu ♂ og ♂ á öðrum vetri 27.3. (GH, Tandri Gauksson). – *Héðinsfjörður*, fullu ♂ 7.11. (AG).

Gull: *Grindavík*, ♀ 4.1. (AG). – *Keflavík*, ♀ á fyrsta vetri 9.1. (GÞ), ♂ á öðrum vetri 9.-22.1. (GÞ ofl), ♂ á fyrsta vetri 9.1.-19.2. □ (GÞ ofl), fullu ♂ 13.3. (Thomas Pless). – *Garðskagi*, 25.3. (AG, TGG), fullu ♀ 27.8. □ (GH, YK), 5. mynd. – *Kalmanstjörn í Höfnum*, ♀ 5.4. (AG). – *Hafnir*, fullu ♀ 9.9. (GÞ, YK). – *Hofsvík á Kjalarnesi*, ungur ♂ 7.11. (TGG).

N-Ísf: *Hvítanes í Skötufirði*, ♂ 10.8. (GH).

Rvík: *Ellidaárvogur*, fullu ♂ 23.12.1999 til 1.1. (YK ofl), ungur ♀ 26.11.-26.12. (YK ofl). – *Örfirisey*, fullu ♂ 11.3.-7.4. □, annar fullu ♂ 18.3.-3.4., þriðji fullu ♂ 19.3. og 31.3., fullu ♀ 19.3. (YK ofl), fjórði fullu ♂ 3.4. (GÞH, YK), tveir fuglanna sennilega sömu og í Ellidaárvogi.

A-Skaft: *Höfn*, ♂ 25.2.-18.3., fullu ♂ að auki 27.2.-12.3., annar fullu ♂ 18.3. (BA, BB), ♀ með 3 unga 17.6. □ (BA ofl).

Skag: *Bær á Höfðaströnd*, fullu ♂ 7.11. (AG).

Strand: *Bassastaðir í Steingrímsfirði*, fullu ♂ 21.3. og 19.4. (Haraldur R. Ingvason, TGG ofl). – *Óspakseyri í Bitrufirði*, tveir árgamlir ♂ 6.6. (Björk Guðjónsdóttir, Jón H. Jóhannsson).

N-Þing: *Sigurðarstaðavík á Melrakkaslétu*, árgamall ♂ 4.6. (GH, YK). – *Buðlungahöfn í Núpasveit*, fullu ♂ snemma í júlí (GÖB ofl).

S-Þing: *Húsavík*, fullu ♂ 8.1. (SG). – *Ærvíkurbjarg við Skjálfanda*, fullu ♂ 14.5. (GH).

1999: N-Þing: *Rauðinúpur á Melrakkaslétu*, fullu ♀ 2.6.1999 □ (Margarete Ertel, Rainer Ertel).

Kynblendingur æðarfugls og æðarkóns
Somateria mollissima × *spectabilis* (6,26,1)

Kynblendingar sjást orðið árlega, einn til fjórir fuglar. Fuglinn á Eskifirði er horfinn, en sá við Akureyri hefur sést síðan 1998.

Eyf: *Krossanes við Akureyri*, fullu ♂ 8.3.-17.4. (Sverrir Thorstensen ofl). – *Akureyri*, fullu ♂ 31.5. (Sverrir Thorstensen ofl), sami og við Krossanes.

Rvík: *Örfirisey*, fullu ♂ 25.-29.3. (YK).

Blikönd *Polysticta stelleri* (0,10,1)

NA-Síbería og Alaska. Sjaldséð en árviss í Evrópu. – Fuglinn í Borgarfirði eystra hefur sést þar reglulega síðan 1998.

N-Múl: *Ós í Borgarfirði*, ♂ 13.5.-11.6. (ÓKN ofl), sami fugl og árið áður.

N-Þing: *Nýhöfn á Melrakkaslétu*, ♀ 9.-30.4. (GH ofl).

Korpönd *Melanitta fusca* (10,45,1)

N-Evrópa, N-Asía, Kákasus og N-Ameríka. – Korpöndin í Hraunsvík sást fyrst í janúar 1999. Sú eina nýja að þessu sinni er sú vestræna sem getið er sérstaklega hér að neðan.

Gull: *Hraunsvík við Grindavík*, fullu ♂ 16.11.1999 til 11.4. □ (ÞLP ofl), 29.9. til 1.3.2001 (AG ofl), evrópska undirtegundin *fusca*. – *Hafnir*, fullu ♂ 9.-16.9. (GÞ, YK), undirtegundin *fusca* (líklega sami fugl og í Hraunsvík).

Vestræn korpönd *Melanitta fusca deglandi*

(0,3,1)

N-Ameríka. – Mjög sjaldgæfur flækingur í Evrópu. Ýmsir líta nú orðið á þessa undirtegund sem sérstaka tegund. Fuglinn í Reykjarfirði er fjórða ameríska korpöndin sem finnst hér á landi. Sjá nánar um greiningareinkenni í *Blika* 18: 65-67.

V-Barð: *Reykjarfjörður í Suðurfjörðum*, fullu ♂ 23.6. □ (JÓH), 6. mynd, ameríska undirtegundin *deglandi*.

Hvinönd *Bucephala clangula* (552,-,52)

N-Evrópa, N-Asía og N-Ameríka. – Algengur vetrargestur sem sést víða um land. Sést hér einnig á sumrin.

Árn: *Sog og Úlfjótuvatn*, 44 fuglar 2.1., sautján 8.1., 25 fuglar 24.3., tvær 25.3., sjö 26.3., 16.4. (YK ofl), 20.8. (Ingimundur Gíslason, JÓH, Kevin Stranding). – *Selfoss*, 18.2. (Gunnar Tómasson ofl). – *Ölfusárós*, 29.5. (EÓÞ, HG, JÓH, Kristinn H. Skarphéðinsson, ÓE ofl).

Gull: *Arnarnesvogur*, ein í janúar (Jóhann H. Nielsson, Þórdís Gústavsdóttir), fimm 18.2. (Jón E. Jónsson), sjö 20.2., sex 26.2., sjö 27.2. (Jóhann H. Nielsson, Þórdís Gústavsdóttir ofl), níu 6.3. (HG), fjórar 25.12. (HÍÓ), þrjár 27.12. (EÓÞ, JÓH). – *Kollafjörður*, 18.-20.7. (Kristinn H. Skarphéðinsson). – *Bessastaðatjörn á Álftanesi*, tvær 9.9. (GÞ, YK). – *Skógtjörn á Álftanesi*, 7.11. (HÍÓ).

N-Múl: *Lagarfljót við Fellabæ*, 15.-23.3., 6.-13.4., þrjár 15.-18.4. (VHJ), 11.10.-24.12. (VHJ).

S-Múl: *Blábjörg í Álftafirði*, tvær 14.11. (BB). – *Djúpivogur*, 14.11. (BB).

Rvík: *Ellidavatn*, tvær 1.1. (GH, YK), átta 23.1. (GÞ), sautján 3.4., tólf 7.4. (ÓKN ofl), 5.11. (EBR, YK).

A-Skaft: *Höfn*, 6.1., 9.1., sex 19.2., 27.2., þrjár 28.3., tvær 13.4. (BB ofl), sex 13.11. (BB). – *Þveit í Nesjum*, átta 20.4., ellefu 23.4., átta 29.4., fjórar 4.5., tvær 13.-15.5., 16.5., þrjár 20.5. (BB ofl), þrjár 11.7., 3.8., 28.9.-1.10. (BB).

N-Þing: *Lón í Kelduhverfi*, 22.1., þrjár 8.3. (GH), 8.11. (GH). – *Leirhöfn á Melrakkaslétu*, 3.-4.6. (GÞH,

HG, YK ofl), tvær 7.7. (GH). – *Ásmundarstaðir á Melrakkaslétu*, 4.11. (AÖS, GH, GÖB, ÞÞ). – *Blikalón á Melrakkaslétu*, þrjár 4.11. (AÖS, GH, GÖB, ÞÞ).

S-Þing: *Miðhvammur í Aðaldal*, tvær 13.1., 20.3. (GH). – *Hraun í Aðaldal*, tvær 8.3. (YK), sömu og við Miðhvamm. – *Mývatn*, 5.3., ellefu 6.3., tvær 23.5. á Syðrivogum (YK, ÞLÞ), tvær á Garðsvogi 6.3. (YK), þrjár á Breiðunni 7.3. (YK, ÞLÞ), 17.4. (GH), 26.6. og 12.7. á Norðurvogum (YK), 23.-30.5. (YK, ÞLÞ ofl), sex 14.6. og fimm 7.7. við Kálfaströnd (YK), 16.6., þrjár 28.6. og ein 6.7. við Geiteyjarströnd (YK), við Vindbelg 7.7. (YK), tvær á Álum 11.8. (YK). – *Hrappsstaðir í Laxárdal*, 25.5. (YK, ÞLÞ).

Hrókönd *Oxyura jamaicensis* (2,66,2)

Vestanverð N- og S-Ameríka. Flutt til Evrópu og verpur nú á Englandi og víðar í Evrópu og er talið að allir fuglar sem hér hafa sést séu komnir þaðan (*Bliki* 15: 1-15). – Einungis tvær saúst nú.

Gull: *Bessastaðatjörn á Álftanesi*, ♀ 15.-22.9. (GÞH, YK ofl).

A-Skaft: *Baulutjörn á Mýrum*, fullu ♂ 19.-27.5. ☐ (BB ofl).

Býþjór *Pernis apivorus* (1,3,1)

Evrópa til Mið-Asíu. – Mjög sjaldséður hér á landi, sást síðast 1992.

Árn: *Böðmódsstaðir í Laugardal*, náðist aðframkominn 24.9. ☆ (skv Inngólfi Guðnasyni), drapst nokkrum dögum seinna.

7. mynd. Fjallvákur *Buteo lagopus* við Reykjavíkurlflugvöll, 10. október 2000. – Yann Kolbeinnsson.

8. mynd. Fjallvákur *Buteo lagopus* við Reykjavíkurflugvöll, 7. október 2000. – Gunnar Þ. Hallgrímsson.

Músvákur *Buteo buteo* (0,2,1)

Evrópa, N-Asía til Kyrrahafs. – Í þriðja sinn finnst músvákur hér á landi, en þeir fyrri fundust árin 1982 og 1998.

A-Skaft: Höfn, 18.10. (BA, BB).

Fjallvákur *Buteo lagopus* (3,9,2)

N-Ameríka, Fennóskandía og nyrst í Asíu. – Sjaldgæfur flækingur. Nú sáust hins vegar a.m.k. tveir fuglar og margir fuglaskoðarar sáu þann sem var við Reykjavíkurflugvöll. Fuglinn í Heiðmörk teljum við þann sama og við Reykjavíkurflugvöll.

Rang: Deild í Fljótshlíð, 9.10. og 31.10. ☐ (HÓ ofl).

Rvík: Reykjavíkurflugvöllur, 6.-14.10. ☐ (Erling Ólafsson, Kristinn H. Skarphéðinsson ofl), 7.-8. mynd. – *Hjallar í Heiðmörk*, 9.-15.10. (Vignir Sigurðsson ofl).

Turnfálki *Falco tinnunculus* (28,37,4)

Evrópa, Asía og Afríka. – Turnfálki er algengasti ránfuglsflækingurinn og er nær árvisst (1-4 fuglar á ári), en sáust þó ekki 1998 og 1999.

Gull: Melaberg á Miðnesi, ♀ /ungf 16.9. (GP). – *Fitjar á Miðnesi*, tveir ♀ /ungf 24.9. (GP).

Rang: Sauðhúsvöllur undir Eyjafjöllum, ♀ /ungf 22.9. (GPH, HG).

A-Skaft: Reynivellir í Suðursveit, ♀ /ungf 23.-30.9. (BA ofl).

Fálki *Falco rusticolus* „*candicans*“ (-,47,4)

Grænland, Kanada og Alaska. – Síðan 1979 hafa ekki sést fleiri en fjórir hvítfálkar á ári hverju, nema 1998, þegar þeir voru sjö.

Árn: Ölfusárós, 24.3. (ÖÖ).

Gull: Sandgerði, ungf 19.-20.2. ☐ (YK ofl).

S-Múl: Egilsstaðir, 17.2. (HWS).

Rvík: Úlfarsá, 8.3. (GPH).

Förufálki *Falco peregrinus* (1,13,1)

Evrópa, N-Asía, norðanverð N-Ameríka og víðar. – Förufálkar eru afar sjaldséðir flækingar, en hafa sést árlega síðan 1995.

A-Skaft: Horn í Nesjum, ungf 2.10. (BB).

Keldusvín *Rallus aquaticus* (-,94,3)

Evrópa og Asía. – Keldusvín sjást nær eingöngu að vetrarlagi, frá októberbyrjun til febrúarloka, sjá *Blika* 22: 32.

Rvík: Skógræktin í Fossvogi, 1.1. (GH, YK).

N-Þing: Kópasker, 8.-9.11. ☐ (PÞ ofl).

S-Þing: Kaldbakur við Húsavík, 27.12. til amk 6.1.2001 (GH).

Bleshæna *Fulica atra* (138,71,5)

Evrópa, Asía og Ástralía. – Allar sáust að þessu sinni í apríl og maí, nema fuglinn í Grafarvogi við Reykjavík, sem hefur verið þar síðan í apríl 1998.

Gull: *Vogar á Vatnsleysuströnd*, 20.4. (Högni Ólafsson ofl). – *Hafnarfjörður*, 30.11.-31.12. (HG ofl).

Rvík: *Grafarvogur*, 23.4.1998 til 14.12. (Ingólfur Guðnason, YK ofl).

A-Skaft: *Lónsfjörður í Lóni*, 2.5. (Jón E. Jónsson). – *Kvísker í Öræfum*, 11.5. (HB).

S-Þing: *Húsavík*, 4.-5.4. (GH, SG ofl).

Grálóa *Pluvialis squatarola* (16,76,1)

Nyrstu héruð Síberíu og N-Ameríku. – Grálóur hafa náð því að vera árvissar síðan 1979, þótt stundum hafi einungis ein sést.

Gull: *Járngerðarstaðir í Grindavík*, ungf 10.10. (TGG, ÞLÞ).

Vepja *Vanellus vanellus* (1220,803,5)

Evrópa og N-Asía. – Vepjur voru óvenjufáar þetta ár og færri hafa ekki sést síðan 1977.

Gull: *Vífilsstaðir í Garðabæ*, 24.-29.4. (Sigurkarl Stefánsson ofl).

Rvík: *Keldnaholt*, 24.10. (Hólmgeir Björnsson).

A-Skaft: *Hvalnes í Lóni*, 2.4. (BB, Pálmi S. Brynjúlfsson). – *Höfn*, 4.4. (BA). – *Hali í Suðursveit*, ungf 26.9. (BA, BB, SÆ).

1999: **Eyf:** *Samkomugerði í Eyjafirði*, 23.3.1999 og fd 15.4.1999 (Sigtryggur Jónsson ofl).

Leirutíta *Calidris bairdii* (0,3,1)

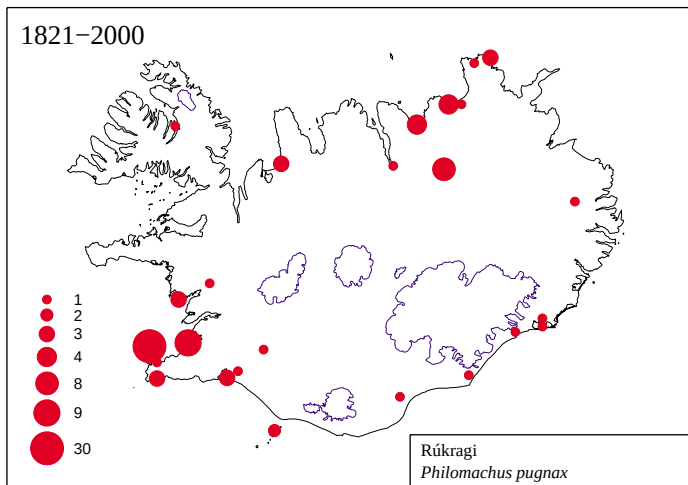
Kanada og Alaska. – Sú fyrsta sást árið 1994 og tvær árið 1996.

Gull: *Hvalsnes á Miðnesi*, 7.10. (GH).

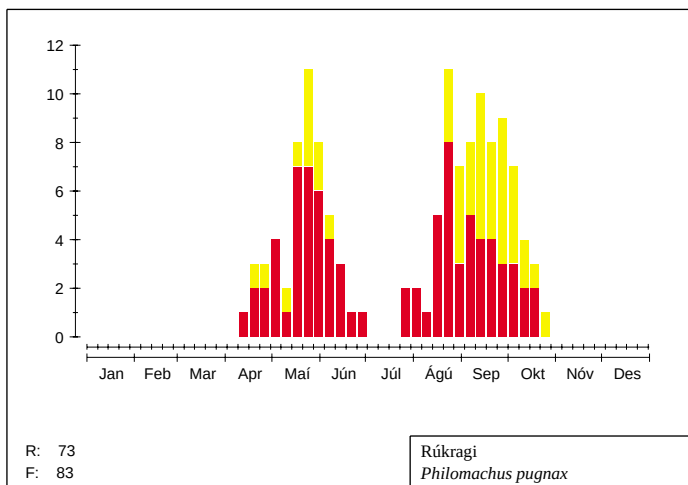
Spóatíta *Calidris ferruginea* (3,43,5)

N-Síbería. – Flestar spóatítur sjást í september, en nokkrar hafa fundist frá miðjum maí til miðs júní. Fuglarnir í Hjaltastaðþinghá eru þeir

9. mynd. Fundarstaðir og fjöldi rúkra *Philomachus pugnax* á Íslandi til og með 2000. – *Location and number of records of Ruff Philomachus pugnax in Iceland up to and including 2000.*

10. mynd. Fjöldi rúkra á Íslandi eftir vikum til og með 2000. Rauðu súlurnar sýna hvenær fuglarnir finnast, en þær gulu athuganir eftir fyrstu vikuna. – *Weekly distribution of records of Ruff in Iceland up to and including 2000. Red columns show the week of discovery and the yellow columns all observations after the first week (for birds that are seen more than one week).*

11. mynd. Dvergsgnípa *Lymnocyrtes minimus* við Lambhaga í Reykjavík, 11. janúar 2000. – Jóhann Óli Hilmarsson.

fyrstu sem sjást á Austurlandi.

Gull: Arfadalsvík við Grindavík, þrír ungf 24.9. (GP, SR, YK).

N-Múl: Miklavatn í Hjaltastaðapinghá, tvær 11.6. (EÓP, Guðmundur A. Guðmundsson, HWS).

Rúkragi *Philomachus pugnax* (26,59,1)

N-Evrópa og Asía. – Nær árlegur flækingur, en nú fannst einungis einn haustfugl. – 9.-10. mynd.

Gull: Miðhús í Garði, 22.8. (JÓH, Kevin Standring, ÓE).

Dvergsgnípa *Lymnocyrtes minimus* (32,87,5)

N-Evrópa og Asía. – Dvergsgnípur sjást aðallega í skurðum og við læki að haust- og vetrarlagi.

Gull: Garðabær, 27.12. (EÓP, JÓH).

Rang: Tumastaðir í Fljótshlíð, 2.-14.3. □ (HÓ).

Rvík: Lambhagi, tvær 8.-12.1. □ (JÓH), önnur sennilega sama og fyrr um veturinn, 11. mynd.

A-Skaft: Hrollaugsstaðir í Suðursveit, 26.1. (BB).

N-Þing: Lón í Kelduhverfi, 8.11. (GH).

Skógarsnípa *Scolopax rusticola* (108,316,13)

Evrópa og Asía. – Fremur fáar skógarsnípur fundust þetta árið.

S-Múl: Egilsstaðir, 10.4. (HWS). – Mjóanes á Völlum, fd 15.4. ☆ (Bragi Björgvinsson).

Rvík: Skógræktin og nágr í Fossvogi, 5.-29.1. (EBR ofl), sama og fyrir áramót. – Ármúli, fd 29.1. ☆ □ (Már Hallgeirsson). – Vatnsendi við Elliðavatn, 2.2. (Sigmundur Þorsteinsson ofl). – Skólavörðuholt, 14.12. ☆ □ (ÓKN ofl).

A-Skaft: Hnappavellir í Örafum, 5.4. (Gísli Jónsson). – Reynivellir í Suðursveit, 30.4. (BA), 29.10. (BA, BB). – Hraunkot í Lóni, tvær 12.5. (Friðrik Jónsson). – Höfn, 7.11. (BB).

N-Þing: Leirhöfn á Melrakkaslétu, 4.11. (AÖS, GH, GÖB, PD).

S-Þing: Húsavík, 8.11. (Arnar M. Sigurðsson), 30.11. (SG).

Lappajaðrakana *Limosa lapponica* (71,191,10) Skandinavía, Síbería og Alaska. – Fjöldi lappajaðrakana hefur verið mjög svipaður í fimm ár, um tugur fugla.

Gull: Njarðvík, 9.1. (GP), fullu ♂ 9.9. (GP, YK). – Sandgerði, tveir 5.2. (GH), fjórir 19.-20.2. (YK ofl), fullu og ungf 24.9., tveir 7.10., 19.10. (YK ofl), þrír ungf 22.10. til nóv, 19.11., tveir 2.12. (Ingibjörn T. Hafsteinsson, KM ofl), sá fullu 24.9. líklega sami og í Njarðvík. – Hlíðsnes á Álftanesi, ungf 1.9., 16.9. (HG ofl).

Rvík: Elliðavogur, á fyrsta vetri 18.2.-6.3. (EÓP, JÓH ofl), 12. mynd.

A-Skaft: Höfn, ♂ 9.1.-18.4. (BB), fullu 8.9., ungf 16.9., fjórir 12.11. (BB). – Dynjandi í Nesjum, fullu og ungf 25.-26.9. (BB).

N-Þing: Ásmundarstaðir á Melrakkaslétu, 15.5. □ (GH).

Fjöruspói *Numenius arquata* (900,1183,52)

Evrópa og Asía. – Megin vetrarstöðvar fjöruspóa eru á Miðnesi á Reykjanesskaga og við Höfn í Hornafirði. Á þessum stöðum eru að jafnaði 40-50 fuglar að vetrarlagi.

A-Barð: Reykhólar, 9.5. (ÓKN).

Eyf: Hrísey, fullu 25.9. (ÓE, ÓKN).

Gull: Miðnes, 22 fuglar frá 1999, 23 fuglar 5.4., 24.4. (ýmsir), þrír 12.7., sex 22.8., fimm fullu og ungf 26.8., átta (þ.a. einn ungf) 5.9., níu 24.9., fjórtán 7.10., átján 19.11., 2.12. (ýmsir). – Hafnir, 9.1. (YK). – Hlíðsnes og nágr á Álftanesi, tveir 4.4., 8.-9.4., 21.4. (HG ofl), tveir 28.7. (Ólafur Torfason). – Grindavík, 9.9.-7.10. (YK ofl). – Staður við Grindavík, 7.10. (EBR, GH, GP, GP, YK). – Merkinis í Höfnum, tveir 10.10. (TGG, ÞLÞ).

A-Skaft: Höfn, ellefu frá 1999, sautján 9.1., átján 2.3., tólf 8.3., fimm 18.3., fjórir 28.4. (BB ofl), fimmtán 8.9.-12.11. (BB ofl). – Dynjandi í Nesjum, níu 6.4. (BA).

12. mynd. Lappajaðrakan *Limosa lapponica* á flugi með tjöldum *Haematopus ostralegus*. Elliðaavogur í Reykjavík, 18. febrúar 2000. – Jóhann Óli Hilmarsson.

N-Þing: Harðbaksvík á Melrakkaslétu, 23.6. (Coletta Bürling, Kjartan R. Gíslason). – *Torfastaðir á Melrakkaslétu*, 7.11. (AG).

S-Þing: Bakki við Húsavík, 1.-7.5., 11.8. (SG).

1999: Gull: Breiðabólstaður á Álfanesi, 9.11.1999 (Atli Marínósson).

Lyngstelkur *Tringa nebularia* (2,10,1)
Skotland, Skandinavía og N-Asía austur að Kyrrahafi. – Sjaldgæfur flækingur sem sést bæði vor og haust, í maí og september til október.
Mýr: Borgarnes, fullu 10.9. (GP, YK).

Flóastelkur *Tringa glareola* (9,17,1)
N-Evrópa og N-Asía. – Enn sást flóastelkur í Mývatnssveit, en þar hefur hann fundist verpandi.

S-Þing: Helgavogur við Mývatn, 30.5. (Hugues Dufourny, Patrick de Harenne).

Ískjóí *Stercorarius pomarinus* (146,2894,47)
Íshafslönd N-Ameríku og Síberíu. – Einhver hluti stofnsins fer hér um vor og haust. Sést á eða við sjó og nú sást helmingur fuglanna af skipum.

Árn: Eyraðakki, nitján 14.5. (Elsa Marisdóttir, Gunnar Tómasson, TGG). – Þorlákshöfn, fullu 21.9. (A. Hayden, D.N. Smith, L.M. Pyke).

A-Barð: Kollafjörður, þrír fullu 25.5. (Francis Smigelski, Frédéric Rochus, Hugues Dufourny, Patrick de Harenne, Paul Osterrieth).

A-Skaft: Hornafjarðarós, fullu 23.5. (BA).

V-Skaft: Garðar í Mýrdal, 16.6. (Olivier Duriez).

Á sjó: (60°44'N, 23°43'V), fullu 29.7. (SR). – (66°19'N, 27°18'V), tveir 16.8. (JS, KL). – (67°01'N, 25°49'V), fullu 17.8. (JS, KL). – (66°58'N, 25°36'V), fullu 17.8. (JS, KL). – (67°22'N, 23°41'V), fullu 19.8. (JS, KL). – (67°14'N, 23°32'V), fjórir (þ.a. einn ungf) 19.8. (JS, KL). – (66°37'N, 23°08'V), tveir fullu 19.8. (JS, KL). –

13. mynd. Dvergmafur *Larus minutus* á fyrsta vetri og rita *Rissa tri-dactyla*. Heimaey, 11. apríl 2000. – Sigurgeir Jónasson.

(66°54'N, 21°25'V), fullu 20.8. (JS, KL). – (67°34'N, 21°48'V), 20.8. (JS, KL). – *Grímseyjargrunn* (66°17'N, 18°14'V), 21.8. (AÖS, Duncan Pridle, GH, YK). – (67°22'N, 22°42'V), ungf 21.8. (JS, KL). – (67°25'N, 22°43'V), fullu 21.8. (JS, KL). – (66°54'N, 19°42'V), fullu 23.8. (JS, KL). – (66°39'N, 14°06'V), fullu 30.8. (JS, KL). – (64°32'N, 11°30'V), fullu 3.9. (JS, KL). – (64°20'N, 12°35'V), tveir fullu 3.9. (JS, KL).

Fjallkjói *Stercorarius longicaudus* (100,244,27)

Nyrsti hluti N-Ameríku, N-Evrópu og Síberíu, einnig Grænland. – Fargestur, sjaldsédari en ískjói hér við land, og sést stundum inni í landi. Nú sáust allir nema fjórir af skipum.

Gull: *Keflavík*, fullu 8.6. (Andy Jones ofl).

N-Múl: *Sænautasel á Jökuldasheiði*, 17.7. (Elinborg Pálsdóttir, Páll H. Benediktsson).

Rang: *Markarfljótsaurar*, fullu 1.6. (Erling Ólafsson).

A-Skaft: *Höfn*, fullu 22.6. (BB).

Á sjó: (60°55'N, 26°26'V), fullu 30.7. (SR). – (61°48'N, 28°58'V), tveir fullu 31.7. (SR). – (66°21'N, 26°35'V), fullu 16.8. (JS, KL). – (66°55'N, 26°04'V), fullu 17.8. (JS, KL). – (66°58'N, 25°37'V), fullu 17.8. (JS, KL). – (66°58'N, 25°36'V), fullu 17.8. (JS, KL). – (66°57'N, 25°35'V), fullu 17.8. (JS, KL). – (66°53'N, 24°03'V), níu 18.8. (JS, KL). – (67°14'N, 23°32'V), fullu 19.8. (JS, KL). – (67°00'N, 23°24'V), fullu 19.8. (JS, KL). – (66°50'N, 23°16'V), fullu 19.8. (JS, KL). – *Grímseyjargrunn* (66°16'N, 18°15'V), tveir fullu 21.8. (AÖS, Duncan Pridle, GH, YK). – (65°00'N, 12°47'V), fullu 2.9. (JS, KL).

Dvergmáfur *Larus minutus* (30,115,8)

Austanverð Evrópa og Mið-Asía. – Dvergmáfar sjást á öllum tímum árs, en eru þó algengastir á vorin og haustin.

Gull: *Bakkatjörn á Seltjarnarnesi*, árgsamall 12.6. (JÓH).

S-Múl: *Breiðdalsvík*, ungf 15.10. (BB).

A-Skaft: *Höfn*, fullu 9.1. (BA ofl), ungf 1.11. (BB).

Vestm: *Heimaey*, á fyrsta vetri 10.-11.4. ☐ (Sigurgeir Jónasson ofl), 13. mynd, á fyrsta vetri fundinn aðframkominn 1.5. ☆ (skv IS).

N-Þing: *Núpur í Öxarfirði*, tveir tveggja ára 31.5. (Guðmundur H. Halldórsson, YK, ÞLÞ). – *Kópasker*, tveggja ára 31.5. (GH), annar fuglanna á Núpi. – *Presthólalón í Núpasveit*, tveggja ára 31.5. (GH), annar fuglanna á Núpi.

S-Þing: *Botnsvatn við Húsavík*, árgsamall 25.5. (GH). – *Húsavík*, ungf 5.10. (GH).

Þernumáfur *Larus sabini* (16,21,5)

Grænland og íshafslönd N-Ameríku og Asíu. – Fer í einhverjum mæli um íslensk hafsvæði á fartíma, en er þó fremur sjaldséður hér.

Gull: *Reykjanes*, fullu 12.7. (Grzegorz Lorek, Marian Lewandowski, Włodzimierz Meissner), ungf 26.8., ungf 16.9. (YK).

N-Múl: *Ketilsstaðir í Jökulsárhlíð*, fullu 7.-13.6. (HWS ofl), hefur haldið til í stormmáfsvarpi í nokkur ár.

Á sjó: (65°08'N, 25°41'V), fullu 12.8. (KL). – (67°14'N, 23°32'V), fullu 19.8. (JS, KL).

Trjámáfur *Larus philadelphia* (2,8,1)

Kanada og Alaska. Sjaldgæfur í Evrópu. – Þessi trjámáfur var fullorðinn eins og flestir sem sjást hér. Trjámáfur hefur enn ekki sést utan Suðvesturlands.

Gull: *Bakkavík á Seltjarnarnesi*, fullu 27.9. (YK ofl).

Hringmáfur *Larus delawarensis* (1,65,2)

N-Ameríka. – Árlegur gestur og algengasti ameríski máfurinn hér við land sem og annars staðar í Evrópu. Hefur sést á öllum tímum árs en er algengastur á vorin.

A-Skaft: *Höfn*, árgsamall 24.5. (BB).

S-Þing: *Húsavík*, árgsamall 21.-22.5. ☐ (GH ofl), 14. mynd.

14. mynd. Ársgamall hringmáfur *Larus delawarensis* á Húsavík, 21. maí 2000. – Gaukur Hjartarson.

Klapparmáfur *Larus cachinnans* (0,2,1)

Miðjarðarhaf og austur í Asíu. Var áður talin undirtegund silfurmáfs en er nú talin sérstök tegund. – Finnst nú í þriðja sinn. Fuglinn er af undirtegundinni *micahellis* sem finnst um allt Miðjarðarhaf.

Gull: *Hvaleyrir í Hafnarfirði*, fullu 25.8. ☐ (HG ofl), undirtegundin *micahellis*, náðist í net og var merktur „337776“ ásamt ljósbláu litmerki með svartri áletrun Y-830, 15.-16. mynd.

Ísmáfur *Pagophila eburnea* (65,190,2)

Íshafseyjar N-Ameríku og Asíu, Svalbarði og Grænland. Íshafsfugl, sem leitar lítið suður á bóginn á veturna. – Einungis tveir ísmáfar sáust að þessu sinni.

Gull: *Sandgerði*, fullu 19.2. ☐ (YK), 17. mynd.

Á sjó: *Langanesgrunn* (25-30 sjóm NA af *Langanesi*), ungf 17.1. ☐ (Birgir Þórbjarnarson).

Kolþerna *Chlidonias niger* (22,20,1)

Evrópa til Mið-Asíu, N-Ameríka. – Fremur

15. mynd. Fullorðinn klapparmáfur *Larus cachinnans micahellis*. Hafnarfjörður, 25. ágúst 2000. – Gunnar Þ. Hallgrímsson.

sjaldgæf og ekki árviss hér á landi. Þessi fugl var frá Evrópu, en nokkrir hafa komið frá Ameríku.

Eyf: *Hrísar í Svarfaðardal*, fullu 19.5. (YK, ÞLÞ), evrópska undirtegundin *niger*.

Tígulþerna *Chlidonias leucopterus* (1,5,2)

A-Evrópa, V- og SA-Asía. – Tígulþernur eru að verða tíðari en áður var. Sex hafa nú sést á síðustu fimm árum.

Snæf: *Hoftún í Staðarsveit*, fullu 1.6. (Christel Pelchen, Gabi Ebenhöf, Hartmut Ebenhöf, Hermann Pelchen).

N-Þing: *Griótnes á Melrakkaslétu*, fullu 31.5. ☐ (GÖB ofl), 18. mynd.

Hringdúfa *Columba palumbus* (154,168,9)

Evrópa, NV-Afríka og V-Asía. – Langflestur hringdúfur sjást á vorin og snemma sumars. Fjöldi fugla þetta árið var í meðallagi.

S-Múl: *Askur við Djúpavog*, 18.5. (Ragnhildur Garðarsdóttir). – *Hallormsstaðarskógur*, 11.9. (HÓ).

A-Skaft: *Kvísker í Örafum*, 29.4.-14.5. (HB ofl), tvær 28.7. (HB). – *Miðsker í Nesjum*, tvær 20.5. (BA). – *Höfn*, 23.-24.5. ☐ (BA, BB), 30.5., 28.6., 3.11. (BA).

Turtildúfa *Streptopelia turtur* (89,96,1)

N-Afríka og Evrópa (nema Fennóskandía) austur í Mið-Asíu. – Turtildúfur hafa sést nær árlega síðustu tvo áratugi.

A-Skaft: *Brunnhólskirkja á Mýrum*, ungf 22.9.-10.10. ☐ (BA, BB ofl).

Gaukur *Cuculus canorus* (22,18,2)

Evrópa, Asía og Afríka. – Gaukar eru algengastir á vorin, frá byrjum maí til miðs júní, en sjást einnig á haustin.

Gull: *Garðskagi*, 13.5. (EÓÞ, GÞH ofl). – *Blikanes í Garðabæ*, fd 19.5. ☆ (Hrafn Dungal).

Snæugla *Nyctea scandiaca* (173,259,8)

Nyrstu héruð Evrópu, Asíu, meginland N-Ameríku og N-Grænland. – Övenjufáar snæuglur

16. mynd. Fullorðinn klapparmáfur *Larus cachinnans micahellis*. Hafnarfjörður, 25. ágúst 2000. – Gunnar Þ. Hallgrímsson.

17. mynd. Fullorðinn ísmáfur *Pagophila eburnea* í Sandgerði, 19. febrúar 2000. – Yann Kolbeinnsson.

sáust þetta árið og hafa ekki verið færri síðan 1989.

Miðhál: Ármót Sauðár og Jökulsár á Vesturöræfum, fullu 10.8. (Elly R. Guðjohnsen, Erling Ólafsson, Hörður Kristinsson, Kristbjörn Egilsson, Sigurður H. Magnússon). – *Kringilsárrani*, 21.8. (Guðmundur Guðjónsson, Skúli Gunnarsson). – *Gljúfurleit og nágr á Gnúp-verjaafrétti*, fullu 22.-28.8. (Arne Sólmundsson ofl).

Strand: Hvítahlíð í Bitrufirði, mánaðamótin maí/júní (Ásgeir Magnússon).

N-Þing: Nýibær í Kelduhverfi, ♀ /ungf 9.4. (GH).

S-Þing: Fljótshéið, 27.12. til 19.1.2001 (Kristlaug Pálsdóttir).

18. mynd. Fullorðin tígulþerna *Chlidonias leucopterus* við Grjótnes á Melrakkaslétu, 31. maí 2000. – Yann Kolbeinnsson

Á sjó: Norður af Grímsey (66°58'N, 17°54'V), 11.1. (Pétur Bjarnason).

Eyrugla *Asio otus* (80,70,1)

Miðbik N-Ameríku, Evrópa og N-Afríka til Asíu. – Sést aðallega að haust- og vetrarlagi og hefur verið nær árvisst, en tiltölulegar fáar hafa sést á síðustu árum.

Rvík: Kirkjugarðurinn í Fossvogi, fd 30.3. ☆ (Anna Flosadóttir).

Múrsvölungur *Apus apus* (108,186,8)

Evrópa og NV-Afríka til Mið-Asíu. – Átta múrsvölungar er vel yfir meðallagi síðustu ára.

Gull: Gerðar í Garði, þrír 24.9. (GP, SR, YK).

A-Skaft: Höfn, 23.-24.6. (BB ofl), 1.10. (BA, BB).

Vestm: Heimaey, 31.4. (Hávarður B. Sigurðsson), 7.6. (Andy Jones), 22.7. (IS).

1999: S-Þing: Höfði í Mývatnssveit, tveir 27.6.1999 (Alistair Crowle).

Landsvala *Hirundo rustica* (543,904,90)

Evrópa, N-Afríka, Asía og N-Ameríka. – Övenju margar sáust og er þetta fjórða mesta landsvöluár frá upphafi.

Árn: Selfoss, 12.5. (ÖÖ). – Eyrarbakki, 14.5. (HÍÓ).

V-Barð: Hvallátrar í Látravík, 1.6. (AG ofl).

Eyf: Gröfi í Eyjafirði, 16.5. (Þorsteinn Ingólfsson).

Gull: Garðskagi, 13.5. (EÓÞ, GP ofl). – Breiðabólstaður á Álftanesi, 16.5. (HG). – Hafnir, maí

(Sigmundur Ásgeirsson). – *Brekka á Álftanesi*, þrjár 28.-30.5. (Ólafur Torfason). – *Reykjaneskagði*, 9.6. (Lovise Bacon, Vincent Lea). – *Ósar við Hafnir*, 9.9. (GP, YK).

N-Múl: *Fellabær*, 8.6. (EÓP ofl), tvær 11.-13.6. (VHJ), tvær 1.10., 5.10. (VHJ ofl).

S-Múl: *Neskaupstaður*, amk þrjár um vorið (Ágúst Blöndal), þrjár 2.10., tvær 6.10. (VHJ ofl). – *Stöðvarfjörður*, 22.7. (Peter Wiedner). – *Egilsstaðir*, tvær 30.9.-5.10. (PB), þrjár (þar af einn ungf) 7.10. (VHJ), sömu og í Fellabæ.

Rang: *Kaldbakur á Rangárvöllum*, 5.5. (HÍÓ). – *Hvolsvöllur*, tvær 3.10. (HÓ).

Rvík: *Ellidaárdalur*, 7.5. (Ingimar Halldórsson).

A-Skaft: *Kvísker í Örafum*, þrjár 1.5., fimm 2.5. (HB), sex 3.5., fimm 5.-6.5., þrjár 8.5., tvær 10.5. (BB ofl), 21.-22.5. (HB). – *Staafell í Lóni*, þrjár 2.5. (Jón E. Jónsson, Peter Potts, Tim Turner, TGG). – *Hagi í Nesjum*, 3.5. (BB ofl). – *Höfn*, þrjár 4.5., tvær 5.5. (BB ofl), 1.6., 16.-20.6. (BA ofl), tveir ungf 28.-29.9., fjórir ungf 1.10., fullu og sex ungf 5.10., tveir ungf 6.10., ungf 7.-9.10. (BA, BB ofl), ungf 22.-23.10. (BB). – *Svínafell í Örafum*, þrjár 18.5. (Jóhann Þorsteinsson). – *Baulutjörn á Mýrum*, tvær 22.5. (BB). – *Brunnavellir í Suðursveit*, 1.6. (Björn Sigfússon). – *Nesjahverfi í Nesjum*, ungf 30.9. (GPH, GP, HG, YK).

V-Skaft: *Vík í Mýrdal*, sjö ungf 28.9. (BB).

Skag: *Garður í Hegranesi*, 19.5. (Jón Sigurjónsson, ÓE). – *Varmahlíð*, 21.5. (PB). – *Stóraholt í Fljótum*, byrjun júní (Gunnar Steingrímsson).

Vestm: *Heimaey*, amk fjórar 1.5. (IS).

N-Þing: *Presthólar í Núpasveit*, 3.5. (Jónas Þorgrímsson ofl). – *Þórshöfn*, 10.5., 13.6., fimm 2.-6.10. □ (GG). – *Reistarnes og nágr á Melrakkaslétu*, tvær í lok maí og síðan ein fram í júlí (Jón Grímsson, Kristinn Steinarsson ofl). – *Eiði á Langanesi*, 11.6. (GG). – *Hlíð á Langanesi*, tvær 11.6. (GG). – *Ásmundarstaðir á Melrakkaslétu*, 29.9. (GH). – *Kópasker*, tvær fullu og tveir ungf 5.-7.10. (Guðmundur Baldursson, GÖB, Pp ofl).

S-Þing: *Húsavík*, 30.5. (Francis Smigielski, Frédéric Rochus, Hugues Dufourny, Patrick de Harenne, Paul Osterrieth ofl), 11.9. (GH).

Bæjasvala *Delichon urbica* (193,503,58)

Evrópa, NV-Afríka og Asía. – Övenjumargar saúst og er þetta annað mesta bæjasvöluár frá upphafi. Einungis 1992 saúst fleiri.

Árn: Prastaskógur í Grímsnesi, 19.5. (ÖÖ).

A-Barð: *Flatey á Breiðafirði*, um 26.6. (skv Thomas Roger).

Gull: *Vífilsstaðir í Garðabæ*, amk fimm 25.5. (Benedikt Guðbrandsson).

N-Múl: *Höfn í Borgarfirði*, 13.5. (ÓKN). – *Unaós í Hjaltastaðapinghá*, þrjár um 20.5. saúst í nokkra daga, tvær 14.7. (Soffía Ingvarsdóttir).

S-Múl: *Stöðvarfjörður*, tvær 17.5., amk ein til 10.6. (skv BA). – *Egilsstaðir*, tvær 5.-6.10. (PB).

Rang: *Tumastaðir í Fljótshlíð*, fjórar 22.5., þrjár 23.5. (HÓ).

Rvík: *Skúlagata*, 5.-10.5. (SR ofl). – *Tjörninn*, 17.5. (Frans Silvenius).

A-Skaft: *Kvísker í Örafum*, 1.-3.5., 10.5. (HB). – *Skaftafell í Örafum*, 3.5. (BA), 17.6. (Olivier Duriez). – *Hof í Örafum*, 8.5. (HB). – *Höfn*, 8.5., 17.5., þrjár 21.-25.5., fjórar 26.5., 18.6. (BA, BB). – *Svínafell í Örafum*, tvær 18.5. (Jóhann Þorsteinsson). – *Baulutjörn á Mýrum*, fjórar 22.5. (BB).

V-Skaft: *Vík í Mýrdal*, 28.9. (BB).

Skag: *Langhús í Fljótum*, ungf 30.9. (Þorlákur Sigurbjörnsson).

Vestm: *Heimaey*, tvær 8.5., (Hávarður B. Sigurðsson), þrjár 14.5. (IS), 4.6., 29.9., 1.10. (Hávarður B. Sigurðsson).

N-Þing: *Kópasker og nágr*, lok maí til byrjun júlí (Stefán Þoroddsson ofl), 2.10. (PB). – *Þórshöfn*, 29.-30.9., tvær 2.10. (GG).

S-Þing: *Staðarhóll í Aðaldal*, fd 18.5. (Jón Á. Hreinnsson). – *Húsavík*, þrjár 2.10. (GH ofl).

1999: V-Skaft: *Vík í Mýrdal*, 19.6.1999 (Alistair Crowle).

Strandtittlingur *Anthus petrosus* (6,15,1)

Strendur N- og V-Evrópu. – Fremur sjaldgæfur flækingur. Strandtittlingar urpu í Ingólfshöfða 1989 til 1992 (1-2 pör) og 1999 (1 par).

S-Múl: *Djúpivogur*, 14.11. (BB).

Heiðatittlingur *Anthus rubescens* (2,3,1)

N-Ameríka og V-Grænland. – Sjaldgæfur flækingur hér á landi og annars staðar í Evrópu. Sást síðast 1993.

Gull: *Hvalsnes á Miðnesi*, 16.9. □ (GP, YK ofl), 19. mynd.

Gulerla *Motacilla flava* (9,9,1)

Evrópa, Asía og Alaska. – Gulerla sást síðast 1996, enda fremur sjaldgæfur flækingur.

A-Skaft: *Kvísker í Örafum*, ♂ 3.-4.5. □ (HB ofl), undirtegundin *flava*, náðist og var merkt.

Straumerla *Motacilla cinerea* (3,19,1)

Evrópa, NV-Afríka og Asía. – Ein strauerla fannst og var hún óvenju snemma á ferðinni.

S-Þing: *Húsavík*, 5.10. (SG).

Silkittoppa *Bombicilla garrulus* (708,716,17)

NA-Evrópa, N-Asía og N-Ameríka. Stórir hópar flakka annað slagði út fyrir hefðbundin vetrarheimkynni, þar á meðal til Íslands. – Fremur fáir fuglar saúst þetta árið, flestir í nóvember til desember.

Árn: *Selfoss*, 17.12. (ÖÖ).

Gull: *Móaflöt í Garðabæ*, um 2.1., 15.1. (Hrarnell Helgason, Sigrún Aspelund). – *Víðilundur í Garðabæ*, 30.12. (Sigurður Blöndal ofl).

N-Múl: *Ketilsstaðir í Hjaltastaðapinghá*, fjórar 12.11. (Soffía Ingvarsdóttir). – *Neskaupstaður*, 13.11. (Halldór Ásgeirsson).

19. mynd. Heiðatittlingur *Anthus rubescens* við Hvalsnes á Miðnesi, 16. september 2000. – Yann Kolbeinsson.

S-Múl: Askur við Djúpavog, 4.11. (Ragnhildur Garðarsdóttir, Sigurður Guðjónsson). – *Fáskrúðsfjörður*, um 28.12. til amk 18.2.2001 (Kristín Guðlaugsdóttir).

Rang: Tunga í Fljótshlíð, 13.11. (HÓ).

A-Skaft: Kvísker í Örafum, 10.11. (HB). – Höfn, 14.11.-30.12., önnur 11.-15.12. (BB).

Skag: Langhús í Fljótum, tvær 20.11. (Þorlákur Sigurbjörnsson).

S-Þing: Húsavík, 8.11. (Kristinn Vilhjálmsson).

Runntítla *Prunella modularis* (10,17,2)

Evrópa og SV-Asía. – Flestar runntítlar hafa fundist á SA-landi. Þær sjást aðallega í apríl-maí og í október-desember.

A-Skaft: Höfn, 2.4. (BB, Pálmi S. Brynjúlfsson).

N-Þing: Þórshöfn, 24.12. til 28.1.2001 □ (GG).

Glóbrystingur *Erithacus rubecula* (151,563,12)
Evrópa, NV-Afríka og V-Asía. – Mikill breytileiki er í fjölda glóbrystinga milli ára, og saúst fremur fáir þetta árið.

Gull: Mosfellsbær, 12.11. □ (Sigríður Óskarsdóttir, Sýlvía Ingibergsdóttir), kom í hús. – *Hrísholt í Garðabæ*, 5.-10.12. (Hreggviður Þorgeirsson).

A-Skaft: Horn í Nesjum, 30.9. (GÞH, GP, HG, YK). – Höfn, 5.10. (BB). – Kvísker í Örafum, 20.10. (BA, BB). – *Reynivellir í Suðursveit*, 9.12. (BA).

V-Skaft: Steig í Mýrdal, 20.12. til 3.1.2001 (Ásrún Guðmundsdóttir).

Vestm: Heimaey, 8.4. (IS).

N-Þing: Kópasker, 4.11.-31.12. (Jón Grímsson ofl). – *Leirhöfn á Melrakkasléttu*, 4.11. (AÖS, GH, GÖB, PÞ). – *Valþjófsstaðir í Núpasveit*, 4.11. (AÖS, GH).

S-Þing: Húsavík, 11.-17.11. (GH ofl).

Blábrystingur *Luscinia svecica* (4,6,2)

Norðanverð Skandinavía, Mið- og A-Evrópa og norðanverð Asía til Kyrrahafs. – Sjaldgæfur flækingur sem sást síðast 1998. Allir nema einn

hafa sést að haustlagi, frá miðjum september til októberloka, og enginn hefur áður sést á NA-landi.

S-Múl: Breiðdalsvík, ungf 15.10. (BB).

N-Þing: Kópasker, 1.10. □ (GÖB ofl).

Vallskvettur *Saxicola rubetra* (21,63,7)

Evrópa og V-Asía. – Vallskvettur sjást frá miðjum september til nóvember. Þær hafa ekki verið fleiri síðan 1981 og 1982.

Árn: Eyrbakkai, 14.-25.10. (EBR, YK ofl).

A-Skaft: Höfn, 15.9. □ (BA, BB). – *Reynivellir í Suðursveit*, tvær 23.9. (BA), tvær 29.9.-30.9. □ (BA ofl). – *Gerði í Suðursveit*, 26.9. (BA, BB, SÆ). – *Brekkubær í Nesjum*, 30.9. (GÞH, GP, HG, YK). – *Kvísker í Örafum*, 30.9. (GÞH, GP, HB, YK).

Dulþröstur *Catharus guttatus* (3,5,1)

N-Ameríka. – Sjaldgæfur flækingur hér á landi sem og annars staðar í Evrópu. Sást síðast 1992.

A-Skaft: Kvísker í Örafum, 15.-20.10. □ (HB ofl).

Mánaþröstur *Turdus torquatus* (8,23,2)

Skandinavía, Bretlandseyjar, Mið- og S-Evrópa og SV-Asía. – Báðir saúst á hefðbundnum fartíma að vori.

S-Múl: Innri-Kleif í Breiðdal, ♀ 8.4. (BB). – *Egilsstaðir*, ♂ 24.4. (HWS).

Söngþröstur *Turdus philomelos* (106,189,9)

Evrópa, V- og Mið-Asía. – Söngþrestir sjást bæði á vorin og á haustin og hafa verið nær árvissir síðan flækingisfuglaskýrslur byrjuðu að koma út fyrir rúmum tuttugu árum.

S-Múl: Egilsstaðir, 15.11. (PÞ).

Rang: Skarðshlíð undir Eyjafjöllum, 26.3. □ (YK), 20. mynd. – *Ystiskáli undir Eyjafjöllum*, 14.10. (EBR, YK).

Rvík: Elliðaárdalur, 2.4. (HÍÓ).

20. mynd. Söngbröstur *Turdus philomelos* við Skarðshlíð undir Eyjafjöllum, 26. mars 2000. – Yann Kolbeinsson.

A-Skaft: Höfn, tveir 26.3. ☐, 1.-4.4., 27.4. (BA, BB), 5.10. (BA, BB).

N-Þing: Raufarhöfn, 4.11. (AÖS, GH, GÖB, ÞÞ).

Mistilþróstur *Turdus viscivorus* (10,29,1)
Evrópa (nema nyrst í Skandinavíu) og NV-Afríka til Mið-Asíu. – Fremur sjaldgæfur flækingur hin síðari ár. Mistilþróstur sjást aðallega síðla hausts, í október til nóvember.

S-Þing: Húsavík, 18.11. (GH).

Seljusöngvari *Acrocephalus palustris* (1,7,1)
Mið- og SA-Evrópa og V-Asía. – Sjaldgæfur flækingur. Hefur sést í júní, júlí og september. Sást síðast 1992.

Rang: Seljaland undir Eyjafjöllum, ungf 22.9. ☐ (GBH, HG, StB, YK), 21. mynd.

Selju- eða sefsöngvari *Acrocephalus* sp. (0,0,2)
Hér er um að ræða selju- eða sefsöngvara sem ekki tókst að greina til tegundar, en afar erfitt er að greina þá sundur, jafnvel þótt menn hafi þá í höndunum. Elrisöngvarar *A. dumetorum* og dvalsöngvarar *A. agricola* eru einnig torgreindir frá þessum tegundum.

A-Skaft: Borgir í Nesjum, tveir 29.9. ☐ (BA).

Hauksöngvari *Sylvia nisoria* (30,32,3)
Mið-Evrópa austur í Mið-Asíu. – Hauksöngvarar

hafa sést hér frá lokum ágúst til nóvember-byrjunar, flestir í síðari hluta september. Þeir eru ekki árvissir. – 22.-23. mynd.

Rang: Ásólfsskáli undir Eyjafjöllum, ungf 29.9. (GBH, GP, HG, YK).

A-Skaft: Reynivellir í Suðursveit, 23.9. (BA). – Höfn, 1.-9.10. (BB).

Netlusöngvari *Sylvia curruca* (44,77,16)
Evrópa til Mið-Asíu. – Þetta er næststærsta netlusöngvaraár frá upphafi og sáust nær allir fuglarnir í september.

21. mynd. Seljusöngvari *Acrocephalus palustris*. Seljaland undir Eyjafjöllum, 22. september 2000. – Yann Kolbeinsson.

Rang: Ásólfskáli undir Eyjafjöllum, 22.9. (GðH, HG, StB, YK). – Fit undir Eyjafjöllum, 29.9. (GðH, GP).

A-Skaft: Borgir í Nesjum, 15.9. (BA, BB). – Horn í Nesjum, 15.9. □, 21.-22.9., tveir 23.9. (BA, BB). – Höfn, 22.-25.9. (BB ofl). – Miðsker í Nesjum, 22.9. (BB). – Hali í Suðursveit, 26.9. (BA, BB, SÆ). – Grænahraun í Nesjum, 30.9. (GðH, GP, HG, YK). – Smyrlabjörg í Suðursveit, 30.9. (BA, GðH, GP, HG, YK). – Kvísker í Öræfum, 20.10. (BA, BB, HB).

V-Skaft: Vík í Mýrdal, 22.9. (YK).

N-Þing: Raufarhöfn, 10.9. (GH, GÖB, AÖS), 24.9., tveir 29.9. (GH).

Þyrnisöngvari *Sylvia communis* (7,14,3)

N-Afríka, sunnanverð Skandinavía og Evrópa austur í Mið-Asíu. – Þyrnisöngvari er mun sjaldsæðari en netlusöngvari og sást síðast 1996. Nú sáust tveir saman í fyrsta sinn.

Rang: Núpur undir Eyjafjöllum, tveir 22.9. (GðH, HG, StB, YK).

A-Skaft: Kvísker í Öræfum, 25.9. (HB).

Garðsöngvari *Sylvia borin* (124,278,21)

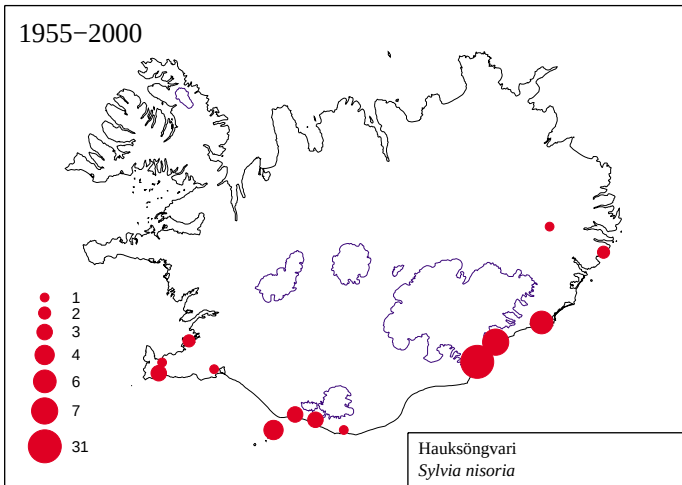
Evrópa og Mið-Asía. – Fjöldi garðsöngvara var með meira móti. Garðsöngvari hefur ekki áður sést í Skagafirði.

Árn: Bjarnastaðir í Ölfusi, 23.9. (YK). – Hlíðarendi í Ölfusi, 23.9. (YK). – Selfoss, 15.10. (ÖÖ).

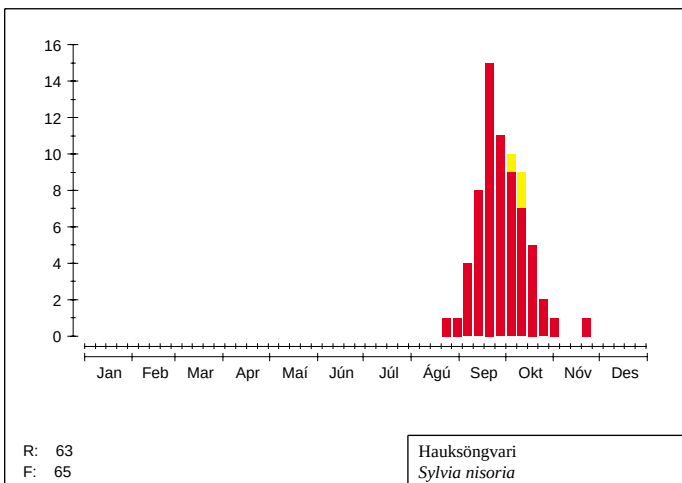
Gull: Hvalsnes á Miðnesi, 24.9. (SR).

S-Múl: Stöðvarfjörður, tveir 29.9. (TGG, ÞLÞ).

Rang: Tunga í Fljótshlíð, 6.9., 22.9. (HÓ). – Hvammur undir Eyjafjöllum, 22.9. (GðH, HG, StB, YK). – Seljaland undir Eyjafjöllum, 22.9. (GðH, HG, StB, YK). – Seljavellir undir Eyjafjöllum, 22.9. (HG, YK). – Skarðshlíð undir Eyjafjöllum, 22.9. (GðH, HG, StB, YK).

22. mynd. Fundarstaðir og fjöldi hauksöngvara *Sylvia nisoria* á Íslandi til og með 2000. – Location and number of records of Barred Warbler *Sylvia nisoria* in Iceland up to and including 2000.

23. mynd. Fjöldi hauksöngvara á Íslandi eftir vikum til og með 2000. Rauðu súlurnar sýna hvenær fuglarnir finnast, en þær gulu athuganir eftir fyrstu vikuna. – Weekly distribution of records of Barred Warbler in Iceland up to and including 2000. Red columns show the week of discovery and the yellow columns all observations after the first week (for birds that are seen more than one week).

A-Skaft: Brunnhóll á Mýrum, 14.6. (BA). – Höfn, 12.9. (BB), 4.10. (BA), 22.10. (BB). – Horn í Nesjum, 22.9. (BB), tveir 26.9. (BA, BB, SÆ). – Kvísker í Örafum, 25.9. (HB).

Skag: Langhús í Fljótum, 26.-30.9. □ (Þorlákur Sigurbjörnsson).

Á sjó: (63°27'N, 17°37'V), 4.9. (KL).

Hettusöngvari *Sylvia atricapilla*

(546,1178,117)

Evrópa, NV-Afríka og V-Asía. – Einungis tvisvar áður hafa sést fleiri hettusöngvarar á einu ári, en það var 1976 (183 fuglar) og 1982 (177 fuglar). Margir komu upp út 20. september, sem er óvenju snemmt. Einn sást frá fyrra ári og tveir fram á árið 2001.

Árn: Hveragerði, tveir 8.-10.10. (Armas Hill, Gerry Weinberger). – Selfoss, ♂ 10.10., ♂ 28.10.-21.11., tveir ♂ 22.11.-4.12., ♂ 5.-31.12., tveir ♀ 12.-16.10., ♀ 29.10.-1.12., tveir ♀ 2.-31.12. (ÖÖ). – Hlíðarendi í Ölfusi, ♀ 2.10. (EÓP, JÓH), ♂ 14.10. (EBR, YK).

Gull: Seltjörn í Njarðvík, ♀ 7.10. (EBR, GH, GP, Gþ, YK). – Birkigrund í Kópavogi, ♂ 13.12. (Sigfús A. Schopka).

S-Múl: Egilsstaðir, ♀ fld 20.3. (ÞB), ♀ 18.10. (ÞB). – Stöðvarfjörður, fimm ♂ og þrír ♀ 29.9. (TGG, ÞLÞ).

Rang: Seljaland undir Eyjafjöllum, tveir ♂ og tveir ♀ 22.9., ♀ 24.-29.9., ♂ 28.-29.9. (GþH, HG, StB, YK ofl). – Skarðshlíð undir Eyjafjöllum, tveir 22.9. (GþH, HG, StB, YK). – Tunga í Fljótshlíð, ♀ 22.9. ♂ 5.-7.10.

□ (HÓ). – Þorvaldseyri undir Eyjafjöllum, tveir ♂ og tveir ♀ 22.9., (GþH, HG, StB, YK), ♀ 29.10. (EBR, GP, Gþ, YK). – Núpur undir Eyjafjöllum, ♂ og ♀ 29.9. (GþH, GP, HG, YK), ♀ 14.10. (EBR, YK), ♂ 29.10. (EBR, GP, Gþ, YK). – Við Tjaldvatn á Landmannafrétti, ♂ 1.10. (Rúnar Hauksson ofl), fluttur til Reykjavíkur og sleppt þar sama dag. – Tumastaðir í Fljótshlíð, ♂ 2.10, ♂ 25.10. (HÓ).

Rvík: Smáragata, ♂ frá 24.12.1999 til 16.4., ♀ 12.12. til 2001 (Guðmundur A. Guðmundsson). – Laugar-dalur, ♀ 19.10. (YK). – Ármúli, ♂ 2.12. (HG). – Fannafold, ♂ 3.12., ♀ 25.12. til 15.4.2001 (Halldóra Ásgeirsdóttir).

A-Skaft: Horn í Nesjum, þrír ♂ og ♀ 21.9., ♂ 22.9., ♂ 26.9. (BA, BB, SÆ). – Höfn, ♂ 22.9.-25.12., annar ♂ að auki 23.9.-22.12. og þriðji ♂ 7.12., ♀ 21.9., fjórir ♀ 23.9., ♀ 24.9.-22.12. (BA, BB ofl). – Miðsker í Nesjum, ♂ 22.-30.9., ♀ 22.9. (BB ofl). – Skálafell í Suðursveit, fimm ♂ og fjórir ♀ 22.9., þrír ♀ 23.9., ♀ 26.9., ♂ 28.9. (BB ofl). – Stapi í Nesjum, ♀ 22.9. (BB). – Hali í Suðursveit, þrír ♂ og tveir ♀ 23.9., ♂ og tveir ♀ 26.9., ♂ 28.9. (BA ofl). – Kálafellsstaður í Suðursveit, ♀ 23.9. (BA), ♂ 30.9. (BA, GþH, GP, HG, YK). – Reynivellir í Suðursveit, ♂ 23.9. (BA), tveir ♀ 26.-29.9. (BA, BB), tveir ♂ 30.9. (BA, GþH, GP, HG, YK), ♂ og tveir ♀ 10.10. (BA, BB), ♀ 20.10. (BB), ♀ 5.11. (BA). – Breiðabólstaður í Suðursveit, ♂ 26.9. (BA, BB, SÆ). – Hellisholt á Mýrum, ♀ 26.-30.9. (BA, BB ofl). – Smyrlabjörg í Suðursveit, ♀ 26.-30.9.

(BA, BB ofl). – Hof í Örafum, tveir ♂ og tveir ♀ 28.-30.9. (BB ofl). – Hnappavellir í Örafum, ♂ 30.9. (GþH, GP, HG, YK). – Hólmur á Mýrum, ♂ 30.9. (BA, GþH, GP, HG, YK). – Nesjahverfi í Nesjum, ♂ og tveir ♀ 30.9. (GþH, GP, HG, YK). – Kvísker í Örafum, ♂ og ♀ 10.10. (BA), ♀ 15.10., 19.10. (BA, HB), ♂ og þrír ♀ 20.10., ♂ 21.10, ♂ og ♀ 23.10., ♂ 29.10., ♂ 6.11., ♀ 10.11. (BA, BB, HB ofl). – Svínafell í Örafum, ♂ 23.11. (Hafdis S. Roysdóttir).

V-Skaft: Sólheimahjáleiga í Mýrdal, ♂ 22.9. (GþH, HG, StB, YK). – Hruni á Brunasandi, ♀ 28.9. (BB).

Vestm: Heimaey, ♂ og ♀ 30.9.-6.10. (Viktor Sigurjónsson).

N-Þing: Ásmundarstaðir á Melrakkaslétu, ♀ 24.9. (GH). – Raufarhöfn, ♂ 29.9., ♂ 26.10. (GH). – Kópasker, ♂ og ♀ 8.10.-5.11., ♀ 6.11. (Guðmundur Baldursson, GÖB ofl). – Leirhöfn á Melrakkaslétu, ♂ 26.10.-4.11. (GH ofl). – Þórshöfn, ♂ og ♀ 3.-6.11. □ (GG). – Lundur í Öxarfirði, ♀ 5.11. (Sigurður Tryggvason).

S-Þing: Húsavík, ♂ 3.10., ♀ 4.10. (GH), ♀ 10.11. (SG), ♂ og ógr 11.-15.11. (GH), tveir ♂ 17.11. (SG).

Hnoðrasöngvari *Phylloscopus inornatus*

(17,49,2)

N- og Mið-Asía. – Mjög hefðbundið hnoðrasöngvarahaust.

A-Skaft: Höfn, 22.-23.9. (BB). – Borgir í Nesjum, 29.-30.9. (BA ofl).

Grænsöngvari *Phylloscopus sibilatrix*

(15,28,1)

Evrópa til Úralfjalla. – Fremur sjaldgæfur haustflækingur sem sést ekki árlega.

Árn: Hlíðarendi í Ölfusi, 2.10. (EÓP, JÓH).

Gransöngvari *Phylloscopus collybita*

(266,651,32)

Evrópa og Asía. – Fjöldi gransöngvara var nálægt meðallagi síðustu 20 ára. Einn sást syngjandi um vorið.

Árn: Kíðjaberg í Grímsnesi, 23.9. (GþH). – Hlíðarendi í Ölfusi, 2.10. (EÓP, JÓH). – Kotströnd í Ölfusi, 3.10. (GP). – Selfoss, 3.10. (GP). – Stokkseyri, 14.10. (EBR, YK). – Eyrarbakki, 28.10. (SR).

S-Múl: Hákonarstaðir á Jökuldal, 4.-12.11. (Páll H. Benediktsson ofl). – Stöðvarfjörður, tveir 29.9. (TGG, ÞLÞ).

Rang: Seljaland undir Eyjafjöllum, 29.9. (GþH, GP, HG, YK), tveir 29.10. (EBR, GP, Gþ, HÓ, YK). – Þorvaldseyri undir Eyjafjöllum, 29.10. (EBR, GP, Gþ, YK).

A-Skaft: Kvísker í Örafum, syngjandi ♂ 3.-10.5. (HB ofl), þrír 20.10. (BA, BB), 29.10. (HB). – Hof í Örafum, 28.9. (BB). – Breiðabólstaður í Suðursveit, 30.9. (BA, GþH, GP, HG, YK). – Brekkubær í Nesjum, 30.9. (GþH, GP, HG, YK). – Horn í Nesjum, 2.10. (BB). – Reynivellir í Suðursveit, 10.10., tveir 29.10., 5.11. (BA, BB). – Hnappavellir í Örafum, 21.10. (EBR, YK).

24. mynd. Laufsöngvari *Phylloscopus trochilus* við Langhús í Fljótum, 14. júní 2000. – Þorlákur Sigurbjörnsson.

V-Skaft: Brekkur í Mýrdal, 29.10. (EBR, GP, GÞ, YK).

N-Þing: Kópasker, 8.10. (GÖB, ÞÞ), 12.-14.11. (Guðmundur Baldursson, GÖB, ÞÞ). – Raufarhöfn, 26.10. (GH). – Þórshöfn, 28.10, 14.11. □ (GG). – Sandvík á Melrakkaslétu, 4.11. (AÖS, GH, GÖB, ÞÞ).

1985: A-Skaft: Kvísker í Örafum, þrír 14.10.1985 3☆ [RM 10263, 10271, 10287] (HB).

Laufsöngvari *Phylloscopus trochilus* (89,361,35)

Evrópa og norðanverð Asía. – Fjöldi laufsöngvara var með langmesta móti þetta árið. Athygli vekja tveir syngjandi í maí og júní og einn sem sást í Fljótum í júní.

Árn: Hlíðarendi í Ölfusi, 23.9. (YK).

Gull: Seltjörn í Njarðvík, tveir 16.9. (GÞ, YK). – Vogar á Vatnsleysuströnd, 24.9. (SR, YK). – Grindavík, tveir 7.10. (GH).

S-Múl: Skáli í Berufirði, 29.9. (TGG, ÞLÞ). – Stöðvarfjörður, 29.9. (TGG, ÞLÞ).

Rang: Tumastaðir í Fljótshlíð, syngjandi ♂ 13.6.-1.7. (HÓ). – Seljavellir undir Eyjafjöllum, 22.9. (HG, YK). – Seljaland undir Eyjafjöllum, tveir 24.9. (HÓ). – Hlíðarendakot í Fljótshlíð, 28.9. (BB).

A-Skaft: Kvísker í Örafum, syngjandi ♂ 10.5., þrír 14.9. (HB). – Höfn, fd 14.9. ☆ (Ragnheiður Gestsdóttir), 15.9., 23.9., 28.9., 5.10. (BA, BB). – Skálafell í Suðursveit, 15.9. (BA, BB), 30.9. (BA, GÞH, HG, GP, YK). – Horn í Nesjum, 16.9., 22.-26.9. (BB ofl). – Hali í Suðursveit, 23.9. (BA). – Kálfafellsstaður í Suðursveit, 23.9. (BA), tveir 26.9., 28.9. (BA, BB, SÆ). – Reynivellir í Suðursveit, 23.9. (BA). – Hellisholt á Mýrum, 26.9. (BA, BB, SÆ). – Hof í Örafum, 28.9. (BB).

V-Skaft: Vík í Mýrdal, 28.9.-5.10. (BB ofl). – Dverghamrar á Síðu, 5.10. (Dániel Bergmann, JÓH). – Kálfafell í Fljótshverfi, 21.10. (EBR, YK).

Skag: Langhús í Fljótum, 14.6. □ (Þorlákur Sigurbjörnsson), 24. mynd.

N-Þing: Valþjófsstaðir í Núpasveit, 1.10. (GH).

Glókkull *Regulus regulus* (114,410,-)

Evrópa og slitrótt í Asíu. – Eftir stóru glókkagönguna haustið 1995 hafa glókkar sést á öllum árstímum. Frá 1997 hafa þeir sést árlega í Hallormsstaðarskógi, á Tumastöðum í Fljótshlíð og í Grímsnesi. Varp var staðfest að þessu sinni á Tumastöðum og í Stálpastaðaskógi í Skorradal. Syngjandi fugl sást einnig í Grímsnesi og margir fuglar í Hallormsstaðarskógi um haustið. Það er greinlegt að glókkull er að festa sig í sessi sem varpfugl. Hann er líklega staðfugl og því erfitt að átta sig á hverjir eru nýir flækingar frá Evrópu og hverjir tilheyra íslenska varpstofninum.

Árn: Þrastaskógur í Grímsnesi, þrír 22.1., 30.1., þrír 26.3., þrír 2.4., syngjandi 12.5., syngjandi 19.5., átta 17.8., tveir 8.11., sex 24.11., þrír 20.12. (ÖÓ). – Snæfoksstaðir í Grímsnesi, tveir 23.1., 2.4., tveir syngjandi 13.-16.5., tveir syngjandi 14.6., 2.9., 5.11. (ÖÓ).

Borg: Stálpastaðir í Skorradal, amk fjórir 1.5. (EÓÞ, HÍÓ, JÓH), amk fjórir 30.7., þeirra á meðal fleygir ungar (Ástríður Pálsdóttir, KM, María G. Hafsteinsdóttir, Páll Hersteinsson), amk átta 16.-17.8., 8.9. (HG ofl), um 70 fuglar 24.9. (EÓÞ, Guðrun Bauer, JÓH). – Draghóls í Svínadal, amk tveir 24.9. (EÓÞ, JÓH).

Gull: Kíðafell í Kjós, 9.10. (GÞH, YK).

S-Múl: Hallormsstaðarskógur, 6.2. (HWS), amk tveir 16.-23.3., amk einn 14.5. (HWS, Hjalti Stefánsson, JÓH ofl), margir víða í skóginum 11.9. og 8.10. (HÓ ofl).

Rang: Tumastaðir í Fljótshlíð, þrír syngjandi ♂ frá febrúar til vors, amk fimm ungar 12.-15.7., amk sex fram í september og amk fjórir til 7.1.2001 (HÓ). – Skarðshlíð undir Eyjafjöllum, 29.9. (GÞH, GP, HG, YK).

Rvík: Heiðmörk, amk tveir 5.11. (EBR, YK). – Vesturberg, 12.11. (Ingibjörn T. Hafsteinsson).

A-Skaft: Reynivellir í Suðursveit, 26.-29.9. (BA, BB), 20.11. (BB). – Hellisholt á Mýrum, 30.9. (BA, GÞH, GP, HG, YK).

S-Þing: Húsavík, 15.-16.11. (GH).

Grágrípur *Muscicapa striata* (19,48,18)

N-Afríka og Evrópa austur í Mið-Asíu. – Aldrei hafa sést jafnmargir grágrípar á einu ári. Oftast sjást einungis einn til fimm fuglar árlega. Allir nema einn sáust um haustið, á hefðbundnum tíma síðast í september eða byrjun október. – 26.-27. mynd.

Gull: Þorbjörn í Grindavík, 7.10. (EBR, GH, GP, GÞ, YK).

S-Múl: Skáli í Berufirði, 29.9. (TGG, ÞLÞ).

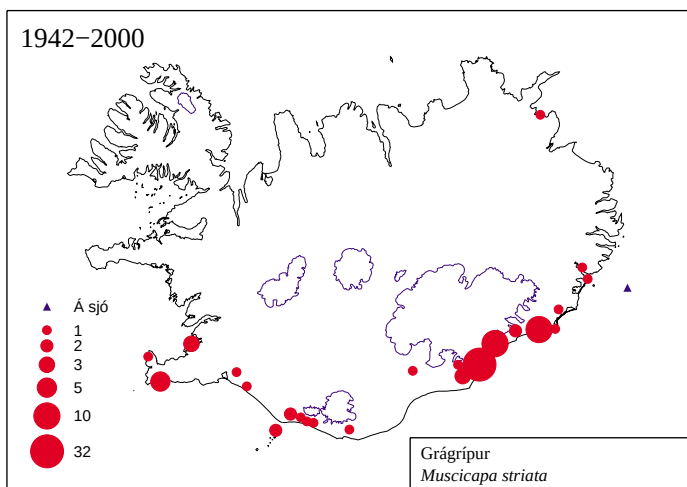
Rang: Seljaland undir Eyjafjöllum, 22.-29.9. (GÞH, HG, StB, YK ofl). – Skarðshlíð undir Eyjafjöllum, 22.9. □ (GÞH, HG, StB, YK), 25. mynd. – Þorvaldseyri undir Eyjafjöllum, 22.9. (GÞH, HG, StB, YK). – Fit undir Eyjafjöllum, 29.9. (HG, YK).

A-Skaft: Höfn, 3.6. (BB), 21.-23.9., 1.-2.10. (BB ofl),

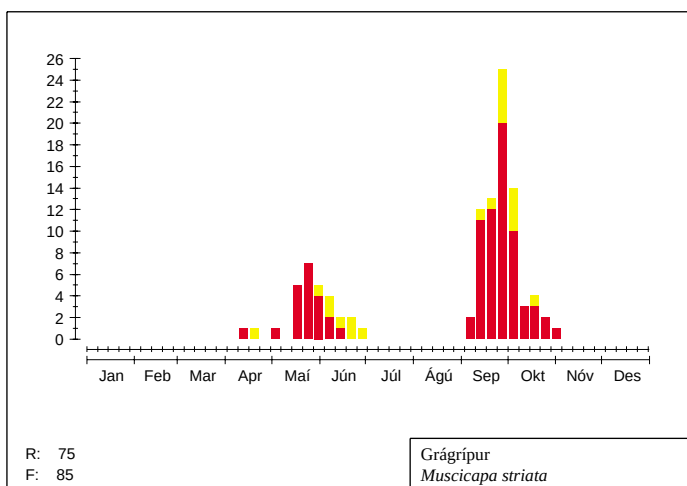
25. mynd. Grágrípur *Muscicapa striata* við Skarðhlíð undir Eyjafjöllum, 22. september 2000. – Gunnar Þ. Hallgrímsson.

26. mynd. Fundarstaðir og fjöldi grágrípa *Muscicapa striata* á Íslandi til og með 2000. – Location and number of records of Spotted Flycatcher *Muscicapa striata* in Iceland up to and including 2000.

27. mynd. Fjöldi grágrípa á Íslandi eftir vikum til og með 2000. Rauðu súlurnar sýna hvenær fuglarnir finnast, en þær gulu athuganir eftir fyrstu vikuna. – Weekly distribution of records of Spotted Flycatcher in Iceland up to and including 2000. Red columns show the week of discovery and the yellow columns all observations after the first week (for birds that are seen more than one week).

fimm 5.10. □ (BA, BB). – Skálafell í Suðursveit, 28.-30.9. (BB ofl). – Reynivellir í Suðursveit, 29.9. (BA), tveir 30.9., 1.10., tveir 4.10. (BA, GðH, GP, HG, YK). – Kvísker í Öraefum, 30.9. (HB ofl).

V-Skaft: Kálfafell í Fljótshverfi, 28.9. (BB).

Vestm: Heimaey, fd 24.9. ☆ (IS).

Flekkugrípur *Ficedula hypoleuca* (17,44,10) Evrópa austur í Mið-Asíu og N-Afríka. – Eins og grágriður hafa aldrei sést jafnmargir flekkugrípar á einu ári. Allir sáust í síðari hluta september og einn fannst dauður skömmu síðar. – 28.-29. mynd.

Árn: Hlíðarendi í Ölfusi, 23.9. (YK).

Gull: Vogar á Vatnsleysuströnd, 24.9. (Gð, SR, YK).

Rang: Núpur undir Eyjafjöllum, 29.9. (GðH, GP, HG, YK).

A-Skaft: Brunnhóll á Mýrum, 15.9. (BA, BB). – Hof í

Öraefum, 28.9. (BB). – Reynivellir í Suðursveit, tveir 29.9. (BA). – Miðsker í Nesjum, 30.9. (BA, GðH, GP, HG, YK). – Kvísker í Öraefum, fd 11.10. (Sigurður Björnsson).

N-Þing: Kópasker, 30.9. (GÖB, Þð).

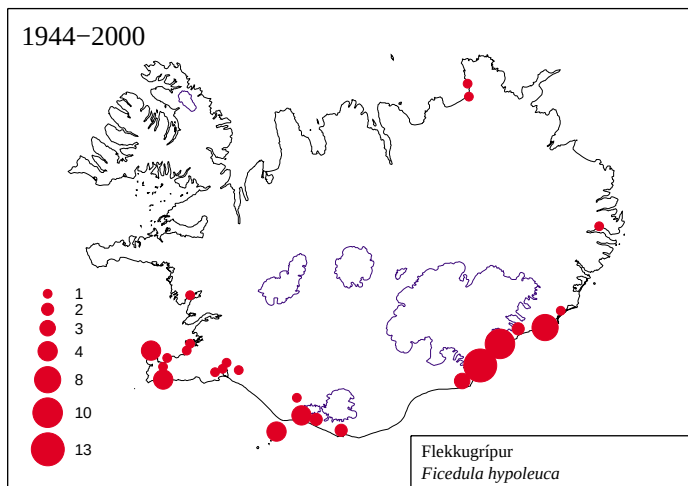
Dvergkráka *Corvus monedula* (93,163,0)

Evrópa, NV-Afríka og V-Asía. – Engin ný dvergkráka fannst á árinu. Enn unír Mývatnsfuglinn hag sínum vel þar norður frá, þótt hann hafi farið á flakk niður í Aðaldal.

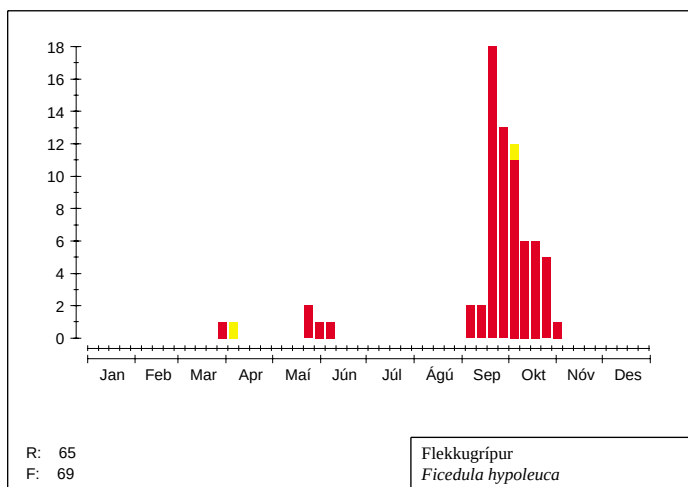
S-Þing: Grímshús í Aðaldal, 13.1. (GH ofl), sama og í Mývatnssveit. – Vogar í Mývatnssveit, 14.1.-23.8. (Hjördís Albertsdóttir ofl), sást fyrst 1992.

Gráspör *Passer domesticus* (16,6,0)

Upphafleg heimkynni í Evrópu og N-Afríku, en verpur nú víða um heim vegna flutninga af

28. mynd. Fundarstaðir og fjöldi flekkugrípa *Ficedula hypoleuca* á Íslandi til og með 2000. – Location and number of records of Pied Flycatcher *Ficedula hypoleuca* in Iceland up to and including 2000.

29. mynd. Fjöldi flekkugrípa á Íslandi eftir vikum til og með 2000. Rauðu súlurnar sýna hvenær fuglarnir finnast, en þær gulu athuganir eftir fyrstu vikuna. – Weekly distribution of records of Pied Flycatcher in Iceland up to and including 2000. Red columns show the week of discovery and the yellow columns all observations after the first week (for birds that are seen more than one week).

30. mynd. Barrfinka *Carduelis spinus*, kvenfugl. Jaðar í Suðursveit, 30. september 2000. – Yann Kolbeinsson.

mannavöldum. – Gráspörvar hafa orpið á Hofi á hverju ári síðan 1985.

A-Skaft: Hof í Öraefum, varpið með sama hætti og fyrri ár (ýmsir). – Svínafell í Öraefum, sjö í byrjun okt (Jóhann Þorsteinsson), komu sennilega frá Hofi.

Græningi *Vireo olivaceus* (3,14,1)

N-Ameríka og norðanverð S-Ameríka. – Græningi er sjaldgæfur flækingur, en er þó algengasti ameríski spörfuglinn hér eins og á Bretlands-eyjum. Einungis þrír sáust fyrir 1995.

Gull: Kiðafell í Kjós, 8.-15.10. □ (Björn Hjaltason).

Bókfinka *Fringilla coelebs* (198,400,79)

Evrópa, N-Afríka og V-Asía. – Þetta er mesti fjöldi af bókfinkum sem hefur sést hérlandis á einu ári, fyrir utan 1980. Flestir fuglarnir komu um haustið og nokkrir dvöldu fram yfir áramót.

Árn: Hveragerði, ♀ 22.10. (YK), fimm 23.10., fjórir ♂ 24.10. (Ríkarður Ríkarðsson). – Selfoss, ♀ 29.10., ♂ 8.11.-31.12. (ÓÓ ofl).

Gull: Vogar á Vatnsleysuströnd, 7.10. (GH).

S-Múl: Neskaupstaður, ♀ 6.10. (Daniel Bergmann). – Eskifjörður, tveir ♂ 22.12. til 2001 (Auður Valdimarsdóttir).

Rang: Seljaland undir Eyjafjöllum, ♂ 26.3. (YK), 29.9. (GP, GP, YK), þrír ♂ og þrír ♀ 29.10. (EBR, GP, GP, HÓ, YK). – Núpur undir Eyjafjöllum, 22.9. (GP, HG, StB, YK). – Hvolsvöllur, ♂ 23.9. (HÓ). – Tumastaðir í Fljótshlíð, ♂ 9.-17.10. (HÓ). – Múlakot í Fljótshlíð, þrír ♂ og tveir ♀ 12.11., 25.11. (HÓ).

Rvík: Lynghagi, ♂ 21.-22.10. (ÓKN). – Elliðaárdalur, ♀ 11.-13.11. (María G. Hafsteinsdóttir, KM). – Laugar-dalur, tveir ♂ og ógr 28.11., ♂ 3.12. (Sigurður Blöndal ofl), þrír ♂, ♀ og ógr 5.12., fjórar 31.12. (María G. Hafsteinsdóttir, KM). – Skógræktin í Fossvogi, tveir ♀ 25.-30.12. (KM ofl).

A-Skaft: Höfn, ♂ 1.4. (BB, Þórir Snorrason), 4.10., ♂ 31.10., ♂ 6.-24.12., annar að auki 7.-24.12. og sá þriðji 24.12., ♀ 22.-24.12. (BB ofl). – Kvísker í Öraefum, 16.9. (HB), ♀ 10.10. (BA, BB, HB), ♀ 19.-20.10., ♂ 23.11. (HB ofl). – Kálfafellsstaður í Suður-

Fjöldi fuglategunda í árslok 2000
The Icelandic list at end of 2000

Flokkur A – Category A :	336
Flokkur B – Category B :	9
Flokkur C – Category C :	3
Samtals – Total :	348
Flokkur D – Category D :	3
Flokkur E – Category E :	2

svetit, ♂ 26.-30.9. (BA, BB ofl), 10.10. (BB), ♂ 29.10. (BA, BB). – *Skálafell í Suðursveit*, ♂ 26.-28.9. (BA, BB). – *Smyrlabjörg í Suðursveit*, ♂ 26.9. (BA, BB, SÆ). – *Miðsker í Nesjum*, ♂ 30.9. (BA, GÐH, GP, HG, YK). – *Nesjahverfi í Nesjum*, ♀ 30.9. (GÐH, YK). – *Svínafell í Örafum*, ♂ 30.9. (GÐH, GP, HG, YK). – *Reynivellir í Suðursveit*, ♀ 4.10. (BA), ♂ 10.10. (BA, BB), ♂ 5.11., ♀ 22.12. (BA). – *Borgir í Nesjum*, tveir ♀ 10.10. (BA, BB), þrír ♂ og tveir ♀ 14.10. (BA). – *Brunnhóll á Mýrum*, ♂ 14.10. (BA). – *Hof í Örafum*, ♂ og ógr 21.10. (EBR, YK).
V-Skaft: *Sólheimahjáleiga í Mýrdal*, 22.-29.9. (GÐH, HG, StB, YK ofl). – *Vík í Mýrdal*, 28.9. (BB), fjórar 5.10. (Dániel Bergmann, JÓH). – *Brekkur í Mýrdal*, ♂ 21.10. (EBR, YK). – *Kálfafell í Fljótshverfi*, ♀ 21.10. (EBR, YK).

Vestm: *Heimaey*, tveir ♂ 12.-16.10. (Viktor Sigurjónsson).

N-Þing: *Raufarhöfn*, ♂ 29.9. (GH).

S-Þing: *Húsavík*, ♀ 2.10., ♀ 9.-17.11., tveir ♀ 18.11. til 2001, ♂ 11.10., tveir ♂ 12.10. til 2001 (GH ofl).

Á sjó: *Út af Hásum í Suðursveit*, ♀ 25.9. □ (Ólafur Jónsson), náðist, sleppt á Höfn sama dag.

Fjallafinka *Fringilla montifringilla* (920,1058,16)

N- og NA-Evrópa og norðanverð Asía til Kyrrahafs. – Öfugt við bókfinkur sáust óvenju fáar fjallafinkur. Fáeinar komu um vorið og nokkrar um haustið.

Gull: *Vogar á Vatnsleysuströnd*, tvær 7.10. (EBR, GH, Gþ, YK). – *Kiðafell í Kjós*, 21.10. (Björn Hjaltason).

N-Múl: *Unaós í Hjaltastaðapinghá*, 30.10. (Soffía Ingvarsdóttir).

Rang: *Ystiskáli undir Eyjafjöllum*, ♀ 14.10. (EBR, YK).

A-Skaft: *Kvísker í Örafum*, ♂ 30.4.-2.5. (HB), 20.10. (BA, BB). – *Reynivellir í Suðursveit*, ♂ 3.5. (BA). – *Jaðar í Suðursveit*, ♂ 26.9. (BA, BB, SÆ). – *Gerði í Suðursveit*, 29.9. (BA, BB). – *Grænahraun í Nesjum*, ♀ 30.9. (GÐH, GP, HG, YK). – *Kálfellsstaður í Suðursveit*, 30.9. (BA, GÐH, GP, HG, YK). – *Brekka í Lóni*, ♂ 1.10. (BB ofl). – *Stafafell í Lóni*, ♂ 1.10. (BB ofl).

N-Þing: *Ás í Kelduhverfi*, syngjandi ♂ 10.5.-3.6. (AÖS ofl). – *Ásbyrgi í Kelduhverfi*, ♂ 4.6. (GH, YK). – *Akur í Öxarfirði*, ♂ 6.6. (GH). – *Leirhöfn á Melrakkaslétu*, 26.10. (GH).

Barrfinka *Carduelis spinus* (43,160,6)

Slitrótt í Evrópu og Asíu. – Fremur fáar barrfinkur sáust, allar í septemberlok.

Gull: *Þorbjörn í Grindavík*, 24.9. (SR, Gþ, YK).

Rang: *Tumastaðir í Fljótshlíð*, 29.9.-9.10. (HÓ).

A-Skaft: *Horn í Nesjum*, ♂ 22.9. (BB). – *Skálafell í Suðursveit*, ♂ 22.9. (BB). – *Jaðar í Suðursveit*, ♂ og ♀ 30.9. □ (BA, GÐH, GP, HG, YK), 30. mynd.

Krossnefur *Loxia curvirostra* (945,1262,5)

Evrópa, Asía og N-Ameríka. – Annað slagið koma krossnefir í stórum hópum. Að þessu sinni sáust þó aðeins fimm nýir fuglar fyrir utan fuglana í Grímsnesi, Fljótshlíð og Reykjavík sem sáust fyrst 1999.

Árn: *Snæfoksstaðir í Grímsnesi*, ♂ og ♀ 23.1.-16.5., ♂ að auki 5.4. (ÖÖ, Elsa Marisdóttir, Gunnar Tómasson ofl). – *Selfoss*, ♂ og ungf 16.5. (ÖÖ).

S-Múl: *Hallormsstaðarskógur*, ♂ 11.6. (GH, Hjörtur Tryggvason).

Rang: *Tumastaðir í Fljótshlíð*, tveir ♂ og þrír ♀ 7.3., ♂ og ♀ til 13.4. (HÓ).

Rvík: *Kirkjugarðurinn í Fossvogi*, ♂ og ♀ 25.3. (GÐH).

A-Skaft: *Kvísker í Örafum*, 29.8. (HB).

Rósafinka *Carpodacus erythrinus* (13,34,6)

NA-Evrópa og miðbik Asíu til Kyrrahafs. – Rósafinka sást ekki árin 1998 og 1999, en nú fundust hins vegar sex. Aðeins árið 1996 voru þær fleiri. Raufarhafnarfuglinn er sá fyrsti á Norðurlandi.

Rang: *Ásólfsskáli undir Eyjafjöllum*, ungf 29.9. (GÐH, GP, HG, YK).

A-Skaft: *Brunnhóll á Mýrum*, 15.9. (BA, BB). – *Miðsker í Nesjum*, ungf 22.9. (BB). – *Höfn*, ungf 23.9. (BA, BB). – *Kálfellsstaður í Suðursveit*, 23.9. (BA).
N-Þing: *Raufarhöfn*, 10.9. (AÖS, GÖB, GH).

Dómpápi *Pyrrhula pyrrhula* (21,124,0)

Evrópa og Asía. – Aðeins einn dómpápi sást að þessu sinni, en það var fugla frá fyrra ári. Dómpápar eru ekki árvissir og hin háa tala eftir 1979 byggist á 100 fuglum sem sáust 1994-1995.

N-Múl: *Fellabær*, ♂ 3.2. (HWS), sennilega annar þeirra sem sáust skömmu fyrir áramót á Egilsstöðum.

Sportittlingur *Calcarius lapponicus* (109,150,3)

Skandinavía, Íshafslönd Asíu og Ameríku, V- og SA-Grænland. Sjaldgæfur fargestur hér á landi á leið sinni milli Grænlands og Evrópu. – Allir þrír sáust á sama stað um vorið og þar af einn syngjandi karlfugl. Engir fuglar fundust um haustið.

V-Barð: *Látrabjarg*, tveir ♂ og ♀ 26.5. □ (Hugues Dufourmy, Patrick de Harenne, Paul Osterrieth, Frédéric Rochus, Francis Smigielski), annar ♂ söng.

D-tegundir D-category species

Taumgæs *Anser indicus* (3,1,4)

Mið-Asía. – Taumgæsir sem hingað koma eru nær örugglega ættaðar úr andagörðum í V-Evrópu. Fjórar taumgæsir hafa sést hér áður, síðast 1992. Fuglarnir á Mýrum eru taldir þeir sömu og í Hróarstungu.

N-Múl: *Húsey í Hróarstungu*, fjórar 19.5.-6.6. (HWS, Örn Þorleifsson).

A-Skaft: *Borg á Mýrum*, fjórar fullu 12.6. (Sigurður Guðjónsson ofl).

E-tegundir *E-category species*

Svartsvanur *Cygnus atratus* (0,3,1)

Ástralía og Nýja-Sjáland. Fuglar hafa verið fluttir til Evrópu og Kanada, þar sem þeir verpa í skrudgördum. – Fullvíst er að svartsvanir sem hér sjást hafi sloppið úr haldi í Evrópu og eru þeir því settir í E-flokk.

V-Hún: *Miðfjarðarvatn*, 29.10. (Sigríður Lárusdóttir), sennilega sami og á Mýrum.

Mýr: *Akrar á Mýrum*, 3.-14.5. (ÓKN ofl).

ATHUGENDUR – OBSERVERS

A. Hayden, Aðalsteinn Ö. Snæþórsson (AÖS), Ágúst Blöndal, Alistair Crowle, Andy Jones, Anna Flosadóttir, Armas Hill, Arnar Eypórsson, Arnar M. Sigurðsson, Arne Sólmundsson, Árni Einarsson, Arnþór Garðarsson (AG), Ásgeir Magnússon, Ásrún Guðmundsdóttir, Ástríður Pálsdóttir, Atli Marinósson, Atli Vigfússon, Auður Valdimarsdóttir. Benedikt Guðbrandsson, Birgir Þórbjarnarson, Björk Guðjónsdóttir, Björn Arnarson (BA), Björn Hjaltason, Björn Sigfússon, Bragi Björgvinsson, Brynjúlfur Brynjólfsson (BB), Böðvar Þórisson. Christel Pelchen, laire Purdy, Coletta Bülring. D.N. Smith, Daníel Bergmann, Duncan Pridle. Edward B. Rickson (EBR), Einar Jónsson, Einar Sigurðsson, Einar Ó. Þorleifsson (EÓÞ), Eiríkur Þorsteinsson, Elínborg Pálsdóttir, Ellý R. Guðjohnsen, Elsa Marisdóttir, Erling Ólafsson. Francis Smigielski, Frans Silvenius, Frédéric Rochus, Friðrik Jónsson. Gabi Ebenhöf, Gaukur Hjartarson (GH), Gerry Weinberger, Gísli Jónsson, Gróa V. Ingimundardóttir, Grzegorz Lorek, Gudrun Bauer, Guðjón Gamalielsson (GG), Guðmundur Baldursson, Guðmundur Ö. Benediktsson (GÖB), Guðmundur Guðjónsson, Guðmundur A. Guðmundsson, Guðmundur H. Halldórsson, Gunnar Þ. Hallgrímsson (GÞH), Gunnar Steingrímsson, Gunnar Tómasson, Gunnlaugur Pétursson (GP), Gunnlaugur Þráinsson (GÞ). Hafdís S. Roysdóttir, Hálfán Björnsson (HB), Halldór Ásgeirsson, Halldór W. Stefánsson (HWS), Halldóra Ásgeirsdóttir, Hallgrímur Gunnarsson (HG), Haraldur Ólafsson, Haraldur R. Ingvason, Harry Ashcroft, Hartmut Ebenhöf, Hávarður B. Sigurðsson, Helgi Ö. Kristinsson, Hermann Pelchen, Hjalti Stefánsson, Hjördís Albertsdóttir, Hjörtur Tryggvason, Hlynur Óskarsson (HlÓ), Hólmgeir Björnsson, Hólmgrímur Kjartansson, Hrafn Dungal, Hrafn Óskarsson (HÓ), Hrafnkell Helgason, Hreggviður Þorgeirsson, Hugues Dufourmy, Högni Ólafsson, Hörður Kristinsson. Ingi Sigurjónsson (IS), Ingibjörn T. Hafsteinsson, Ingimar Halldórsson, Ingimundur Gíslason, Ingólfur Guðnason, Ívar Krist-

insson. Jóhann Gestsson, Jóhann Óli Hilmarsson (JÓH), Jóhann H. Nielsson, Jóhann Þorsteinsson, Jóhannes Jóhannesson, John S. Barclay, Jón S. Benjamínsson, Jón Grímsson, Jón Á. Hreinsson, Jón H. Jóhannsson, Jón E. Jónsson, Jón Magnússon, Jón Sigurjónsson, Jón Sólmundsson (JS), Jónas Þorgrímsson, Jytte Frimannsson. Kevin Standring, Kjartan R. Gíslason, Kjartan Magnússon (KM), Kristbjörn Egilsson, Kristinn Steinarsson, Kristinn H. Skarphéðinsson, Kristinn Vilhjálmsen, Kristín Guðlaugsdóttir, Kristján Hálfðanarson, Kristján Lillindahl (KL), Kristján E. Þórarinnsson, Kristlaug Pálsdóttir. L. M. Pyke, Lovise Bacon. Már Hallgeirsson, Margarete Ertel, María G. Hafsteinsdóttir, Marian Lewandowski, Mark Purdy, Mats Hjelte. Oddný A. Jóhannsdóttir, Olivier Duriez, Ólafur Einarsson (ÓE), Ólafur K. Nielsen (ÓKN), Ólafur Jónsson, Ólafur Torfason. Páll H. Benediktsson, Páll Hersteinsson, Páll Ingvarsson, Páll Kristjánsson, Páll Stefánsson, Pálmi S. Brynjúlfsson, Patrick de Har-
enne, Paul Osterrieth, Peter Potts, Peter Wiedner, Pétur Bjarnason, Pétur Þorsteinsson (PB). Ragnheiður Gestsdóttir, Ragnhildur Garðarsdóttir, Rainer Ertel, Ríkarður Ríkarðsson, Rúnar Hauksson. Sigfús A. Schopka, Sigmundur Ásgeirsson, Sigmundur Þorsteinsson, Sigríður Lárusdóttir, Sigríður Óskarsdóttir, Sigrún Aspelund, Sigtryggur Jónsson, Sigurberg Kjartansson, Sigurður Björnsson, Sigurður Blöndal, Sigurður Guðjónsson, Sigurður Gunnarsson (SG), Sigurður H. Magnússon, Sigurður Tryggvason, Sigurður Ægisson (SÆ), Sigurgeir Jónasson, Sigurkarl Stefánsson, Sigurveig J. Þorbergsdóttir, Skúli Gunnarsson, Soffía Ingvarsdóttir, Stefán Bjarnason (StB), Stefán Á. Ragnarsson (SR), Stefán Þórðsson, Sverrir Thorstensen, Sýlvía Ingibergsdóttir. Tandri Gauksson, Terry Townshend, Thomas Pless, Thomas Roger, Tim Turner, Tómas G. Gunnarsson (TGG). Vigfús H. Jónsson (VHJ), Vignir Sigurðsson, Viktor Sigurjónsson, Vilhjálmur Jónsson, Vincent Lea. Włodzimierz Meissner. Yann Kolbeinsson (YK). Þórdís Gústavsdóttir, Þórhallur Borgarsson (ÞB), Þórir Snorrason, Þorkell Fjeldsted, Þorkell L. Þórarinnsson (ÞLÞ), Þorlákur Sigurbjörnsson, Þorsteinn Ingólfsson. Örn Óskarsson (ÖÓ), Örn Þorleifsson.

ÞAKKIR

Við viljum þakka Birni Arnarsyni, Brynjúlf Brynjólfssyni, Gauki Hjartarsyni og Jóhanni Óla Hilmarssyni fyrir yfirlestur og góðar ábendingar.

HEIMILDIR

Gunnlaugur Pétursson og Gunnlaugur Þráinsson 1999. Sjaldgæfir fuglar á Íslandi fyrir 1981. – Fjölrit Náttúrufræðistofnunar 37.

Yann Kolbeinsson, Gunnlaugur Þráinsson og Gunnlaugur Pétursson 2003. Sjaldgæfir fuglar á Íslandi 1999. – Bliki 23: 21-49.

SUMMARY

Rare birds in Iceland in 2000

This is the 22nd report of rare birds in Iceland. Altogether 96 rare or vagrant bird species (or subspecies) were recorded in 2000 plus two D- and E-category species. Furthermore, one additional species from 1999 and a few records from previous years are also included. The Icelandic Rarities Committee has accepted all the records.

Rare breeding birds: Goldcrest *Regulus regulus* was found breeding in Iceland for the first time in 1999 after a big influx in autumn 1995. In summer 2000 they bred in Fljótshlíð (S Iceland) and Skorradalur (W Iceland), and singing birds were seen at two other localities. Shelducks *Tadorna tadorna* have bred regularly in Iceland for some years now. A few pairs bred in Borgarfjörður (W Iceland), one pair in Eyjafjörður (N Iceland) and one pair on Melrakkaslétta (NE Iceland) as in 1999. Now they also bred in Norðfjörður (E Iceland). A few pairs of House Sparrows *Passer domesticus* raised young at a farm in Örfæfi (SE Iceland), where they have been present since 1985. In June a female King Eider *Somateria spectabilis* was seen with three ducklings at Höfn (SE Iceland), their father probably a Common Eider *Somateria mollissima*. A few passerine species were found singing in spring and early summer but there was no indication of breeding in any of these cases.

Common vagrants and winter visitors: As usually all records of Grey Heron *Ardea cinerea*, King Eider *Somateria spectabilis*, Common Goldeneye *Bucephala clangula*, Bar-tailed Godwit *Limosa lapponica* and Curlew *Numenius arquata* are included in this report. These species are regular but rare winter visitors. Sooty Shearwaters *Puffinus griseus* were equally as many as in 1995 (the best years ever). Records of this species as well as Pomarine Skua *Stercorarius pomarinus* and Long-tailed Skua *Stercorarius longicaudus* depend highly on observations from ships. This was the fourth best year of Swallow *Hirundo rustica* and the second best for House Martins *Delichon urbica*. Unusually many Lesser Whitethroats *Sylvia curruca*, Garden Warblers *Sylvia borin*, Blackcaps *Sylvia atricapilla* and Willow Warblers *Phylloscopus trochilus* were recorded in autumn 2000. Never before have as many Spotted Flycatchers *Muscicapa striata* and Pied Flycatchers *Ficedula hypoleuca* been recorded in one year. The same can be said about Chaffinch *Fringilla coelebs*, they have never been as many, while Bramblings *Fringilla montifringilla* were rather few.

New species: One new species was recorded in 2000. On 1 May a Great White Egret *Egretta alba* was found at Beruvík on the Snæfellsnes peninsula (W Iceland). It was of the subspecies *alba*.

Rare vagrants: Extreme rarities in 2000 include the second record of Lesser Scaup *Aythya affinis*, the third records of Common Buzzard *Buteo buteo* and Yellow-legged Gull *Larus cachinnans michahellis*, the fourth records of White-winged Scoter *Melanitta fusca deglandi* and Baird's Sandpiper *Calidris bairdii* and the

fifth of Honey Buzzard *Pernis apivorus*. Very rare species include Buff-bellied Pipit *Anthus rubescens* (sixth record), White-winged Black Tern *Chlidonias leucopterus* (seventh to eighth record), Hermit Thrush *Catharus guttatus* (ninth record), Marsh Warbler *Acrocephalus palustris* (ninth record) and Eastern White-fronted Goose *Anser albifrons albifrons* (tenth record). Other rare species with less than 20 records are Steller's Eider *Polysticta stelleri*, Rough-legged Buzzard *Buteo lagopus* (two birds), Peregrine Falcon *Falco peregrinus*, Greenshank *Tringa nebularia*, Bonaparte's Gull *Larus philadelphia*, Yellow Wagtail *Motacilla flava*, Bluethroat *Luscinia svecica* (two birds) and Red-eyed Vireo *Vireo olivaceus*. – Also included in this report is the sixth record of Little Egret *Egretta garzetta* from 1999. – Four Bar-headed Geese *Anser indicus* were seen together (the fifth to eighth birds) and they have been placed in Category D. One Black Swan *Cygnus atratus* was seen during 2000 (the fourth bird) and it has been placed in Category E.

Explanations: The three numbers in parentheses after the name of each species indicate respectively: (1) the total number of birds (individuals) seen in Iceland until 1978, (2) in the period 1979-1999 and (3) in 2000. In a very few cases, the number of birds have not been compiled and is then indicated by a hyphen (-) and for some very common vagrants or winter visitors no figures are given.

The following details are given for each record: (1) county (abbreviated and in bold), (2) locality (in italics), (3) number of birds, if more than one, (4) sex and age, if known, (5) observation date (months are in words if exact date is unknown, and are then abbreviated), (6) observers (in parentheses, some abbreviated).

The following symbols, abbreviations and words are used: ♂ = male, ♀ = female, *par* = pair, *fullo* = adult, *ungf* or *ungur* = immature, *fd* = found dead, *fn* = found newly dead, *fld* = found long dead, □ = photographed (or filmed) and identification confirmed by at least one committee member, ☆ = collected (species identification confirmed with a specimen), *amk* = at least, *ofl* = et al., *um* = about, *tíl* = until, *og nág* = and nearby, *á fyrsta vetri* = first winter, *ársgamall* = first summer, *á öðrum vetri* = second winter, *á öðru sumri* = second summer. Number of birds is given in words, if less or equal to 20 individuals (1 = *einn*, *ein* or *eitt*; 2 = *tveir*, *tvar* or *tví*; 3 = *þrír*, *þrjár* or *þrjú*; 4 = *fjórir*, *fjórar* or *fjögur*; 5 = *fimm*; 6 = *sex*; 7 = *sjö*; 8 = *átta*; 9 = *níu*; 10 = *tíu*; 11 = *ellefu*; 12 = *tólf*, 13 = *þrettán*; 14 = *fjórtán*; 15 = *fimmtán*; 16 = *sextán*; 17 = *sautján*; 18 = *átján*; 19 = *nítján*; 20 = *tuttugu*).

Yann Kolbeinnsson, Sólheimur 30, 104 Reykjavík
(birdingiceland@hotmail.com).

Gunnlaugur Þráinsson, Melbæ 40, 110 Reykjavík
(gusi@centrum.is).

Gunnlaugur Pétursson, Blesugróf 24, 108 Reykjavík
(gpe@vst.is).

Varpárangur hettumáfa í sunnlensku varpi

Fylgst var með varpi hettumáfa í fjögur ár í eyju í Hvítá í Árnessýslu. Stærð varpstofns var metin árlega, hreiður voru talin og fjöldi fleygra unga sem komust upp var áætlaður. Flóð í ánni eiga það til að kaffæra hettumáfsbyggðina, eins og gerðist vorið 1999. Tíðni flóða á varptíma var skoðuð yfir 50 ára tímabil. Þótt færri fuglar lykju varpi, þegar byggðin fór á kaf árið 1999, var varpárangur ekki lakari en hin þrjú árin.

Inngangur

Til að skilja hvað stjórnar stofnum dýra er nauðsynlegt að vita hvert hlutfallið er milli fjölda einstaklinga sem drepast og nýliðunar stofns. Í þessu skyni er m.a. varpárangur fugla mældur. Varpárangur er háður ýmsum umhverfispáttum svo sem fæðuframboði og veðurfari. Mælingar á varpárangri fugla geta því gefið upplýsingar sem eru nauðsynlegar til árangursríkrar stofn- og búsvæðaverndar.

Hettumáfur *Larus ridibundus* (1. mynd) hóf að verpa á Íslandi í byrjun 20. aldar (Bjarni Sæmundsson 1913, Agnar Ingólfsson 1982). Fjölgun og útbreiðsluaukning á Íslandi síðan þá hafa haldist í hendur við stórfellda fjölgun annars staðar í Evrópu. Talið er að loftslagsbreytingar, aukið fæðuframboð og minni dráp hafi valdið fjölguninni (Cramp & Simmons 1983). Hettumáfar verpa í misstórum byggðum í votlendi á

1. mynd. Hettumáfur *Larus ridibundus*. – Daníel Bergmann.

2. mynd. Hettumáfsvarpið í Vörðuskeri, 17. maí 2003. – *The Black-headed Gull colony in present study.* – Daníel Bergmann.

láglandi og hefst varptíminn í maí. Flestir hettumáfar verpa þremur eggjum. Álega tekur um 25 daga og ungar verða fleygir á um það bil einum mánuði.

Fylgst var með varpi hettumáfa í fjögur ár, 1998-2001, við sérkennilegar aðstæður sem þó eru nokkuð algengar á Íslandi. Byggðin er í eyju í jökulá sem gerir að verkum að bæði rigning annars vegar og jökulbráð (vegna sólar og hita) hins vegar valda flóðum í ánni og hafa áhrif á varp-árangur. Stærð varpstofns var metin árlega, fjöldi hreiðra var talinn og fjöldi fleygra unga sem komust upp var metinn.

Athugunarsvæði

Hettumáfavarpið sem fylgst var með er í lítilli eyju í Hvítá í Árnessýslu um 150 m ofan við brúna við Iðu (2. mynd). Eyjan nefnist Vörðusker (64°06'N, 20°30'V). Vörðusker er kúpt og því fer stærð þess eftir vatnsstöðu en er líklega nálægt 100m² að jafnaði. Vörðusker er grýtt en grasi gróið að mestu með víðiplöntum *Salix* spp. á stangli. Fyrst varð vart við hettumáfavarp í Vörðuskeri 1988 (óbirt gögn).

Aðferðir

Það kann að þykja einkennilegt að stunda rannsóknir í fuglavarpi sem aldrei er heimsótt. Það var þó gert í þessari rannsókn. Hreiður hettumáfa eru oftast uppbyggðir hraukar úr gróðurleifum sem standa upp úr nánasta umhverfi. Því má telja slík hreiður af talsverðu færi. Ekki spillir fyrir að iðulega situr hettumáfur efst á hrauknum sem gerir hreiðrið enn meira áberandi. Máfsungar halda sig yfirleitt í grennd við vörpin þangað sem þeim er færð fæða uns þeir verða sæmilega fleygir (Agnar Ingólfsson 1982). Áður en þeir yfirgefa vörpin flögga þeir um ef þeir verða fyrir styggð og má áætla lágmarksfjölda fleygra unga af nokkurri nákvæmni. Með því að telja fugla í varpbúningi fæst mat á stærð varpstofns, með því að telja hreiður fæst hlutfall fugla sem verpa og með því að telja fleyga unga má áætla varpárangur (miðað við varpstofn eða fjölda hreiðra). Þessari aðferð til að meta varpárangur var lýst af Craik (2000) og er hún talin hentug fyrir smærri byggðir. Craik (2000) gerði ekki ráð fyrir að hreiður væru talin en í

tilfelli hettumáfa er tiltölulega auðvelt að bæta því við. Sú útfærsla var notuð hér og er varpstofn og varpárangur miðaður við fjölda hreiðra. Með þessari aðferð er ekki hægt að setja öryggismörk sem hafa lífræðilega merkingu á varpárangursmat. Kostur er hér að truflun er haldið í lágmarki.

Rannsóknir hófust þegar liðið var á varptíma 1998. Það ár var varpstofn ekki metinn fyrri hluta máí meðan fjöldi máfa er mestur en hreiður voru talin eftir miðjan máí og fleygir ungar voru taldir að áliðnum varptíma í byrjun júlí. Talningar fóru fram frá byrjun máí hvert ár frá 1999 til 2001 þar til ungar voru flognir. Talið var með fjarsjá (30x) ofan af brúnni við Iðu og af hólum í kring til að tryggja að allir máfar, hreiður og ungar sæust. Oftast var varpið talið úr fleiri en einni átt í sömu talningu. Að jafnaði var talið tvisvar í viku. Til að fá fleyga unga á loft stóð athugandi á brúnni við Iðu eða nálægum hólum (um 150-200 m frá varpinu) og lét illa en sú truflun dugði til að reka bæði fullorðna og unga hettumáfa á flug.

Stærð varpstofns var fengin með því að margfalda hámarksfjölda hreiðra fyrir hluta máí með tveimur. Gert var ráð fyrir að tveir máfar, hvor af sínu kyni, hafi verið um hvert hreiður. Hvert ár sáust fáeinir fuglar í varpinu sem ekki voru í fullum varpbúningi. Þessir fuglar voru líklega ókynþroska ungfuglar og ekki taldir til varpfugla.

Varpárangur er skoðaður á tvennan hátt. Annars vegar sem fjöldi fleygra unga á varppar (pör sem reyndu varp í máí). Hins vegar sem fjöldi fleygra unga á hreiður sem líklegt var að ungar hefðu klakist úr. Þetta er gert vegna þess að varpið flæðir stundum og aðeins hluti máfanna verpur aftur. Varpárangurinn má því skoða bæði með tilliti til allra máfa sem urpu það árið og líka m.t.t. þeirra sem lögðu í að verpa aftur eftir að flæddi.

Gögn um vatnshæð í Hvítá fengust frá Vatnamælingum Orkustofnunar (Orkustofnun, Vatnamælingar 2001). Sá vatns-

hæðarmælir sem næstur er varpinu er mælir nr. 87 í Hvítá við Gullfoss en hann er um 40 km ofan við varpið ef ánni er fylgt. Með því að skrásetja tíma flóða í varpinu má nota vatnshæðina við mælinn sem ávita á vatnshæð við varpið þar sem að gera má ráð fyrir að sterk fylgni sé þar á milli. Varpárangur og tímasetning varps er skoðuð í samhengi við vatnssveiflur í Hvítá.

Niðurstöður

Varpstofn

Stærð varpstofns í máí á hverju ári var milli 48 og 68 fuglar. Meðalfjöldi hreiðra í upphafi varptíma var $29 \pm 4,1$ staðalfrávik. Aldrei sást herra hlutfall af varpstofni í einni talningu en tæp 80% (1. tafla).

Varpárangur

Meðalfjöldi hreiðra sem egg klóktust úr 1998-2001 var $26 \pm 6,7$ staðalfrávik. Ungar voru yfirleitt orðnir fleygir um mánaðamótin júní-júlí nema 1999 þegar varpið flæddi og varpi seinkaði um hálfan mánuð (2. tafla). Meðalfjöldi fleygra unga á varppar var $0,58 \pm 0,096$. Meðalfjöldi unga á hreiður sem egg klóktust úr var nokkru hærri eða $1,3 \pm 0,54$.

Þau fjögur ár sem rannsóknin náði til flæddi varpið einungis sumarið 1999. Fyrst flæddi allt varpið 16.-17. maí og svo fóru sex hreiður í kaf 12. júní (3. mynd). Líklegt er að einhver (líklega mjög fá) hreiður hafi misfarist af öðrum örsökum en aðferðin sem notuð var hér nemur slíkt ekki þar sem að hreiður eru talin þó að egg séu ekki í þeim eða fuglar hætta að liggja á. Þegar varpið flæddi í fyrri skiptið voru flestir fuglanna búnir að liggja á í um viku. Um 73% þeirra urpu strax aftur. Þá tvo daga sem varpið var í kafi voru hettumáfar á árbakkanum og eyrum í nágreininu, yfirleitt tveir og tveir saman, og voru makanir tíðar (óbirt gögn). Líklegt er að þetta hafi verið fuglarnir úr Vörðuskeri að bíða eftir öðru tækifæri því langt er í næsta hettumáfsvarp. Fuglar af þeim sex hreiðrum sem flæddu í seinna skiptið urpu líklega ekki aftur. Á tveimur hreiðranna héldu fuglar þó áfram að liggja á eftir að þau komu úr kafi.

1. tafla. Stærð varpstofns hettumáfa og fjöldi hreiðra í Vörðuskeri 1998-2001. – *Size of the breeding population of Black-headed Gulls and number of nests in Vörðusker 1998-2001.*

Ár Year	Dagsetning Date	Hreiður ¹ Nests	Varpstofn ² Breeding pop.	Hlutfall séð ³ Proportion seen
1998	17. maí	28	56	-
1999	15. maí	28	56	0,79
2000	22. maí	24	48	0,73
2001	23. maí	34	68	0,72
Meðaltal – Mean		28,5	57,0	0,75
Staðalfrávik – S.D.		4,12	8,25	0,04

¹ Hámarksfjöldi hreiðra í einni talningu. – *Maximum number of nests in a single visit.*

² Áætlaður varpstofn (hreiður x 2). – *Estimated size of breeding population (nests x 2).*

³ Hámarkshlutfall af varpstofni sem sást í einni talningu. Fuglar voru ekki taldir í maí 1998 heldur aðeins hreiður. – *Maximum proportion of estimated breeding population recorded in a single visit. Birds were not counted in May 1998.*

Umræður

Mat á aðferðum og truflun í máfavörpum

Flestar aðferðir sem notaðar hafa verið til að meta ungaframleiðslu í máfavörpum byggja á að sýni af ungum er merkt á einhvern hátt og hlutfall merktra er svo skoðað í seinni heimsóknnum (Walsh o.fl. 1995). Þetta krefst a.m.k. tveggja heimsókna í vörpin. Máfabyggðir eru viðkvæmar og heimsóknir þegar ungar eru farnir að stálpast geta fælt unga út á ótrygg svæði og eins eru þeir oft tuktaðir illa til ef þeir þvælast inn á óðul nágrannapara. Mörg

dæmi eru um að menn hafi farið inn í máfavörp með slæmum afleiðingum fyrir varpárangur (t.d. Beretzk 1956, Patterson & Tinbergen 1961, Gillett o.fl. 1975, Robert & Ralph 1975, Fetterholf 1983, Bergman 1986). Það er því kostur að þurfa ekki að fara í vörpin á ungatíma líkt og hér. Þessa aðferð er líklega auðvelt að nota í mörgum íslenskum máfavörpum og með þessu móti má safna upplýsingum um varpárangur á fljótlegan hátt. Sem dæmi um hve miklu má afkasta, þá lýsir Craik (2000) því að einn rannsóknarmaður, stundum með aðstoðarmann, lagði mat á varpárangur í 141

2. tafla. Varpárangur hettumáfa í Vörðuskeri 1998-2001. Fjöldi hreiðra sem ungar klóktust úr og fjöldi fleygra unga. – *Breeding success of Black-headed Gulls in Vörðusker 1998-2001. Number of successful nests and fledged chicks.*

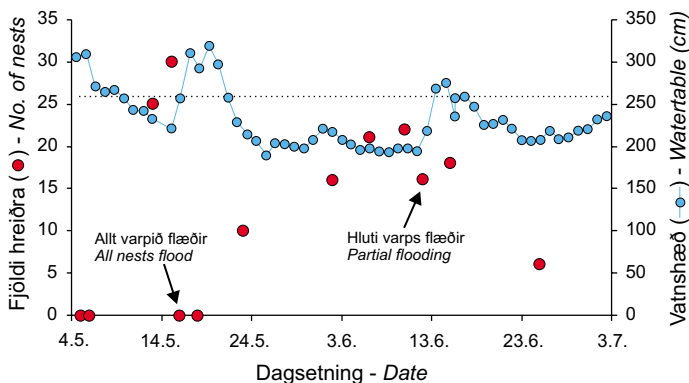
Ár Year	Hreiður ¹ Nests	Fjöldi fleygra unga Number of fledged chicks	Dags. ² Date	Ungar á varppar Chicks per breeding pair	Ungar á hreiður ³ Chicks per successful nest
1998	28	31	2. júlí	0,6	1,1
1999	18	38	19. júlí	0,7	2,1
2000	24	22	29. júní	0,5	0,9
2001	34	37	6. júlí	0,5	1,1
Meðaltal – Mean		32,0		0,58	1,3
Staðalfrávik – S.D.		7,35		0,096	0,54

¹ Fjöldi hreiðra sem ungar klóktust úr. – *Successful nests.*

² Dagsetning ungatalningar. – *Date of chick count.*

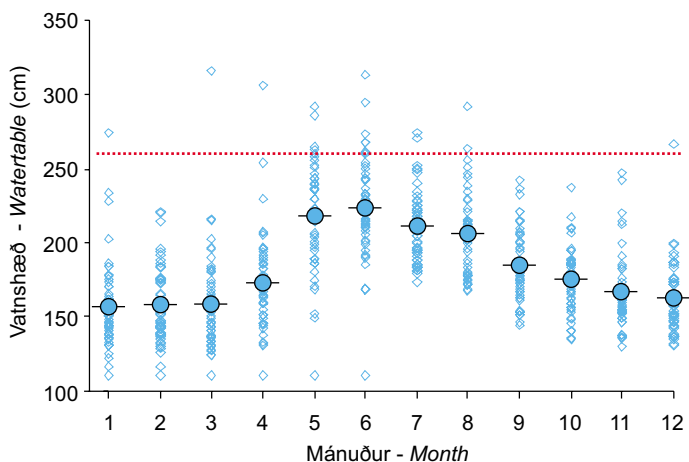
³ Ungar á hreiður sem ungar klóktust úr. – *Chicks per successful nest.*

3. mynd. Fjöldi hreiðra í Vörðuskeri 1999. Sjá má tímasetningu fyrsta varps og endurvarps eftir flód. Hreiður undir vatni eru ekki talin með. Bláa línan sýnir vatnshæð í Hvítá á mæli nr. 87 við Gullfoss (Gögn frá Vatnamælingum Orkustofnunar) en toppar í vatnshæð valda flóðum í varpinu. – *Number of nests in Vörðusker 1999 showing timing of first and second breeding attempts. The blue line shows the height of water table in river Hvítá on watermonitor nr. 87 by Gullfoss but peaks in water-level cause flooding in the Vörðusker colony.*

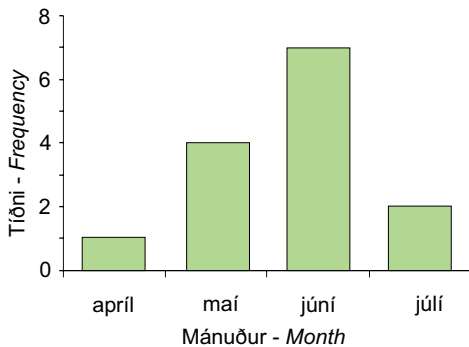
byggð fjögurra máfategunda á 81 svæði á sama varptímabilinu. Mat á ungaframleiðslu ætti að vera fastur liður í vöktunarrannsóknnum á fuglum þar sem því verður komið við. Of lítið er gert af því að vakta fuglastofna á Íslandi en vöktun er eitt helsta tól farsællrar náttúruverndar. Gera verður ráð fyrir að úr þessu verði bætt í framtíðinni og þá einnig fylgst reglulega með máfstofnum. Aðferðin sem hér var prófuð ætti að geta nýst þrýðilega í þessu skyni enda ódýr og einföld.

4. mynd. Mánaðarhámark vatnshæðar (opnir tíglar) í Hvítá fyrir 1950-2001 (á mæli nr. 87). Bláu punktar sýna meðaltal hvers mánaðar fyrir þetta tímabil. Rauða línan sýnir þá vatnshæð þar sem varpið byrjar að flæða. Allt varpið fer á kaf þegar vatnshæð er 274-300 cm. – *Monthly peaks of watertable (open symbols) in river Hvítá from 1950-2001 (with reference to meter no. 87). The blue dots show the averages for each month. The red line shows the waterlevel where the colony starts flooding. The whole colony is submerged when the watertable reaches 274-300 cm.*

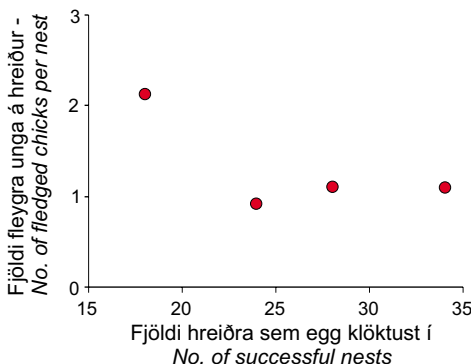
Varpárangur og áhrif vatnsborðsbreytinga

Hettumáfar í Vörðuskeri byrja að verpa í byrjun maí og er hámarksfjöldi hreiðra náð um miðjan mánuðinn (3. mynd). Þegar tímasetningar flóða 1999 (eina árið sem flæddi) eru bornar saman við vatnshæð á

5. mynd. Fjöldi ára á tímabilinu 1950-2001 þegar mánaðarhámark vatnshæðar náði 260 cm marki á mæli nr. 87 við Gullfoss. Varpið í Vörðuskeri byrjar að flæða við þetta mark. – Number of years in the period 1950-2001, when watertable reached 260 cm level on meter no. 87. The colony starts flooding at this level.

mæli við Gullfoss má sjá að mælirinn sýnir um 260 cm þegar varpið byrjar að flæða og allt varpið hefur flætt þegar mælirinn sýnir 275-300 cm. Þessi mörk eru ekki alveg skýr því augnabliksgildi á mælinum voru ekki á mæld á sama tíma og athuganir í varpinu fóru fram. Á 4. mynd má sjá mánaðarhámarks mörk vatnshæðar við Gullfoss í Hvítá 1950-2001. Meðalvatnshæð hækkar hratt í maí, nokkuð í júní en lækkar svo í

6. mynd. Fjöldi fleygra unga á hreiður sem ungar klöktust úr á móti fjölda hreiðra. – Number of fledglings per successful nests as a function of successful nests.

júlí. Miðað við þetta ættu hettumáfar að reyna að verpa eins snemma og mögulegt er því líkurnar á að varpið flæði aukast þegar líður á varptímenn. Líkurnar virðast samt fremur litlar og vatnshæð í maí hefur aðeins fjórum sinnum verið nægileg á tímabilinu 1950-2001 til að hafa áhrif á varpið og vatnshæð í júní sjö sinnum (5. mynd). Þó ber að geta þess að vatnshæð er mæld mun ofar í ánni og líklegt að einhver munur sé á vatnshæðarbreytingum niður eftir ánni, vegna innstreymis úr þverám.

Fjöldi unga á hreiður sem egg klöktust úr var nokkuð svipaður öll árin nema 1999 þegar varpið flæddi. Þá komust mun fleiri ungar upp úr þeim hreiðrum þar sem ungar klöktust á annað borð úr eggjum (6. mynd). Þetta er ef til vill vísbending um að lægri þéttleiki hreiðra hafi jákvæð áhrif á varpárangur en mun meiri gögn eru nauðsynleg ef skoða á þetta samband betur. Ef þetta er hinsvegar reyndin er ekki ólíklegt að þéttleikaháð áhrif geti dempað áhrif flóða á varpárangur að einhverju leyti. Algengar ástæður fyrir þéttleikaháðum áhrifum í máfabygðum eru gagnkvæm truflun, samkeppni um auðlindir (oft fæðu), og unga-dráp þegar ungar þvælast inn á yfirráðasvæði nágranna (Cramp & Simmons 1983). Annar möguleiki er að máfarnir sem urpu aftur hafi verið þeir sem hefðu hvort eð er komið upp fleiri ungum.

Lífslíkur fullorðinna máfa, þ.m.t. hettumáfa, eru yfirleitt háar eða um 90% á ári (t.d. Wanless o.fl. 1996, Prevot-Julliard o.fl. 1998). Stofnar svo langlífra fugla eru yfirleitt mun næmari fyrir breytingum á lífslíkum varpfugla en sveiflum í ungaframleiðslu. Í þessari rannsókn kom hver varpfugl að meðaltali upp 0,29 fleygum ungum, eða 0,58 ungar á par. Miðað við 90% lífslíkur fullorðinna fugla og að ungfuglar fari að verpa tveggja ára þurfa lífslíkur unganna aðeins að vera um 60% að meðaltali þessi tvö ár til að fylla upp í skörðin. Með þeim fyrirvara að athugunin hefur staðið yfir í of skamman tíma til að nema langtímabreytingar er líklegt að flóð í Hvítá hafi lítið að segja fyrir varpið í

Vörðuskeri við núverandi aðstæður (sjá 3. og 5. mynd).

Vatnshæð í jökulám ræðst annars vegar af úrkomu en hins vegar af sólbráð á jöklum. Því eru loftslagsbreytingar líklegri til að hafa meiri áhrif á vatnsborð í jökulám en í öðrum ám þar sem vatnsstaða ræðst mest af úrkomu. Forvitnilegt verður að sjá hvernig fuglastofnum sem nýta sér þetta búsvæði til varps reiðir af í framtíðinni.

ÞAKKIR

Gögn um vatnshæð í Hvítá voru fengin frá Vatnamælingum Orkustofnunar. Guðmundur A. Guðmundsson og Ævar Petersen lásu yfir handrit að þessum pistli og gerðu gagnlegar athugasemdir. Þá fá Gunnar Tómasson, Elsa Marisdóttir og Linda Rós Sigurbjörnsdóttir bestu þakkir fyrir aðstoð við útvinnu.

HEIMILDIR

- Agnar Ingólfsson 1982. Máfar, kjóar og skúmar. – Rit Landverndar 8: 61-76.
- Berezak, P. 1956. Mortality of juveniles in disturbed gull colonies. – *Aquila* 63: 341-342.
- Bergman, G. 1986. Feeding habits, accommodation to man, breeding success and aspects of coloniality in the common gull. – *Ornis Fenn.* 63: 65-78.
- Bjarni Sæmundsson 1913. Hettumáfurinn. – *Suðurland* 3 (44): 192-193.
- Craik, J.C.A. 2000. A simple and rapid method of estimating gull productivity. – *Bird Study* 47: 113-116.
- Cramp, S. & K.E.L. Simmons (ritstj.) 1983. Handbook of the birds of Europe, the Middle East and North Africa: the birds of the Western Palearctic. Volume III. Waders to Gulls. – Oxford University Press, Oxford.
- Fetterhoff, P.M. 1983. Effects of investigator activity on ring-billed gull behaviour and reproductive performance. – *Wilson Bull.* 95: 23-41.
- Gillett, W.H., J.L. Hayward & J.F. Stout 1975. Effects of human activity on egg and chick mortality in a glaucous-winged gull colony. – *Condor* 77: 492-495.
- Orkustofnun, Vatnamælingar 2001. Gagnabanki Vatnamælinga, afgreiðsla nr. 2001/32.
- Patterson, I.J. & N. Tinbergen 1961. Ringing in seabird colonies. – *Ringers Bull.* 1: 10-11.
- Prevot-Julliard, A.C., J.D. Lebreton & R. Pradel 1998. Re-evaluation of adult survival of Black-headed Gulls (*Larus ridibundus*) in the presence of recapture heterogeneity. – *Auk* 115: 85-95.
- Robert, H.C. & C.J. Ralph 1975. Effects of human disturbance on the breeding success of gulls. – *Condor* 77: 495-499.
- Walsh, P.M., D.J. Halley, M.P. Harris, A. del Nevo,

- I.M.W. Sim & M.L. Tasker 1995. Seabird monitoring handbook for Britain and Ireland. – JNCC/RSPB/ITE/Seabird Group, Peterborough.
- Wanless, S., M.P. Harris, J. Calladine & P. Rothery 1996. Modelling responses of herring gull and lesser black-backed gull populations to reduction of reproductive output: Implications for control measures. – *Journal of Applied Ecology* 33: 1420-1432.

SUMMARY

Breeding success of Black-headed Gulls in a colony in S-Iceland

A breeding colony of Black-headed Gulls *Larus ridibundus* was monitored from 1998 to 2001. The colony is in a small island in the glacial river Hvítá in Árnessýsla 64°06'N, 20°30'W). The breeding population was 48-68 birds per year. The maximum proportion of the breeding birds present in the colony in a single visit was between 70-80% each year of the study (Table 1). The onset of breeding was in early May and chicks fledged in late June-early July, except in 1999 when fledging was delayed for two weeks because of flooding. Breeding pairs fledged on average 0.58 chicks per year ± 0.096 S.D. Average number of fledglings per successful nest was however 1.3 chicks ± 0.54 S.D (Table 2).

The colony flooded on 16 May 1999 (Fig. 3). All nests were destroyed but 73% of the gulls had bred again within 25 days of flooding. The probability of flooding increases as the season progresses but is however low (three floods in May and seven in June in the period 1950-2001; Figs. 4 and 5) and flooding seems unlikely to limit the production on a long term basis. Breeding success per successful pair increased almost 50%, compared to other years, when breeding density was reduced by 34% following flooding in 1999 (Fig. 6). This might suggest that density dependence could play a role in limiting breeding success in the colony or that the birds that bred again were the generally more successful ones. Much more data is however needed to establish this relationship. Height of watertable in glacial rivers changes both with rainfall and sunmelt on the source glaciers. It is therefore likely to be more subject to climate change than watertable in other rivers where rainfall is most important. Glacial rivers are widespread in Iceland and in many other countries at high latitudes. Large numbers of birds of different species are likely to breed in islands in glacial rivers. Their distribution and abundance in this poorly studied environment will change with climate in an unforeseen manner.

Tómas Grétar Gunnarsson. Asparlundi, Laugarási, 801 Selfoss. Nýtt pósthfang / Present address: School of Biological Sciences, University of East Anglia, Norwich, NR4 7TJ, England. (t.gunnarsson@uea.ac.uk).

1. mynd. Lómur á tjörn í friðlandinu í Flóa. – Daníel Bergmann.

Friðlandið í Flóa

Með austurbakka Ölfusár liggur friðland Fuglaverndarfélags Íslands og Árborgar. Flæðiengjar og tjarnir setja svip á svæðið, sem er um 5 km². Fuglaverndarfélagið hefur staðið fyrir endurheimt á framræstu votlendi í friðlandinu og hefur það orðið til þess að fuglum hefur fjölgað á svæðinu.

Votlendisfuglar einkenna friðlandið og eru bein tengsl við nálæg fuglarík svæði eins og fjöruna, Ölfusárós og Ölfusforir. Fuglalífið er sérstaklega auðugt og tegundaríkt á varptíma.

Af andfuglum verpur álf (3-4 hjón), grágæs (tugir), stokkönd, rauðhöfðaönd, urtönd, dugg-

önd, skúfönd og toppönd. Grafandarhreiður hefur fundist og gargundur og skeiðendur sjást á varptíma, en þessar endur eru allar sjaldgæfar hér á landi. Töluvert æðarvarp er í Kaldaðarneseyjum í Ölfusá, undan Flóagaflsengjum. Lómur verpur víða við tjarnir og í eyjunum. Hettumáfs- og kríuvörp eru á nokkrum stöðum og sækjast endur og mófuglar eftir að verpa í þeim. Stöku kjói, sílamáfur og svartbakur verpa í landinu.

Þeir fuglar sem setja mestan svip á votlendið eru mófuglamir. Þær tegundir sem verpa í mýrunum eru lóupræll, spói, jaðrakan, hrossagaukur, óðinshani og þúfuttlingur. Heiðlóur verpa á þurrari stöðum. Þéttleiki verpanði lóupræla hefur hvergi mælt meiri hér á landi og á Flóagaflsengjum og sama má segja um jaðrakan við Kaldaðarnesflugvöll. Þéttleiki óðinshana er og óvenjumikill.

Á fartíma vor og haust ber mest á grágæs og blesgæs, öndum eins og rauðhöfða og skúfönd, ýmsum vaðfuglum eins og hrossagauki, svo og steindepli. Af flækningum sem sést hafa í friðlandinu má nefna rúkraga, korpönd og hvinönd.

Fuglaverndarfélagið hefur staðið reglulega fyrir fuglaskoðun í friðlandinu, nú síðast þann 1. júní. Í náinni framtíð er áætlað að koma upp fuglaskoðunarskýli á svæðinu og auðvelda aðgengi um votlendið með stikuðum göngustígum og brúm. Hægt er að fræðast meira um friðlandið á vef Fuglaverndarfélagsins, www.fuglavernd.is. – Stjórn Fuglaverndarfélagsins.

2. mynd. Fuglaskoðun í friðlandinu. – Daníel Bergmann.

Kornhæna á Húsavík

Sú hefð hefur skapast að birta greinar í *Blika* um tegundir fugla sem sjást hér í fyrsta sinn. Kornhæna er ein þeirra fjögurra tegunda sem bættust á íslenska listann árið 1998 og fannst hún á Húsavík seint í október. Kornhæna er evrópskur hænsnfugl af fashanaætt og ólíkt mörgum skyldum tegundum er hún farfugl.

Atvik

Á hádegi þann 23. október 1998 var undirritaður á ferð um hafnarsvæðið á Húsavík ásamt nokkrum vinnufélögum að athuga ölduhreyfingar innan hafnarinnar. Um nóttina hafði sjór gengið á land á hafnarsvæðinu vegna hvassviðris í kjölfar óvenju djúprar lægðar sem fór norður Noregshaf. Enn var hvassviðri og talsverð snjóköma. Sáum við þá lítinn fugl skjólast undir bát sem stóð á hafnaruppfyllingu. Af háttarlagi fuglsins datt mér helst hug að um rellu (*Rallidae*) væri að ræða. Sjónauka-laus gat ég ekki greint fuglinn með neinni vissu og þar sem ég taldi ósennilegt að ég

fyndi hann aftur eftir að hafa náð í sjónauka og myndavél ákvað ég að freista þess að safna honum. Fuglinn var aðframkominn af þreytu og náðist hann því auðveldlega. Hann reyndist vera kornhæna *Coturnix coturnix* (1. mynd). Þetta var í fyrsta sinn sem tegundin sést hérlandis (Yann Kolbeinsson o.fl. 2000).

Fundarstaður fuglsins vekur upp spurningar um möguleikann á því að hann hafi borist með skipi til landsins. Lítið var um skipakomur til Húsavíkurhafnar dagana áður en fuglinn fannst. Rannsóknarskipið Bjarni Sæmundsson lagði að bryggju þann 18.

1. mynd. Fullorðinn kvenfugl kornhænu. Myndin er tekin í Ísrael í apríl. – Göran Ekström.

október og hafði þá verið innan íslenskrar lögsögu úti fyrir norðurlandi í nokkra daga. Eftir það komu engin skip langt að til Húsavíkurhafnar fyrr en eftir að fuglinn fannst. Það virðist því ólíklegt að hann hafi borist hingað með skipi. Hamur fuglsins er varðveittur á Náttúrufræðistofnun Íslands.

Síðar um daginn skoðaði ég mig um á Húsavík í hríðarbil, en varð ekki var annarra flækingsfugla en eins gráprastar *Turdus pilaris* sem einnig var á hafnarsvæðinu. Óveðrið hélt áfram í nokkra daga og ekkert veður var til fuglaskoðunar. Þegar veðrinu slotaði fór ég um Húsavík, en fann enga aðra flækingsfugla en einn hettusöngvara *Sylvia atricapilla*. Veðrið virðist því ekki hafa borið með sér mikið af öðrum fuglum.

Lýsing

Kornhæna er lítill hænsnfugl, Galliformes, aðeins um 17 cm að lengd, þykkvaxin en höfuðsmá (1. mynd). Hún er fremur einkennalítill, að mestu brúnleita að lit, með skýrt rákamunstur í höfði, einkum karlfuglarnir. Kornhænur eru mun minni en aðrir algengir evrópskir hænsnfuglar og helst er hægt að rugla þeim við ófullvaxna unga annara tegunda. Á flugi sést hve kornhæna er hlutfallslega vænglöng miðað við skyldar tegundir.

Útbreiðsla og kjörlendi

Kornhæna hefur víðáttumikla útbreiðslu í Evrópu, Asíu og N-Afríku. Norðurmörk útbreiðslusvæðisins í V-Evrópu liggja um Skotland og suðurhluta Noregs og Svíþjóðar (del Hoyo o.fl. 1994). Fjöldi varppara er afar breytilegur milli ára, en almennt er kornhæna fremur fálíðaður varpfugl í norðvesturhluta útbreiðslusvæðisins. Í Noregi var varpstofninn talinn 10-100 pör árin 1970-1990. Á Bretlandi er stofninn að jafnaði talinn 100-300 pör og á Írlandi verpa um 20 pör (Snow & Perrins 1998). Fimm kornhænuhreiddur fundust í Færeyjum á síðustu öld og þar af þrjú sumarið 1989 (Bloch & Sørensen 1984, Ogilvie 1998). Það ár var einnig hámark í fjölda kornhæna í Bretlandi, en þá voru þar taldir 2600 syngjandi karlfuglar.

Kjörlendi kornhænu er ýmist þurrt graslendi og ræktarlandur. Þar verður hennar helst vart af auðgreindum kallhljóðum karlfuglanna, en oftast er erfitt að koma auga á hana. Stundum má þó sjá þær á flugi lágt yfir gróðri eða á hlaupum í skjól. Á farflugi virðast kornhænur geta birst í hverskonar kjörlendi, jafnvel uppi á fjallstoppum og inni í gróðurlausum eyðimörkum. Kornhænur eru nær alfarið farfuglar í norðurhluta útbreiðslusvæðisins og fara jafnvel suður fyrir Sahara í Afríku, þótt stöku fuglar hafa vetursetu á Bretlandseyjum og í Þýskalandi (del Hoyo o.fl. 1994). Í ljósi þess hversu sjaldgæfar kornhænur eru í nágrannalöndunum hljóta líkurnar til að finna þær hérlandis að vera sáralitlar, eins og sagan sannar.

ÞAKKIR

Gunnlaugur Pétursson fær þakkir fyrir yfirlestur greinarinnar og þær athugasemdir sem hann gerði til lagfæringar. Stefán Stefánsson hafnarvörður veitti upplýsingar um skipakomur til Húsavíkurhafnar dagana áður en fuglinn fannst og Stefán Áki Ragnarsson aflaði upplýsinga um ferðir rannsóknaskipsins Bjarna Sæmundssonar. Eiga þeir nafnar þakkir skilið fyrir sína aðstoð.

HEIMILDIR

- Bloch, D. & S. Sørensen 1984. Yvirlit Yvir Føroya Fuglar. – Føroya Skúlabókagrunnur, Þórshöfn.
del Hoyo, J., A. Elliot & J. Sargatal 1994. Handbook of the Birds of the World. Vol. 2. New World Vultures to Guineafowl. – Lynx Edicions, Barcelona.
Ogilvie, M. (ritstj.) 1998. Quail *Coturnix coturnix*. – BWP Update, The Journal of Birds of the Western Palearctic, Vol. 2, No.1: 27-46.
Snow, D.W. & C.M. Perrins (ritstj.) 1998. The Birds of the Western Palearctic. Concise Edition. – Oxford University Press, Oxford.
Yann Kolbeinnsson, Gunnlaugur Bráinnsson & Gunnlaugur Pétursson 2000. Sjaldgæfir fuglar á Íslandi 1998. – Bliki 22: 21-46.

SUMMARY

Common Quail, new for Iceland

A Common Quail *Coturnix coturnix* (Fig. 1) was found exhausted at Húsavík in NE-Iceland on 23 October 1998 after severe easterly winds. This is the first record of this species in Iceland.

Gaukur Hjartarson, Háagerði 7, 640 Húsavík.

Mjallhegri undir Jökli

Mjallhegri sást í fyrsta sinn á Íslandi í maí 2000 og þessi atburður er hér til umfjöllunar.

Atvik

Þann 1. maí 2000 sá Birgir Þórbjarnarson hvítan hegri við tjarnir ofan Beruvíkur skammt sunnan Öndverðarness vestast á Snæfellsnesi. Samkvæmt lýsingu Birgis var fuglinn hvítur og virtist heldur minni en gráhegri *Ardea cinerea* og var því líklega annaðhvort bjarthegri *Egretta garzetta* eða ljómahegri *E. thula*. Gaukur Hjartarson fór á vettvang með Birgi að morgni 5. maí og fundu þeir fuglinn á sama stað og fyrr, en þá kom þá í ljós að hann var hvorki bjarthegri né ljómahegri heldur mjallhegri *Egretta alba*. Sú tegund hafði aldrei áður sést á Íslandi! Daginn eftir fóru nokkrir fuglaskoðarar úr Reykjavík vestur í Beruvík en þá var fuglinn horfinn og sást ekki aftur.

Ljósmynd Birgis af fuglinum birtist í Morgunblaðinu 10. júní 2000. Annar mjall-

hegrinn hér á landi sást síðan við Hraunkot í Lóni 5.-21. apríl 2002 (1. mynd).

Ætterni og útbreiðsla

Mjallhegri er einn af rúmlega 60 tegundum hegreaëttarinnar (Ardeidae) og tilheyrir ættkvíslinni *Egretta*, en er þó stundum verið talinn til ættkvíslarinnar *Ardea*. Mjallhegrum er skipt í fjórar undirtegundir og er smávægilegur breytileiki milli þeirra (del Hoyo ofl. 1992). Hann er bundinn við hitabeltið, heittempruð og tempruð svæði og er varpfugl í Afríku, Evrópu, Asíu, Ástralíu og N- og S-Ameríku. Þeir fuglar sem fjærst búa miðbaug halda til heitari staða á veturna.

Mjallhegrar eru fremur sjaldgæfir varpfuglar í sunnanverðri Evrópu og verpa

1. mynd. Mjallhegri *Egretta alba* við Hraunkot í Lóni, 7. apríl 2002, annar fuglinn sem sést hér á landi. – *Great White Egret at Hraunkot í Lóni, SE Iceland, on 7 April 2002, the second bird for Iceland.* – Daniel Bergmann.

strjálft frá Frakklandi til Úkraínu, nokkur hundruð þör, en annars staðar einungis fáeinir fuglar. Á síðari árum hefur þeim heldur farið fjölgandi í V-Evrópu og urpu um 45 þör í Hollandi árið 2002. Evrópsku fuglarnir tilheyra undirtegundinni *E. a. alba* ásamt fuglum í Mið-Asíu og Íran. Þeir hafa vetursetu í N-Afríku, í Miðausturlöndum, við Persaflóa og víðar. Á síðari árum hafa þeir einnig haft vetursetu í NV-Evrópu, einkum Frakklandi (Rogers o.fl. 2002, Snow & Perrins 1998).

Í N-Ameríku verpa mjallhegrar í austanverðum Bandaríkjunum, en einnig nokkuð við vesturströndina. Þeir hafa vetursetu frá Mexíkóflóa til S-Ameríku. Þessir fuglar tilheyra undirtegundinni *E. a. egretta* ásamt fuglum í Suður-Ameríku. Fuglar í SA-Asíu tilheyra undirtegundinni *E. a. modesta* og fuglar sunnan Sahara í Afríku teljast til *E. a. melanorhynchos*.

Lýsing og einkenni

Mjallhegri er stór hegri, um 85-102 cm að lengd, eða á stærð við gráhegra. Hann er alhvítur og hefur langt, oddhvasst, gult nef og fremur dökkar lappir og dökkar tær. Fiðurlaust svæði milli nefs og augna er grænleitt. Á vorin, fyrir varptímamann, verður nefið á evrópsku fuglunum svart og fætur lýsast og verða gulleitir. Amerísku fuglarnir fá hins vegar ekki svart nef um varptímamann og eru með alsvarta fætur allt árið. Fullorðnir fuglar hafa langa og mikla fjaðraskúfa á baki.

Fuglinn við Beruvík var með dökkt nef og ljósar lappir, sem bendir til að hann hafi verið af evrópskum uppruna. Sama á við um fuglinn sem sást í Lóni 2002.

Mjallhegrum er hægt að rugla saman við aðrar hvítar hegrategundir, svo sem bjarthegra, ljómahegra og hvíta afbrigði kóralhegra *E. gularis*. Þessar tegundir eru þó nokkru minni en mjallhegri og hafa gular tær og yfirleitt dökkar lappir ofan hæls um varptímamann. Bjartheгри hefur dökkt nef utan varptíma og fjaðraskúfa á höfði. Mjallhegri hefur ekki fjaðraskúfa á höfði

eins og minni hegrarnir hafa um varptímamann og vængjatök hans eru mun hægari en þeirra.

Mjallhegrar í Norðvestur-Evrópu

Mjallhegrar eru flækingsfuglar í öllum löndum NV-Evrópu. Á Bretlandseyjum hafa sést rúmlega 150 fuglar alls (til og með 2001). Innan við tugur fugla sést þar árlega, en þeim hefur farið fjölgandi á síðari árum. Árið 2000 skar sig þó verulega úr, þegar 26 fuglar sáust, sá fyrsti reyndar sama dag og sá íslenski. Árið 2001 sáust átta fuglar (Rogers o.fl. 2001, 2002). Mjallhegrar eru árvissir í Noregi, Svíþjóð og Finnlandi. Í Noregi höfðu sést 74 fuglar til loka árs 2001 og fjórir sáust árið 2000.

ÞAKKIR

Birgir Þórbjarnarson á þakkir skyldar fyrir að finna fuglinn og tilkynna um hann, Alf Tore Mjøs fyrir upplýsingar um mjallhegra í Noregi og Ólafur K. Nielsen og Yann Kolbeinsson fyrir yfirlestur og góðar ábendingar.

HEIMILDIR

- del Hoyo, J., Elliott, A. & Sargatal, J. (ritstjórar), 1992. Handbook of the Birds of the World. Vol. 1. – Lynx Edicions, Barcelona.
- Rogers, M.J. & the Rarities Committee 2001. Report on rare birds in Great Britain in 2000. – British Birds 94: 452-504.
- Rogers, M.J. & the Rarities Committee 2002. Report on rare birds in Great Britain in 2001. – British Birds 95: 476-528.
- Snow, D. W. & C. M. Perrins 1998. The Birds of the Western Palearctic. Concise Edition. Vol. 1. – Oxford University Press.

SUMMARY

Great White Egret, new for Iceland

A Great White Egret *Egretta alba* was seen for the first time in Iceland at Beruvík at the western most tip of Snæfellsnes peninsula in W Iceland from 1 to 5 May 2000. The bird was identified as the nominate subspecies based on leg and bill colour. The second Great White Egret for Iceland was seen at Hraunkot í Lóni, SE Iceland, between 5 and 21 April 2002 (Fig. 1). It also belonged to the nominate race.

Gaukur Hjartarson, Háagerði 7, 640 Húsavík.
Gunnlaugur Pétursson, Blesugróf 24, 108 Reykjavík.

Tígultáti í Þorlákshöfn

Þann 20. október 2001 fannst amerískur spörfugl, tígultáti, í Þorlákshöfn. Fuglinn vakti mikla athygli og fóru fjölmargir fuglaáhugamenn til Þorlákshafnar til að líta á hann, enda ný tegund fyrir landið og sárasjaldgæfur flækingur í Evrópu.

Atvik

Eftir hádegi laugardaginn 20. október 2001 ákvað ég að bregða mér í stutta fuglaskoðun til Þorlákshafnar. Ekki veit ég hvers vegna mér datt sá staður svona allt í einu í hug, enda fara fuglaskoðarar í Reykjavík aðallega á Suðurnesin eða til Eyrarbakka og Stokkseyrar eða jafnvel undir Eyjafjöll til að sinna áhugamáli sínu, en sjaldan til Þorlákshafnar.

Þennan dag var ágætis veður á Suðvesturlandi og því gaman að röltu um götur Þorlákshafnar. Ég var búinn að ganga þar

fram og aftur alllengi og fátt borið til tíðinda, er ég kom að almenningsgarðinum í miðjum bænum. Ég var ekki fyrr kominn inn í hann en að ég sá hreyfingu í runnunum og voru þar bæði hettusöngvarakarl *Sylvia atricapilla* og glókollur *Regulus regulus* að skjótast um. Allt í einu sá ég sérkennilegan fugl í limgerðinu á um 20 m færi. Hann hafði finkunef, greinilega hvíta brúnarák, hvíta vængreiti og roðalitaða bringu. Hann var að vísu hálfur bak við trjágrein, en ég var viss um að svona fugl

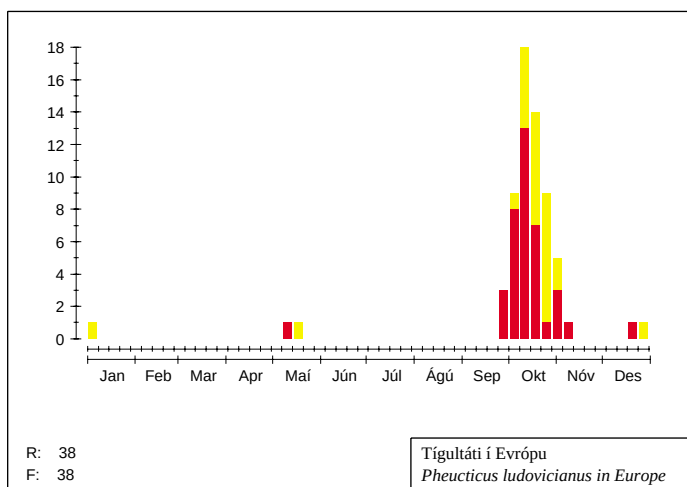

1. mynd. Tígultátinn *Pheucticus ludovicianus* í Þorlákshöfn, 22. október 2001. – *The Rose-breasted Grosbeak in Þorlákshöfn (S Iceland) on 22 October 2001.* – Daniel Bergmann.

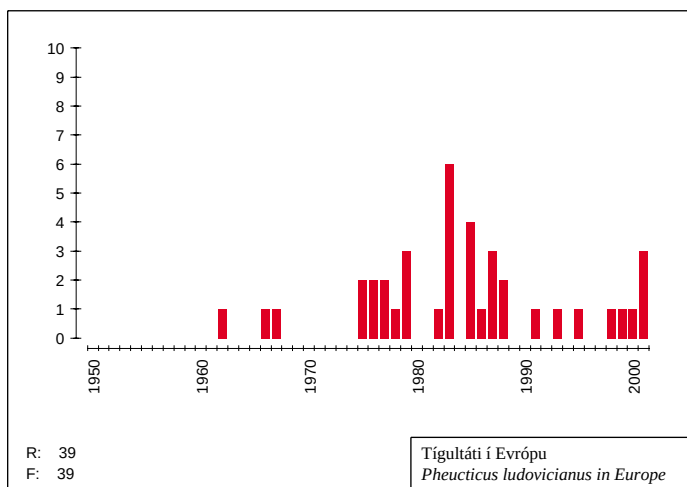
hafði ég aldrei séð áður. Átti ég erfitt með að gera mér grein fyrir stærð fuglsins en fannst hann fremur lítill. Eftir 3-5 sekúndur hoppaði hann niður af greininni er hann sat á og hvarf og fann ég hann ekki aftur. Þá var ekki um annað að ræða en að hraða sér í bílinn til að líta í fuglabækur. Ég fletti í gegnum alla tittlingana, en fann engan líklegan, nema helst hrístittling *Emberiza rustica* og það þó varla. Þá athugaði ég ameríska fugla og stöðvaðist strax við tígultáta *Pheucticus ludovicianus*. Þetta var áreiðanlega fuglinn, en hann var að vísu sagður nokkuð stór sem mér fannst ekki passa. Ég leitaði síðan aftur að fuglinum

en fann hann ekki. Það var því ekki annar kostur í stöðunni en að kalla út leitarlið.

Daginn eftir, 21. október, voru sjö fugla-skoðarar mættir og eftir tveggja til þriggja tíma leit fannst fuglinn og reyndist vera tígultáti, ungur karlfugl, líkt og mig hafði grunað. Hann sást þá í runnunum við Egilsbraut 8 á örstuttu færi, hámaði í sig ber og virtist engar áhyggjur hafa af fugla-skoðurum né myndavélasmellum. Næstu daga sáu margir fuglaáhugamenn tígultátann (1. mynd). Síðast sást til hans 27. október. Hann var yfirleitt auðfundinn og fremur gæfur. Þetta var í fyrsta skipti sem tígultáti sést á Íslandi.

2. mynd. Fjöldi tígultáta í Evrópu eftir vikum til og með 2001. Rauðu súlurnar sýna hvenær fuglarnir fundust, en þær gulu eru athuganir eftir fyrstu vikuna. – Weekly distribution of records of Rose-breasted Grosbeak in Europe up to and including 2001. The red columns show the week of discovery and the yellow columns all observations (for birds that are seen more than one week).

3. mynd. Fjöldi tígultáta í Evrópu eftir árum til og með 2001. – Yearly distribution of records of Rose-breasted Grosbeak in Europe up to and including 2001.

Ætterni og útbreiðsla

Tígultátar teljast til kardinálaættar (Cardinalidae) ásamt rúmlega fjörutíu öðrum tegundum. Þetta eru allt amerískir fuglar, náskyldir tittlingum (Emberizidae), og hafa stundum verið settir undir þá ætt. Tígultáti er því skyldur snjótittlingi *Plectrophenax nivalis*.

Tígultátar verpa í austurhluta norðan-verðrar N-Ameríku, frá miðhluta Kanada í norðri (frá bresku Kólumbíu í vestri til Nova Scotia í austri) til miðra Bandaríkjanna í suðri (frá Kansas í vestri til Maryland í austri). Vetrarstöðvarnar eru frá miðri Mexíkó til Equador, Kólumbíu og Venezúela. Aðal fartíminn nyrst á útbreiðslusvæðinu er í fyrri hluta september, sunnar fara fuglarnir í síðari hluta september og í október. Fáir fuglar koma þó á vetrarstöðvarnar fyrr en eftir miðjan október og eru þeir að únast þangað fram í desember (Snow & Perrins 1998).

Lýsing og einkenni

Tígultáti er nokkru stærri en snjótittlingur, um 20 cm að lengd. Þeir hafa afar sterklegt og mikið „finkunef“, ljóst að lit. Karlfuglar í varpbúningi eru svartir að ofan með hvíta reiti í vængjum, hvítir að neðan-verðu og með rósrauða bringu (eins og neðri hluti á tígli). Á haustin eru ungir karlfuglar rákóttir á baki, ljósir á kvið með gulleita bringu, með afar áberandi ljósa brúnarák og hvíta vængreiti. Fullorðnir karlar í vetrarbúningi eru svipaðir ungum körlum, nema bringan er rauðari. Karlfuglar, ungir og gamlir, hafa rósrauðar undirvængþökur. Kvenfuglar, fullorðnir sem ungir, eru svipaðir ungum karlfuglum en með rákóttari og ekki eins gulleita bringu og gulleitar undirvængþökur. Litur undirvængþaka er besta kyngreiningareinkenni ungra fugla á haustin. Fuglinn sem sást í Þorlákshöfn var ungur karlfugl, og var meðal annars greindur á lit undir vængjum.

Amerískir tittlingar í Evrópu

Fuglar af kardinálaætt eru vinsælir búrfuglar í Evrópu og sleppa stundum úr

haldi, svo sem skrudtittlingur *Passerina amoena* og pátittlingur *Passerina ciris*. Auk tígultáta telja menn þó líklegt að þrjár tegundir af kardinálaætt hafi flækst til Evrópu. Blátittlingur *Passerina cyanea* hefur sést a.m.k. þrisvar sinnum í Evrópu, þ.a. tvisvar á Íslandi (í október 1951 og október 1985) og einu sinni á Írlandi (í október 1985). Aðrir blátittlingar hafa líklega sloppið úr haldi. Skjaldtittlingur *Spiza americana* hefur sést einu sinni, í Noregi (í lok júlí 1981). Niðtittlingur *Passerina caerulea* hefur sést tvisvar í Noregi (í júní 1970 og nóvember 1987), en fuglar á Bretlandseyjum og í Svíþjóð eru taldir hafa sloppið úr haldi (Snow & Perrins 1998).

Nokkrir amerískir fuglar af tittlingaætt (Emberizidae) hafa einnig sést í Evrópu, bæði að vori, sumri og hausti og jafnvel að vetri (Snow & Perrins 1998). Yfirleitt eru haustfuglarnir taldir vera flækingsfuglar frá N-Ameríku, en meiri vafi leikur á fuglum sem sjást á öðrum tímum árs. Sumir þeirra hafa án efa sloppið úr haldi, en aðrir hafa e.t.v. flogið yfir hafið, einkum þeir sem sjást á eyjum í Atlantshafi eða stöðum þar sem aðrir amerískir fuglar eru tíðir.

Tígultátar í Evrópu

Tígultátar hafa sést 39 sinnum í Evrópu til og með 2001. Tuttugu fuglar hafa sést á Bretlandseyjum (Roger o.fl. 2002), átta á Írlandi, tveir á Ermarsundseyjum (Sark og Guernsey), tveir á Möltu og í Noregi, og einn á Asoreyjum, í Frakklandi, á Spáni og í Svíþjóð, auk fuglsins sem sást hér. Tígultátar sem taldir eru hafa sloppið úr haldi hafa einnig sést í Slóveníu, á Möltu, í Þýskalandi og í Svíþjóð.

Allir evrópsku fuglarnir, nema tveir, sáust fyrst frá síðari hluta september til fyrri hluta nóvember (2. mynd). Hámark er í annarri viku október. Sumir fuglanna sáust í marga daga eða jafnvel vikur eftir að þeirra varð fyrst vart. Fuglinn í maí sást á eyjunni Utsira í Noregi árið 1977 og sá í desember til janúar sást í Leigh-on Sea í Bretlandi 1975-1976.

Áramunur er á komu tígultáta til Evrópu (3. mynd). Greinilegt er að nokkuð margir sáust um og eftir 1980, mest sex fuglar árið 1983, allir um og eftir miðjan október á Bretlandeyjum og Írlandi.

ÞAKKIR

Ég þakka Gauki Hjartarsyni, Ólafi K. Nielsen og Yann Kolbeinssyni fyrir að lesa greinina yfir. Einnig Andrej Sovinc (Slóveníu), Alf Tore Mjøs (Noregi), Christian Cederroth (Svíþjóð), Eduardo de Juana (Spáni), Helder Jorge da Silva Costa (Asoreyjum), Joe Sultana (Möltu), Paul Milne (Írlandi), Peter H. Bartel (Þýskalandi) og Yann Kolbeinssyni (Frakklandi) fyrir veitta aðstoð varðandi athuganir í viðkomandi löndum.

HEIMILDIR

- Rogers, M.J. & the Rarities Committee 2002. Report on rare birds in Great Britain in 2001. – British Birds 95: 476-528.
- Snow, D. W. & C. M. Perrins 1998. The Birds of the Western Palearctic. Concise Edition. Vol. 2. – Oxford University Press.

SUMMARY

Rose-breasted Grosbeak, new for Iceland

On 20 October 2001 a first-winter male Rose-breasted Grosbeak *Pheucticus ludovicianus* was found in the public park of Þorlákshöfn, a small town in south Iceland. This was the first record of the species in the country. The bird was seen by many birdwatchers until 27 October. It was usually very tame and could be photographed at close range (Fig. 1).

There are 39 records of Rose-breasted Grosbeak in Europe to end of 2001. Twenty birds have been seen in Britain, eight in Ireland, two in the Channel Islands, Malta and Norway, and one each in Azores, France, Iceland, Spain and Sweden. There are also records from Slovenia, Malta, Germany and Sweden that have been rejected as true vagrants and are considered escaped birds. All the birds observed in Europe, except two, have been seen from late September to early November, most in the first two weeks of October (Fig. 2). Many of the birds stayed some days and even weeks after they were initially found. The record from May is an adult bird in Utsira, Norway, in 1977, and the December-January record is the one from Leigh-on Sea, Britain, in 1975 to 1976. The yearly number of records in Europe are shown in Fig. 3.

Gunnlaugur Pétursson, Blesugróf 24, 108 Reykjavík.

Grænhegri í Landbroti

Grænhegri, sem er amerísk hegrategund og sárasjaldséð í Evrópu, sást í fyrsta skipti hér á landi árið 2001.

Atvik

Þann 29. október 2001 náðist fugl við Grenlæk í Landbroti sem reyndist við nánari skoðun vera grænhegri *Butorides virescens*. Þessi tegund hafði ekki fundist á Íslandi áður. Fuglinn var á fyrsta hausti og er nú geymdur uppsettur hjá safnanda, Sigurjóni Pálssyni (1. mynd).

Ætterni og útbreiðsla

Grænhegri er einn af 64 tegundum hegraættarinnar (Ardeidae) og tilheyrir ættkvíslinni *Butorides*. Til skamms tíma var aðeins talin ein tegund í þessari ættkvísl, *Butorides striatus*. Hún hafði víða út-

breiðslu og einstaklingar mismunandi stofna voru fjölbreytilegir að lit og tegundinni því skipt í einar 30 undirtegundir. Nýlega hefur henni verið skipt í þrjár sjálfstæðar tegundir, krabbahegra *B. striatus*, grænhegra *B. virescens* og brandhegra *B. sundevalli* (Clements 2000). Krabbahegri verpur í S-Ameríku (norður til Panama), Afríku, S-Asíu og Ástralíu, grænhegri í N-Ameríku og brandhegri á Galapagoseyjum.

Grænhegrar verpa í austurhluta N-Ameríku frá New Brunswick, Quebec og Ontario suður að Mexíkóflóa og í SV-Bandaríkjunum, Mexíkó, V-Indíum og hluta Mið-

1. mynd. Grænhegrinn *Butorides virescens* frá Grenlæk í Landbroti, 29. október 2001. Myndin er tekin af fuglinum uppsettum í febrúar 2003. – *The Green Heron from Grenlækur í Landbroti (S Iceland) on 29 October 2001. The photo is of the mounted bird, taken in February 2003.* – Sigurgeir Jónasson.

Ameríku. Þeir eru nokkuð algengir, sérstaklega á austurhluta útbreiðslusvæðisins. Fuglarnir eru farfuglar og hafa vetursetu frá Mexíkóflóa suður til Mið- og S-Ameríku. Aðalfartíminn á vorin er í mars og apríl og á haustin í september og október (Snow & Perrins 1998).

Grænhegrar hafa flækst norður til Nova Scotia og Nýfundnalands og einu sinni til V-Grænlands, í júlí 1948 (Boertmann 1994).

Lýsing og einkenni

Grænhegri er fremur lítill hegri, um 45 cm að lengd. Hann hefur langt, oddhvasst, gulleitt nef, sem er dökkt að ofan og er með fremur stuttar gulleitar lappir. Fullorðnir fuglar eru blágráir á baki og vængjum, rauðbrúnir á síðum og hálshliðum, hvítir á kverk og grænsvartir ofan á höfði. Ungfuglar eru brúnir að ofan og hafa áberandi dökkar rákir á annars ljósri kverk og ljósum kviði. Kynin eru eins að lit.

Krabbahegrar, sem verpa næst okkur í Egyptalandi, eru mjög líkir grænhegrum í útliti, nema hvað þeir eru ljósgráir á síðum og hálshliðum en ekki rauðbrúnir og hafa grábrúna fætur. Þeir eru ekki líklegir flækingar hingað til lands, en samt er vert að hafa þá í huga þegar grænhegra ber á góma.

Fuglinn frá Landbroti er á fyrsta hausti sem sést m.a. á því að hann er rákóttur á síðum og bringu og hvítir jaðrar á yfirvængþökum eru misbreiðir.

Grænhegrar í Evrópu

Grænhegrar hafa sést fjórum sinnum á Bretlandseyjum: 27. október 1889, 27. nóvember til 6. desember 1982, 25. október 1987 (fundinn dauður) og 24. september til 2. október 2001. Tveir þeir fyrstu voru fullorðnir, en hinir tveir voru á fyrsta hausti. Einn ungfugl sást á Ermarsundseyjum, á Jersey 17.-21. ágúst 1992 og líklega sami fugl á Guernsey 13.-24. september 1992. Einn fullorðinn sást í Frakklandi, á Noëdic

eyju, 1. apríl 1994 (Rault 1995, Rogers o.fl. 2002, Snow & Perrins 1998, Stanworth 2001).

Samkvæmt ýmsum heimildum hafa sjö sést á Asoreyjum (í október 1978, október 1979, október 1985 (tveir), 10. september 1998, 30. september 1998 og 21. október 2000), en samkvæmt Helder Costa (*bréfl. uppl.* 2003) hafa engir grænhegrar á Asoreyjum verið samþykktir enn.

ÞAKKIR

Ingi Sigurjónsson á þakkir skyldar fyrir að tilkynna um fuglinn, Sigurgeir Jónasson fyrir ljósmyndun hans, Helder Costa fyrir veittar upplýsingar um grænhegra á Asoreyjum og Gaukur Hjartarson og Ólafur K. Nielsen fyrir yfirlestur og góðar ábendingar.

HEIMILDIR

- Boertmann, D. 1994. An annotated checklist to the birds of Greenland. – Meddelelser om Grønland, Bioscience 38.
- Clements, J.F. 2000. Birds of the World: A Checklist. 5. útgáfa. – Ibis Publishing Company.
- Rault, G. 1995. Première mention française du Héron vert *Butorides virescens*. – Ornithos 2: 90-92.
- Rogers, M.J. & the Rarities Committee 2002. Report on rare birds in Great Britain in 2001. – British Birds 95: 476-528.
- Snow, D. W. & C. M. Perrins 1998. The Birds of the Western Palearctic. Concise Edition. Vol. 1. – Oxford University Press.
- Stanworth, A. 2001. The Green Heron in Lincolnshire. – Birding World 14: 370-371.

SUMMARY

Green Heron, new for Iceland

On 29 October 2001 a first-winter Green Heron *Butorides virescens* was shot by a hunter at Grenlækur í Landbroti, southern Iceland. It is preserved in a private collection (Fig. 1).

This is the first record of Green Heron in Iceland and only the seventh for Europe. Four birds have been recorded in Britain (Oct 1889, Nov-Dec 1982, Oct 1987 and Sept-Oct 2001), one in the Channel Islands (Aug-Sep 1992) and one in France (April 1994).

According to various sources six or seven Green Herons have been recorded on the Azores Islands, but none of them has been accepted by the Portuguese Rarities Committee (Helder Costa *in litt.* 2003).

Gunnlaugur Pétursson, Blesugróf 24, 108 Reykjavík.

Ritfregn

Handbook of the Birds of the World

Bindi 1-7 komin út, 16 bindi áætluð

Ritstj.: J. del Hoyo, A. Elliot og J. Sargatal

Útgefandi: Lynx Edicions, Barcelona

ISBN 84-87334-xx-x

Skráð verð: EUR 160 eða GBR 110 hvert bindi

Áskriftarverð: EUR 125 eða GBR 89 hvert bindi

Tilboðsverð á bindum 1-8: GBP 712

Vefslóð: www.hbw.com

Árið 1992 hófst útgáfa mikils stórvirkis, fuglahandbókarinnar *Handbook of the Birds of the World*. Þar er og verður fjallað um alla fugla, tæplega 10000 að tölu. Upphaflega áttu bindin að verða tólf, en nú er gert ráð fyrir að þau verði sextán. Þegar eru komin út sjö bindi og það áttunda kemur í sumar. Það hafa því komið út átta bindi á ellefu árum, en til að flýta útgáfunni lofa útgefendur nú að a.m.k. eitt bindi komi út á ári hverju hér eftir uns verkinu er lokið. Ritstjórar þessa verks eru þrír og allmargir höfundar, sérfræðingar í hinum og þessum tegundahópum, skrifa textann og teikna myndir.

Hvert bindi er mikil bók, 600-800 blaðsíður, 317x245 mm að stærð, 50 mm þykk og tæp 4 kg að þyngd. Það er því ekki ráðlegt að lesa þessar bækur í rúminu á kvöldin! Verðið er kannski þokkalega viðráðanlegt miðað við að ein bók komi út á ári, um 10600 krónur ef menn gerast áskrifendur, en þá fæst verulegur afsláttur. Svo þarf að bæta við 1500-2000 kr í virðisaukaskatt og tollmeðferð hér.

Fjallað er um fuglana í kerfisbundinni röð eins og yfirleitt er gert í fuglabókum. Fyrstu sjö bindin innihalda alla fugla aðra en spörfugla, en í þeim níu síðustu eru eingöngu spörfuglar, enda eru þeir rúmur helmingur allra fugla. Í

töflunni hér að neðan er yfirlit yfir átta fyrstu bækurnar. Fuglum er skipað í ættir og hver ætt er tekin sérstaklega fyrir.

Fyrst er langur kafli þar sem fjallað er um ýmis einkenni viðkomandi ættar og hvað greinir tegundirnar innan hennar frá öðrum fuglum. Rætt er ítarlega um kjörlendi og hegðun, rödd og söng, fæðu og fæðunám, varp og varpatferli, far og farleiðir, samskipti við manninn og að lokum stöðu og verndun mismunandi tegunda innan ættarinnar. Fjölmargar ljósmyndir af ýmsum tegundum innan viðkomandi ættar eru í hverjum kafla. Afar ítarlegur myndatexti fylgir hverri mynd, þar sem skýrð er hegðun fuglsins á myndinni og margt fleira í framhaldi af því. Þessa myndatexta mættu mörg tímarit taka sér til fyrirmyndar. Eftir því sem liðið hefur á bókaflokkinn hefur umfjöllun um ættir fugla lengst og ljósmyndum fjölgað verulega. Ef ættir innihalda tiltölulegar fáar tegundir eru birtar ljósmyndir af öllum tegundunum.

Aftan við textakaflann eru teikningar af öllum tegundum í viðkomandi ætt, útbreiðslukort fyrir hverja tegund, lýsing á henni í stuttu máli, upplýsingar um undirtegundir, kjörlendi, fæðu, varp, farleiðir, stöðu og verndun og helstu heimildir. Teikningarnar sýna í flestum tilvikum einungis fullorðna fugla, kvenfugla og karlfugla, ef þeir eru mismunandi, en ungfuglar og mismunandi búningar eftir árstíðum eru ekki sýndir og finnst mér það nokkur galli. Í lok hvernar bókar er síðan ítarlegur heimildalisti og efnisyfirlit.

Í sumum bókanna eru langir og fróðlegir sérkaflar um ýmsa þætti varðandi fugla, svo sem um tegundaskilgreiningar í fjórða bindi, fuglasöng og önnur fuglahljóð í sjötta bindi og útdauðar tegundir í sjöunda bindi.

Þessi bókaflokkur er án efa mesta stórvirki í fuglabókaútgáfu um þessar mundir. Hann er sá fyrsti sem veitir upplýsingar um alla fugla heimsins í máli og myndum. Það er að vísu stiklað á stóru í textanum um einstakar tegundir og teikningar sýna einungis fullorðna fugla, en umfjöllun um fuglaættir og ýmsar tegundir innan þeirra er afar ítarleg og fróðleg og ljósmyndir eru margar.

Gunnlaugur Pétursson.

Innihald fyrstu átta bókanna.

	Fuglaættir (frá - til)
1. bindi	Strútur - Endur
2. bindi	Hrævar - Perluhænur
3. bindi	Sígaunafugl - Svartfuglar
4. bindi	Spjátrur - Gaukar
5. bindi	Turnuglur - Kólibrífuglar
6. bindi	Músfuglar - Hornar
7. bindi	Gosar - Spætur
8. bindi	Breiðnefjur - Relluþrestir

Fuglagáta – *Mystery photograph*

12 Í fuglagátu nr. 12 (sjá Blika 23: 64) sést aftan á fugl sem er að stinga sér í kaf. Fuglinn gæti því verið brúsi, goði, skarfur, skrofa, önd eða svartfugl. Hann virðist vera alsvartur að ofan og hvítur að neðan og greinilega með svartar lappir og stutt stél. Hluti af vinstri vængnum sést og greina má hvíta enda á armflugfjöðrum.

Engir brúsar (s.s. himbrimi og lómur) eru svona jafnsvartir að ofan, þannig að þeir eru útilokaðir. Sama er að segja goðana. Þeir hafa ekki svona skörp litaskil milli baks og kviðar. Hvorki skrofur né skarfar hér við land hafa ljósa jaðra á armflugfjöðrum svo ekki er þetta skrofa eða skarfur. Skúfendur hafa ekki hvítar undirstélþökur og hrafnsönd, korpönd og krákönd eru að vísu dökkar á baki, en hafa einnig dökkan kvið og rauðleitar lappir.

Þá er ekkert eftir nema svartfuglar. Teista og lundi eru útilokuð, því þær tegundir hafa rauðar

lappir. Ef við skoðum stélið nánar, sjáum við að það er of langt fyrir haftyrdil, langvíu og stuttnefju, þannig að álka stendur ein eftir. – *Gunnlaugur Pétursson*.

Að þessu sinni var fuglagátan í erfiðari kantinum. Ritstjórn Blika bárust tíu úrlausnir. Allir þátttakendur töldu að hér væri um svartfugl að ræða, en stungið var upp á haftyrdli (3), lunda (1), stuttnefju (2) og álku (4). Dregið var úr réttum lausnum og er það Edward Barry Rickson, Kópavogi, sem fær eintak af Blika sent án endurgjalds. Ritstjórn hvetur lesendur Blika til að taka þátt í leiknum með okkur og greina tegundina á myndinni hér að neðan. Skrifðu nafn tegundarinnar og nafn ykkar á blað og sendið til Blika, Náttúrufræðistofnun Íslands, pósthólf 5320, 125 Reykjavík, merkt „Fuglagáta 13“ eða skrifið okkur tölvupóst (bliki@ni.is). – *Ritstjóri*.

Álka *Alca torda* í Reykjavíkurhöfn, 8. febrúar 2003. Sjá einnig Blika 23: 64. – *Daníel Bergmann*.

Fuglagáta nr. 13. Greinið tegundina. – *Mystery photograph no. 13. Identify the species.*

CONTENTS

Bliki's 20th anniversary	1
Karl Skírnisson, Arnór Þ. Sigfússon & Sigurður Sigurðarson: Size measurements and seasonal variation in body mass of Common Eiders in Skerjafjörður, SW-Iceland	3
Tómas Grétar Gunnarsson: Breeding ecology of Whooper Swans on a study site in South Iceland in 1996	13
Yann Kolbeinnsson, Gunnlaugur Þráinsson & Gunnlaugur Pétursson: Rare birds in Iceland in 2000	25
Tómas Grétar Gunnarsson: Breeding success of Black-headed Gulls in a colony in S-Iceland	53
Gaukur Hjartarson: Common Quail, new for Iceland	61
Gaukur Hjartarson & Gunnlaugur Pétursson: Great White Egret, new for Iceland	63
Gunnlaugur Pétursson: Rose-breasted Grosbeak, new for Iceland	65
Gunnlaugur Pétursson: Green Heron, new for Iceland	69
Miscellaneous	60
Book review	71
Mystery photograph	72

EFNI

Bliki er tvítugur	1
Karl Skírnisson, Arnór Þ. Sigfússon og Sigurður Sigurðarson: Um stærð og árstíðabundnar þyngdarbreytingar æðarfugla á Skerjafirði	3
Tómas Grétar Gunnarsson: Af varpvistfræði álfta í uppsveitum Árnessýslu 1996	13
Yann Kolbeinnsson, Gunnlaugur Þráinsson og Gunnlaugur Pétursson: Sjaldgæfir fuglar á Íslandi 2000	25
Tómas Grétar Gunnarsson: Varpárangur hettumáfa í sunnlensku varpi	53
Gaukur Hjartarson: Kornhæna á Húsavík	61
Gaukur Hjartarson og Gunnlaugur Pétursson: Mjallhegri undir Jökli	63
Gunnlaugur Pétursson: Tígultáti í Þorlákshöfn	65
Gunnlaugur Pétursson: Grænhegri í Landbroti	69
Friðlandið í Flóa	60
Ritfregn	71
Fuglagáta	72